13
Staat van de Europese Unie

Staat van de Europese Unie

Aan de orde is het **debat** over **de Staat van de Europese Unie**.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Ik verzoek de leden alsook de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken plaats te nemen.

Aan de orde is het debat over de Staat van de Europese Unie. Ik heet de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken van harte welkom in het parlement. Ik heet ook de leden die zich hebben ingeschreven welkom. En in het bijzonder verwelkom ik de Nederlandse leden van het Europees Parlement die vandaag aanwezig zijn. Ook welkom aan de mensen op de publieke tribune en de mensen die het debat op een andere manier volgen.

Graag licht ik kort de spelregels toe van dit debat. Let u dus goed op. De leden van de Tweede Kamer — let op: de Tweede Kamer — hebben in eerste termijn vijf minuten spreektijd. De leden van het Europees Parlement hebben vier minuten spreektijd. De Nederlandse leden van het Europees Parlement zijn door de Tweede Kamer uitgenodigd om aan dit debat deel te nemen met het doel om inlichtingen te verstrekken. Dat doel is zo verwoord in artikel 13.2 van het Reglement van Orde. De leden van het Europees Parlement mogen niet meedoen aan het debat in de vorm van interrupties, die we hier in het parlement maar al te goed kennen. Ook mogen zij geen moties indienen, dan wel medeondertekenen. Wel zal ik de leden van het Europees Parlement de gelegenheid geven een verduidelijkende opmerking te maken over de eigen inbreng, bijvoorbeeld als er sprake is van een misvatting, én om bijvoorbeeld verduidelijkende, feitelijke vragen te stellen.

Ik stel voor vijf interrupties in eerste termijn toe te staan, aangezien de sprekerslijst twintig sprekers kent en de orde niet bewaakt en de tijd niet beperkt kan worden door alleen een strenge blik en wat handgebaren van de voorzitter. Het is mijn ambitie om de eerste termijn van de zijde van het parlement af te ronden voor de dinerpauze. Je moet ambities altijd hoog stellen. Nee, geen vijf interrupties in drieën, want dat zijn er vijftien. Vijf interrupties! Ik zie dat dit kan rekenen op instemming. U berust daarin.

Ik geef het woord aan de heer Klos voor zijn inbreng namens D66 in eerste termijn.

De heer **Klos** (D66):
Voorzitter. De Europese politiek heeft het idee van soevereiniteit herontdekt. Dat is goed nieuws, maar we bekijken soevereiniteit nog steeds veel te veel nationaal. De werkelijkheid is anders. Onze veiligheid, onze economische weerbaarheid en onze geopolitieke slagkracht stoppen niet bij de grens. De waarheid is simpel. Onze soevereiniteit zal Europees zijn of zij zal niet zijn.

Europa is geen thema naast andere thema's. Europa is een perspectief. Nederland zal alleen slagen als we in alles steeds meer samen opereren, de buitenwereld naar binnen trekken en de grenzen in ons denken wegnemen. Nergens wordt dat duidelijker dan bij twee van de grootste Europese opgaven van dit moment: uitbreiding en defensie. Daar wil ik het vandaag over hebben.

Een groter Europa is een meer soeverein Europa. De uitbreiding naar de Westelijke Balkan, Oekraïne en Moldavië verkleint de ruimte waarin Rusland en China invloed kunnen uitoefenen. Zij maakt onze markt machtig, wat ons minder kwetsbaar maakt voor misbruik van onze afhankelijkheden. Oekraïne biedt ook de grondstoffen en de goedkope energie die we nu onvoldoende hebben om zelfstandig te handelen, en het heeft het sterkste en modernste leger van Europa. Bovendien dwingt de uitbreiding Europa ook om zelf te hervormen. In 2030 kunnen er 30 leiders in de Europese Raad zitten. Dat zullen ook bestaande lidstaten alleen houdbaar achten als de instituties veranderen: minder veto's, een kleinere Commissie, een flexibele begroting. Al deze voordelen voor Nederland hebben het kabinet ertoe gebracht een stap naar voren te zetten. Het beleid beweegt weg van business as usual, stopt met automatisch nee zeggen en begint met het omarmen van de creativiteit die we nodig hebben nu de nood wetten gaat breken. Mijn fractie mist een visie in de voorstellen op de versnelling en verbetering van het stroperige proces dat sommige landen nu cynisch maakt. Samen met VVD, CDA en PRO hebben we daar om gevraagd. Wil het kabinet daadwerkelijk tussentijds rechten, niet alleen economisch maar ook politiek, verlenen aan kandidaat-lidstaten? Graag een reactie.

Voorzitter. We staan met Europa op een kruispunt. We hebben hier al eerder gestaan, 70 jaar geleden. Militaire dreiging uit Moskou, terugtrekkende bewegingen in Washington, internationale spanningen en interne vertwijfeling. De Europese eenmaking is niet alleen een vredesproject, maar ook een antwoord op een doorgedraaide buitenwereld, toen en nu. Toen leidde het tot de oerknal van de Europese integratie. Kort daarna werd er werk gemaakt van een ander revolutionair idee: de Europese Defensiegemeenschap. Het Pleven-plan moest de nationale soevereiniteit versterken door er een Europese aan toe te voegen. Het wilde de nationale legers samenbrengen in één Europees verband, met één commando, één structuur en één strategische logica. Nederland tekende dat verdrag in 1952 en onze voorgangers hier in de Tweede Kamer gingen over tot ratificatie in 1954. Toch faalde het. Waarom? Frankrijk trok zich terug na het overlijden van Stalin onder druk van de nationalisten, communisten en enkele socialisten. Het idee van een geïntegreerde Europese defensie verdween voor decennia in de la van de geschiedenis.

En nu? Wat doen we nu om Europa te verenigen en te verdedigen? We zien hoe kwetsbaar onze defensiecapaciteit is wanneer die nationaal georganiseerd blijft. Frankrijk kan slechts 80 tot 83 kilometer front verdedigen. Uit oefeningen blijkt dat het weken tot maanden kan duren voordat troepen vanuit heel Europa de buitengrens daadwerkelijk bereiken. Jaarlijks verliezen we als Europeanen tot 90 miljard aan duplicatie, inefficiëntie en gebrek aan gezamenlijke inkoop en planning. Zolang we in verdeelde slagorde blijven opereren, is meer doen niet noodzakelijk beter. Wij willen verder. Meer investeren, zeker, maar ook Europees integreren. Daar is grote publieke steun voor in Nederland en daar zullen wij ook het Europese succes van dit kabinet aan afmeten.

Voorzitter. De Amerikaanse veiligheidsparaplu wordt ingeklapt waar we bij staan. Dan volstaat het niet om de huidige lappendeken aan losse samenwerkingsverbanden boven ons hoofd te houden. Daar heeft de storm die ons teistert geen kind aan. De Schumanverklaring stelde het op 9 mei 1950 al heel erg helder: de vrede kan niet gewaarborgd worden zonder creatieve actie, proportioneel aan de gevaren die de vrede bedreigen. Het is nu, op dit moment van maximale dreiging, dan ook tijd voor de volgende stap: een Europese defensie-unie. Vandaag zijn onze Nederlandse Europarlementariërs te gast. Zij gingen ons van links tot rechts al voor in de oproep tot een Europese defensie-unie. Laten wij, nu zij hier vandaag aanwezig zijn, de brug slaan en die ook vanuit Den Haag als eerste oversteken. Daarom vraag ik het kabinet dit jaar nog het voortouw te nemen bij de bouw van een Europese defensie-unie, samen met zo veel mogelijk lidstaten die dat willen en kunnen.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Een interruptie van de heer Dekker.

De heer **Dekker** (FVD):
Ik heb de indruk dat de heer Klos het begrip "soevereiniteit" wat aan het oprekken is. Het is mij niet helemaal duidelijk. Ik dacht dat soevereiniteit in een land als Nederland betekent dat de hoogste macht uiteindelijk in Nederland ligt. De Nederlandse Staat gaat over de soevereiniteit van de staat Nederland. Maar heb ik nu goed begrepen dat de heer Klos zegt dat er een hogere soevereiniteit is, namelijk die van Europa, en dat die eigenlijk bepalend is?

De heer **Klos** (D66):
Er is een werkelijke soevereiniteit. Die gaat niet over de wens die wij hebben over hoe de wereld eruit zou kunnen zien of dat je dat op hele kleine schaal zou kunnen organiseren. Die gaat over wat er werkelijk in de wereld gebeurt. Voor mij is dat een realistische blik op hoe de wereld er nu uitziet, dat er techgiganten zijn die gaan over onze data, dat er wereldmachten zijn die ons in de Europese Unie tegen elkaar uitspelen. De manier om grip te krijgen op ons leven en op de toekomst van ons land, dus om soevereiniteit te hebben, is om ons samen te verhullen in de Europese Unie.

De heer **Dekker** (FVD):
Betekent dat dat de heer Klos vindt dat de Nederlandse soevereiniteit ondergeschikt is aan die van de EU?

De heer **Klos** (D66):
Nee. Die twee dingen staan niet tegenover elkaar. Volgens mij zijn ze hetzelfde. De Europese soevereiniteit versterkt de Nederlandse en andersom. Het is een waarborg ervan.

De heer **Dekker** (FVD):
Onnavolgbaar, voorzitter.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Een beetje in het verlengde hiervan. Als je het veto in Europa afschaft, heb je zeker als klein land niet meer zo veel in de melk te brokkelen. Waar blijft dan die d van democratie?

De heer **Klos** (D66):
Voor mij is het ultieme democratie om samen tot een besluit te komen en dat in meerderheid te doen. Dat doen wij hier ook heel vaak in de Tweede Kamer. Dat kunnen we ook op het niveau van de Europese Unie doen. Ik denk dat wat er de afgelopen tijd in de Europese Unie is gebeurd, pijnlijk is geweest, namelijk dat het gebruik van dat vetorecht tot in den treure misbruikt is door lidstaten die daarmee alle voortgang in de Europese Unie willen blokkeren, Orbán voorop. Ik denk dat we, als wij het serieus nemen dat wij met de Europese Unie vooruit willen, met meerderheid moeten besluiten en niet allemaal uiteindelijk al die besluiten moeten kunnen blokkeren.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Krijg je dan niet een situatie waarbij het dan wel goed is als de meerderheid lijkt op een D66'er? En verlies je daarmee niet de herkenbaarheid, nabijheid en het spreken van een gezamenlijke taal? Deze punten zijn onlosmakelijk verbonden met democratie.

De heer **Klos** (D66):
Ik vind dit een goede vraag. Ik denk dat wij hier in de Tweede Kamer verantwoordelijk zijn voor de herkenbaarheid en de nabijheid van de politiek en ik denk dat ook onze collega's in de provincie en de gemeenten daarvoor verantwoordelijk zijn. Maar voor het slagvaardig opereren van de Europese Unie is nu een doorbraak nodig. Dan volstaan de oude instituties niet. Dan hebben we nieuwe nodig.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dat klinkt lekker, maar feitelijk betekent dat dan dat je dus niet meer gaat over wat er in je eigen land gebeurt, want je wordt weggestemd op Europees niveau. Wat betekent dit trouwens voor de uitbreiding van de Europese Unie, waar D66 ook rücksichtslos voorstander van is? Waarom zou je lid worden van iets waardoor je vervolgens niets meer te zeggen hebt omdat je geen veto meer hebt en je je hebt aan te sluiten bij de meerderheid van dat moment?

De heer **Klos** (D66):
Volgens mij heb je dan nog wel heel veel te zeggen. De eerste prioriteit van de Kamer en het kabinet ligt bij het afschaffen van het veto op het buitenlandbeleid. Ik denk dat dat heel logisch is, want anders krijg je een Europa dat uiteindelijk niet kan reageren op crises om ons heen. Daar moet de prioriteit liggen en daar spoor ik het kabinet ook toe aan.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Toch even. Wat je volgens mij dan mist, is juist het geworteld zijn in de gemeenschap. Juist als het gaat over buitenlandbeleid, vrede en oorlog, is het ongelofelijk belangrijk dat degenen die daarover besluiten herkenbaar en nabij zijn voor de mensen die de consequenties daarvan voelen, in een taal die ze begrijpen. Het klinkt lekker progressief en het klinkt lekker internationaal, maar is D66 niet met mij

bang dat je op een gegeven moment het draagvlak onder de Europese Unie ondermijnt?

De heer **Klos** (D66):
Nee, daar ben ik niet bang voor. Ik denk dat het draagvlak voor de Europese Unie ondermijnd wordt als mensen continu zien dat de Europese Unie niet in staat is om te handelen. Dat is de situatie waar we nu voor staan. Ik denk dus dat als we spreken over draagvlak, het daarover zou moeten gaan.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik denk dat legitimiteit van een democratie en van de vertegenwoordigers in een democratie bevorderd wordt door volksvertegenwoordigers die een beetje spaarzaam omgaan met de middelen die ze zichzelf toebedelen. Als je dan op internet ziet wat volksvertegenwoordigsters en ook functionarissen in Europa allemaal krijgen: zo'n €11.000 bruto per maand en een onkostenvergoeding van iets meer dan €360 per dag. Een Eurocommissaris krijgt zelfs meer dan €20.000 per maand. Dan zijn er nu ook nog gesprekken tussen Europarlementariërs gaande over het versoepelen van de regels, zodat het makkelijker wordt om die vergoeding van meer dan €360 per dag te kunnen krijgen. En dan hebben we ook nog het verhuiscircus tussen Brussel en Straatsburg dat tientallen miljoenen kost. Is D66 het met mij eens dat we de Nederlandse regering in ieder geval naar Europa moeten sturen met de boodschap onder de arm dat deze geldsmijterij moet stoppen?

De heer **Klos** (D66):
Ja. Er zit iemand achter u, Gerben-Jan Gerbrandy, van mijn partij, die hier al jaren voorstellen voor doet en die met scherpte, vanuit de budgetcommissie van het Europees Parlement, precies de punten maakt die u vandaag maakt. Ik denk dat het in dit debat belangrijk is om te zeggen dat partijen die pro-Europees zijn — dat zijn wij in de basis en ik denk ook dat u dat bent — niet voor alles van Europa staan. Ik ben niet een functionaris van Europa. Sterker nog, ik wil Europa veranderen.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik ben blij met het antwoord van meneer Klos. Inderdaad ben ik erg voor Europese samenwerking. Ik ben ook voor het versterken van de Europese samenwerking. Maar ik denk dat de legitimiteit van Europa echt lijdt onder dit soort exorbitante vergoedingen. Ik hoop in ieder geval dat ik de moties die ik zal indienen om de Nederlandse regering met deze boodschap op pad te sturen, door de heer Klos en D66 gesteund zullen worden. Het antwoord van de heer Klos is goed om te horen.

De **voorzitter**:
De heer Klos spreekt via de voorzitter.

De heer **Klos** (D66):
Voorzitter, dank u wel.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik wil even terug naar de ambities die werden geuit rond het gemeenschappelijke buitenlandse veiligheidsbeleid. Ik ken de heer Klos inmiddels als een heel idealistisch, maar ook realistisch Kamerlid. In dat licht de volgende vraag. We hebben te maken met een Slowaakse premier Fico, die onlangs nog een parade bijwoonde met Kim Jong-un en Poetin. We hebben te maken met een Pedro Sánchez, de premier van Spanje, die NAVO-afspraken aan zijn laars lapt. En het is niet helemaal ondenkbaar dat we volgend jaar misschien wel een Le Pen of een Bardella in het Élysée hebben. Hoe gaan we om met die verschillen? Hoe realistisch is het dan om werkelijk te komen tot zo'n eenheid van buitenlands beleid zoals de heer Klos die uitlegde?

De heer **Klos** (D66):
Dank voor deze vraag. Dit is ook het thema geweest van een aantal van de voorbereidende sessies die wij hebben gehad voor dit plenaire debat, namelijk een Europa van verschillende snelheden. Ook ik heb de zorg dat er binnen Europa geen eenduidig beeld is van de veiligheidsstrategie die we zouden moeten hebben. Daar bestaat gewoon verschil over. Voor een deel daarvan kunnen we zeggen dat we dat accepteren. Maar voor een ander deel daarvan denk ik dat het niet zal lukken om met alle lidstaten vooruit te gaan. Daarom vraag ik het kabinet vandaag om het voortouw te nemen bij zo'n Europese defensie-unie, die de lidstaten verzamelt die het kunnen en willen, en die het ook met ons eens zijn over het strategisch concept. Dus in zekere zin ben ik het met de heer Van Dijk eens dat wij daar wel voorzichtig mee om moeten gaan.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Helder. Dus als ik het goed begrijp, hoeft niet per se alles onder een EU-vlag, maar kun je ook met landen een coalition of the willing vormen en in dit soort flexibele structuren verder komen. Heb ik het zo goed begrepen?

De heer **Klos** (D66):
Ja, dat denk ik wel. Het is natuurlijk wel zo — in het verleden hebben we dat bijvoorbeeld ook met het Schengenverdrag gedaan — dat die uiteindelijk wel onder de Europese paraplu komen. Ik denk ook dat het wenselijk is dat je een groep lidstaten de kans geeft om vooruit te gaan. Die moeten zich dan wel weer voegen bij de andere lidstaten als die daar klaar voor zijn, want het mag niet permanent uit elkaar lopen wat mij betreft.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Gerbrandy, eveneens namens D66.

De heer **Gerbrandy** (EP/D66):
Dank u, voorzitter. Vanaf dit spreekgestoelte nogmaals dank voor de uitnodiging. Het is altijd een zeer groot genoegen en een eer om in uw Kamer te mogen spreken.

"De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was een confederatie met trekken van een defensieverbond en een douane-unie. De Republiek werd opgericht in 1588. Ze verwierf in de zeventiende eeuw grote politieke en economische macht en speelde gedurende ruime tijd een hoofdrol op het wereldtoneel." Dit komt van Wikipedia. Het is duide-

lijk dat de parallellen met de huidige tijd heel erg groot zijn. Wat toen de onafhankelijke Provinciën waren, zijn nu de Europese lidstaten. Eind zestiende eeuw stonden de Provinciën zwaar onder druk. Alleen door militair en economisch intensief te gaan samenwerken, konden ze de vijandigheden van Spanje, Frankrijk en Engeland weerstaan. Wat volgde waren een vergaande politieke eenwording en de creatie van het huidige Nederland, en vervolgens ook nog een gouden eeuw.

De geschiedenis herhaalt zich, maar wel op een veel grotere geografische schaal. Dat is niet zo vreemd, want in de zeventiende eeuw deed men er meer dan twee dagen over om van Den Haag naar Groningen te komen. Dat is veel langer dan het nu is van Den Haag naar Tallinn. In wezen staan we nu voor dezelfde politieke keuzes als toen.

Mario Draghi heeft het ons twee jaar geleden duidelijk voorgespiegeld: of we kiezen voor een echte Europese aanpak van economie en politiek, of we zijn gedoemd tot een langzame kwelling, een slow agony in het Engels. Voor degenen die Draghi te Europees vinden: de boodschap van de heer Wennink was exact dezelfde.

Wat zijn de keuzes die nu voorliggen? Dat is of we elkaar op de vierkante millimeter de tent blijven uitvechten of dat we Europa sterker en eensgezinder maken. Wachten we angstig op de volgende energiecrisis of gaan we Europa energieonafhankelijk maken met onze eigen schone energie? Blijven we ons focussen op 27 nationale economieën of gaan we eindelijk echt profiteren van de kracht van één Europese markt? Gaan we ieder voor zich enorme financiële offers brengen om de defensie-uitgaven te bekostigen of doen we het, bewezen efficiënter, in Europees verband? Laten we Rusland en China hun invloed in de Balkan en de Kaukasus uitbreiden of zorgen we door een slimme, strategische uitbreiding van de Europese Unie dat wij daar zelf sterker en weerbaarder van worden?

Deze keuzes komen allemaal op hetzelfde neer: een slow agony of slim Europees. Die keuzes liggen nu voor. Het gevoel dat deze keuzes nu gemaakt moeten worden, leeft ook heel sterk in de andere lidstaten. Macron, Merz, Tusk, Stubb: allemaal weten ze wat nodig is. Gelukkig heeft dit kabinet aangegeven ambitieus te zijn op de Europese agenda en wil het mede aan het stuur zitten. Ik zie weer een Nederlandse minister-president die in het centrum van de Europese macht opereert en die bereid is om initiatieven te nemen. Ik zie een minister van Buitenlandse Zaken die niet alleen de juiste personen in Brussel heel goed kent, maar die ook weet dat het ijzer nu heet is en dus nu gesmeed dient te worden. Bij een minderheidskabinet is het vooral cruciaal dat de Tweede Kamer in meerderheid de volgende stappen naar een sterker Europa wil zetten.

400 jaar geleden waren niet alleen de kracht en visie van Johan van Oldenbarnevelt nodig, maar net zozeer de overtuiging van een net opgerichte Staten-Generaal om door verdergaande vereniging de toekomst van de Nederlanden veilig te stellen. De Provinciën van toen lieten zich leiden door misschien wel de meest Nederlandse karaktereigenschap die er bestaat: nuchterheid. Nuchterheid in hoe veiligheid en welvaart het beste gewaarborgd kunnen worden. Nuchterheid in een tijd waarin men doorhad dat ideologieën over provinciale soevereiniteit achterhaald waren. Kortom, ik wens uw Kamer vooral heel veel nuchterheid toe.

Dank u.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Becker voor haar inbreng namens de VVD.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Voorzitter. Wie in een ander land in Europa op vakantie is, ziet ze in de kleinste dorpjes tot de grootste steden: herdenkingsmonumenten voor gesneuvelde jonge jongens, voor families in twee wereldoorlogen. Mijn dochter van zes begon daar afgelopen zomervakantie naar te vragen. "Waarom wordt het oorlog?" en "Komt dat dan nu niet meer?" Wat we haar uitleggen is dat we in Europa ooit met elkaar in oorlog waren, maar dat we daarna afspraken dat het nooit meer mocht gebeuren.

Toen ik zelf op de basisschool zat, was het verhaal dat we het met de EU en "straks met de euro" allemaal steeds beter zouden hebben. Toen ik ging studeren was "globalisering" het toverwoord. Men wist ook toen al dat Europa de wedstrijd niet aan het winnen was met computertechnologie of met cruciale grondstoffen. Maar we dachten dat wij via vrienden als de VS en China, die deze zaken in hoog tempo ontwikkelden en produceerden, aan alles zouden kunnen komen om onze eigen welvaart op peil te houden. Ook zouden de Amerikanen ons veilig houden, zodat wij konden bezuinigen op defensie.

Wat zaten we ernaast. We hebben te maken met een oorlog op ons continent. Democratische waarden en multilateralisme: op een glijbaan. En naast een fysieke oorlog zitten we in een serieuze economische oorlog. Het is vijf voor twaalf. Het is bittere noodzaak dat de Europese Unie werkt aan strategische autonomie, investeert in defensie, een Chips Act, een Cloud Act, een Industrial Accelerator Act, minder regels, Omnibussen. Al die ambities vindt de VVD belangrijk en ze ondersteunt die ook, met wat ons betreft drie prioriteiten: veiligheid, economische groei en grip op migratie.

Voor wat betreft veiligheid: hoe zorgt het kabinet voor betrokkenheid van Nederlandse bedrijven bij al die Europese defensieprojecten? Waar blijven de plannen voor een Nederlandse DARPA voor defensietechnologie? De plannen voor kennisveiligheid: hoe voorkomen we dat onze kennis, bijvoorbeeld op het terrein van biotech en zaadveredeling, wordt gekaapt door landen als China? Dat is een reëel scenario.

Voor wat betreft bedrijvigheid het volgende. Ingewikkelde kapitaalverstrekking en regelgeving doet bedrijven momenteel vluchten uit ons land en uit de EU. De vervolmaking van de savings and investment union moet topprioriteit zijn. Graag uw toezegging. En ook zijn de AI Act en Cloud Act een voorbeeld van hoe een goed idee toch verzandt in Brusselse bureaucratie. Wil Nederland alstublieft vereenvoudiging bepleiten, met simpelere regels voor bedrijven over wat zij allemaal op papier moeten aanleveren voor deze wetgeving?

Voor meer grip op migratie vraag ik: is het kabinet bereid om met een groep landen te werken aan opvang buiten de Unie? Concreet: kan Nederland een non-paper op de agenda plaatsen, op basis van het recente Clingendaelrapport Grenzen verleggen?

Voorzitter. Met al deze ambitie is de vraag: gaat de Unie leveren? Eerlijk gezegd is de VVD bezorgd. De wereld is totaal veranderd, maar de Unie is net zo georganiseerd als twintig jaar geleden. Als we een handelsverdrag willen bekrachtigen, moet dat eerst in alle talen vertaald zijn. De EU moet van olietanker een wendbare zeilboot worden, koersvast inspelend op stormen die in onze omgeving waaien. Lichter ook, met meer ruimte voor ondernemerschap en initiatief.

Nu las ik het interview van de minister-president in de Financial Times en daarin zei hij: minder zeuren en meer aan de slag. Daar ben ik het mee eens. Maar hij zei ook dat hij voor zichzelf een rol ziet in de EU als bruggenbouwer en bemiddelaar tussen Frankrijk en Duitsland. En hoe nobel ook, de VVD wil dat de agenda van Nederland bovenaan staat. Dus: wees aanjager van urgentie en wendbaarheid in de EU. Roep vaker artikel 3.26 van het Verdrag betreffende de werking van de EU in, voor nauwere samenwerking met kopgroepen, waarbij vrienden zoals het VK en Noorwegen ook meegenomen worden. Zet in op het schrappen van het veto op het terrein van buitenlandse veiligheid, voor meer daadkracht in de wereld. Durf ook aan de rem te trekken als voorstellen dreigen de financiële gezondheid van de EU, en dus ook Nederland, te ondermijnen. Durf nee te zeggen tegen permanente schuldenoverdracht of een alsmaar uitdijend MFK, zoals we op dit moment zien. Durf zelfs ook nee te zeggen als landen als Duitsland en Frankrijk blijven vasthouden aan hoe we de dingen altijd deden, zoals de vertalingen van handelsakkoorden, maar ook als zij het belang van hun eigen industrie laten prevaleren boven ons belang. Zoek ook andere bondgenoten zoals de Nordics en de Baltics. Als we dit allemaal echt gaan doen, dan kunnen we hier sterker uitkomen. Dan kan ik mijn dochter komende zomer vertellen dat we niet alleen "ooit" afspraken dat we onszelf veilig en sterk zouden houden, maar dat we daar ook daadwerkelijk alles aan doen.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat is een duidelijke erkenning van de geopolitieke noodzaak om te handelen. Mevrouw Becker roept "durf" en "daadkracht", maar hoe zit het dan met de duiten? De VVD zegt nee tegen een grotere Europese begroting, nee tegen eurobonds en nee tegen een hogere afdracht voor Nederland. Ik zag dat minister Heinen al heeft gereageerd op het aangepaste voorstel van Cyprus, de voorzitter. Het is zelfs naar beneden bijgesteld, maar ook dat is onacceptabel. Hoe kan die durf en daadkracht zonder voldoende duiten plaatsvinden in de Europese Unie?

Mevrouw **Becker** (VVD):
De Europese Commissie heeft een voorstel gedaan voor een veel hogere Europese begroting dan we nu hebben. Het Cypriotische voorstel is om dat met 2% te verlagen. Dat is eigenlijk al veel te weinig, want wij willen een veel lagere begroting, maar daarbinnen worden bovendien niet de gedurfde keuzes gemaakt die nodig zijn. Als je echt wil dat Europa de plek wordt waar de technologie van de toekomst wordt ontwikkeld, dan zul je daarin moeten investeren. Dat betekent niet dat je om dat te doen allerlei nieuwe belastingen in het leven gaat roepen, de eigen middelen gaat vergroten en met eurobonds gaat werken. Het betekent dat je keuzes gaat maken en zegt waar het minder kan, bijvoorbeeld bij de cohesiefondsen en bij de landbouw. Dat zien wij niet terug en daarom vind ik het heel verstandig dat minister Heinen zegt wat we ook in het coalitieakkoord hebben afgesproken. Dat is dat Nederland inzet op een robuust en modern MFK. Verder willen wij dat de eigen korting op de afdracht behouden blijft.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Aan de ene kant put ik dan hoop uit het feit dat de VVD erkent dat er in toenemende mate sprake is van een geopolitieke logica en dat de oude institutionele logica, ook binnen de Unie, die al 75 jaar bestaat, daar niet meer tegen bestand is. Ik zie echter in de Nederlandse opstelling tegenover de financiering van de Europese Unie een oude institutionele logica, die al jaren, al decennia hetzelfde is. Altijd proberen om voor een centje op de eerste rang te zitten: daarmee komen we toch niet tot die durf en die daadkrachtige Unie?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zou de heer Van der Lee willen uitdagen om zelf te doen wat hij voorstelt, namelijk afscheid nemen van de oude institutionele logica van GroenLinks-Partij van de Arbeid.

De **voorzitter**:
PRO!

Mevrouw **Becker** (VVD):
Sorry, van PRO. Maar in het verleden was het natuurlijk GroenLinks-Partij van de Arbeid, voorzitter.

Die oude logica is altijd maar meer geld uitgeven aan wat je belangrijk vindt en daar ook de belastingen voor verhogen. Dat is wat op dit moment door de Europese Commissie wordt voorgesteld en dat vinden wij onverstandig. Maar ik hoop dat de heer Van der Lee en ik elkaar kunnen vinden in de nieuwe doelen, doelen waar we gericht in moeten investeren, bijvoorbeeld defensie en technologie. Ik daag de heer Van der Lee tegelijkertijd uit om ook eens aan te geven waar het minder kan.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Daar kunnen we het vast een keer over hebben, maar het is nu het moment dat de Europese Unie meer moet zijn dan een gezamenlijke markt. De Unie moet, gelet op de geopolitieke omgeving, ook een politieke en militaire unie zijn en groter worden dan de huidige 27 lidstaten. En dat kan niet zonder meer duiten. Daar kan de VVD niet omheen, lijkt mij.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Daar ben ik het niet mee eens. We hadden de afgelopen week de gelegenheid om als Kamerleden een briefing bij te wonen van de Europese Rekenkamer, die zicht houdt op hoe het geld in Brussel besteed wordt. Als je goed luistert naar wat daar gezegd wordt, weet je dat er nog ontzettend veel winst is te behalen door veel meer te kijken waar geld echt nodig is en hoe we daarmee doelen kunnen bereiken.

Ik denk dat dat een veel betere weg is dan om steeds maar meer geld te vragen van de burgers in de Unie. Dat gaat onze economie niet helpen en dat gaat ook onze veiligheid niet helpen.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik kon het verhaal van mevrouw Becker voor een groot deel volgen, maar dat lukte niet meer toen zij erover begon dat het tijd is geworden dat de Europese Unie gaat leveren. Toen dacht ik: oké, nu gaat het komen. Het was tijd voor daadkracht en tijd voor durf. We moesten niet meer zo ongeorganiseerd zijn als twintig jaar geleden. Maar toen gaf ze opeens de minister-president een veeg uit de pan, want niet het Europese belang maar het Nederlandse belang moet volgens haar bovenaan staan. Ik vraag me dan wel af hoe zij die twee dingen met elkaar kan rijmen. Hoe kun je het met elkaar rijmen dat je aan de ene kant zegt dat we het niet meer zo moeten doen als twintig jaar geleden en aan de andere kant dat het Nederlandse belang bovenaan moet staan?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik denk dat we het niet meer doen zoals twintig jaar geleden en dat is het Nederlandse belang. Ik heb de minister-president absoluut geen veeg uit de pan gegeven. Ik heb hem zelfs een compliment gegeven voor het feit dat hij ook vindt dat Brussel moet leveren. Maar tegelijkertijd geeft hij wel in een interview aan dat hij voor zichzelf een rol ziet weggelegd als bruggenbouwer tussen Frankrijk en Duitsland. Als je jezelf opstelt als bemiddelaar en vindt dat twee andere landen er goed uit moeten komen met hun agenda's, dan leg ik de vraag in ons midden neer: waar blijft dan je eigen agenda? Wat mij betreft is dat dus vooroplopen bij die agenda voor regelgeving voor de kapitaalmarktunie. Dat is kopgroepen zoeken, soms ook met het VK en Noorwegen. Soms moet je ook rücksichtslos nee durven zeggen als je het er als Nederland niet mee eens bent omdat het jezelf financieel raakt. Daarom heb ik de minister-president gevraagd om hierop een reactie te geven.

De heer **Dassen** (Volt):
Dit is voor mij precies de logica van twintig jaar geleden, maar de wereld is dusdanig veranderd dat deze logica niet meer gaat werken. Als elk land, als al die 27 landen steeds maar individueel blijven handelen vanuit hun eigen nationale belangen, dan gaan we natuurlijk nooit de koers van die olietanker veranderen. Dan gaan we de Europese Unie niet futureproof maken, klaar voor die 21ste eeuw. Mijn vraag aan mevrouw Becker is dan ook: ziet zij ook voor zich, naast het veto op buitenlandbeleid, dat er hervormingen nodig zijn om de Europese Unie sterk en slagvaardig te maken? En kan zij er enkele voorbeelden van geven wat voor de VVD de stip op de horizon is van hoe de Europese Unie in de toekomst moet functioneren?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank voor deze vraag. Ik denk dat er zeker hervormingen mogelijk en nodig zijn. Ik heb hier zelf een motie ingediend, die ook met brede steun is aangenomen, om bijvoorbeeld naar uitbreiding te kijken. Ik denk dat de geopolitiek ons dwingt om landen, bijvoorbeeld de Westelijke Balkan, dichterbij in de invloedsfeer van de EU te houden, ook als zij nog niet voldoen aan alle criteria die we in Kopenhagen hebben vastgelegd. Die graduele toetreding, dat Europa van meerdere snelheden: ik denk dat dat een belangrijke hervorming is. Tegelijkertijd vind ik het belangrijk dat je naast het afschaffen van het veto op buitenlandbeleid wel zelf blijft gaan over zaken die jou fundamenteel kunnen raken. Eurobonds: als Nederland uiteindelijk blijft opdraaien voor schulden die in andere landen gemaakt worden, verzwakt dat niet alleen Nederland, maar ook de Unie als totaal. Het is dus soms ook de Nederlandse agenda om de Unie niet te laten verzwakken vanuit kortetermijnbelangen van bepaalde lidstaten, maar ook in de gaten te houden dat we daadwerkelijk werken aan versterking. Zo'n slank en modern MFK bijvoorbeeld is daarvoor nodig.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik blijf er toch een beetje bij hangen dat dit de Europese Unie van twintig jaar geleden is, waarin mevrouw Becker ons weinig meegeeft wat we nu nodig hebben. Als ik haar vraag wat er nu hervormd moet worden om slagvaardig en daadkrachtig te worden, dan geeft zij aan dat er uitbreiding plaats gaat vinden. Dat was niet mijn vraag. Ik denk dat we, zeker als er uitbreiding aan gaat komen, ook intern ervoor moeten zorgen dat de Europese Unie echt slagvaardiger wordt. Dat doe je niet op de manier waarop we dat nu doen. Dat doen we niet met 27 nationale belangen. Dat doen we niet als Nederland op de rem blijft staan als er meer geld beschikbaar moet worden gesteld, juist om die grote uitdaging aan te pakken. Dus nogmaals mijn vraag: wat is nou voor de VVD precies de Europese Unie van de toekomst? Is dat precies hetzelfde als hoe we het nu doen, of worden er daadwerkelijk hervormingen voorgesteld?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik ga daar heel graag op antwoorden, maar ik zou de heer Dassen willen uitnodigen om dan ook goed te luisteren. Hij haalt namelijk één element uit mijn antwoord en zegt dan "het enige idee van de VVD is om iets te doen aan uitbreiding", terwijl ik net een heel betoog heb gehouden over hoe we een meer wendbare EU voor elkaar kunnen krijgen. Dat gaat ook over vaker werken met kopgroepen en vaker artikel 336 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie inroepen. Dat gaat ook over het schrappen van het veto op het terrein van buitenland- en veiligheidsbeleid, waardoor we wel degelijk daadkrachtiger kunnen optreden.

Dat gaat er bijvoorbeeld om, te kijken of je met een kopgroep een stap kan zetten op het terrein van defensie, op het terrein van de kapitaalmarktunie of op het terrein van kernenergie. Ik noem ook een nieuwe manier van werken, waarbij je niet altijd hoeft te wachten op alle 27 lidstaten om vooruit te komen. Ik denk dat dat allemaal ideeën zijn die ik hier net heb neergelegd. Dat wil niet zeggen dat je, zoals Volt misschien zou willen, je soevereiniteit volledig overdraagt en zegt: er wordt een nieuw voorstel gedaan voor een MFK; laten we maar tekenen bij het kruisje. Dat raakt belangen van Nederlanders, dat verzwakt de Unie en dan moeten wij nee durven zeggen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik hoor het verhaal van mevrouw Becker aan. Ik denk dat het een interessant verhaal is voor de centrumrechtse kiezer. Maar dan moeten we ook even kijken naar de daden. Als we namelijk kijken naar de afgelopen jaren en de uitdagin-

gen die collega Becker nu schetst, dan zien we dat de VVD de architect is geweest van heel veel van die problemen. Als we het hebben over de regeldruk voor onze ondernemers, als we het hebben over de CSRD, die groene rapportageverplichting, over de CSDDD, die verschrikkelijke "due diligence"-verplichtingen, dan is het toch de VVD die aan de wieg heeft gestaan van die problemen. Dus toch even een vraag om reflectie daarop.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik welk debat je ook zit, je kan er altijd van verzekerd zijn dat er een moment komt dat alles de schuld is van de VVD. Ik was voorbereid op zo'n soort van interruptie. Als we het dan ook hebben over alles wat goed gegaan is, wat dankzij de VVD goed gegaan is, dan kunnen we elkaar misschien ergens in het midden vinden. Ik denk dat het altijd goed is om te reflecteren op vragen als: waarom heb je dingen in het verleden zo met elkaar georganiseerd? Ik weet dat als het bijvoorbeeld gaat over maatschappelijk verantwoord ondernemen, de VVD daarbij heel lang juist heeft ingezet op zelfregulering en heeft gezegd: je moet niet allerlei wetgeving hebben waardoor bedrijven in Nederland aan veel meer eisen zouden moeten voldoen dan bedrijven in de ons omringende landen. Als je dan al wetgeving wilt, doe dat dan Europees. Vervolgens zitten wij in Brussel en doen we daar weer ons best om die regelgeving zo eenvoudig en slank mogelijk te krijgen. Mijn fractie in Brussel kijkt nu bijvoorbeeld naar die Cloud Act en die AI Act die er nu liggen. Goed idee, in theorie, maar wat betekent dit voor bedrijven? Een enorme papierwinkel. Dat moet dus beter. We moeten dus leren van hoe we de dingen in het verleden hebben gedaan en zorgen dat het werkbaar is voor bedrijven. We maken het namelijk soms zo complex, dat ze in China en Amerika lachen om hoe lang wij erover doen om iets te vereenvoudigen voor bedrijven. Die zitten dan inmiddels al lang daar.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Niet alles is de schuld van de VVD; dat kan ik wel bevestigen.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Die heb ik dan binnen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Maar de lijst is best wel lang. Kijk naar de problemen waar we nu voor staan en naar de gevolgen van de Green Deal die over Europa zijn uitgestort. Daar stond de VVD voor in. Ik kan me nog herinneren dat toen ik in het Europarlement zat, een VVD-rapporteur met beide handen in de lucht stond omdat hij de brandstofmotor had verboden, als rapporteur, met de steun van links en radicaal-links. En nu zegt de VVD ineens: o nee, nee, dat was toch niet zo heel verstandig. Ja, u was de aanjager van dat beleid. Ik vind het toch iets te veel een verkeerde voorstelling van zaken dat u echt heel erg vaak op de rem heeft getrapt. Zeker in het geval van het verbieden van de brandstofmotor drukte u het gaspedaal nog even in.

De **voorzitter**:
U richt zich tot mevrouw Becker. Mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Daar ben ik het niet mee eens. Er zijn ook partijen die soms met oogkleppen op kijken naar toch wel grote problemen die er in de wereld zijn, waar we ook rekenschap van moeten geven. Je kan denken: laat verduurzaming allemaal maar zitten. Dat doen ze in bepaalde andere delen van de wereld. Wij streven echter een systeem na waarbij je bedrijven laat verduurzamen, maar ze het wel laat meemaken. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de auto-industrie, want er zijn inderdaad op een gegeven moment afspraken gemaakt over de brandstofmotor. Er is daarna echter ook met de industrie om tafel gezeten over wat die ervoor nodig had om dat ook mee te kunnen maken, zodat Europa die eigen auto-industrie houdt in plaats van dat die verdwijnt. U verwijst nu naar één moment, maar de inzet van mijn partij is altijd om realistisch te kijken naar wat er in de wereld gebeurt en wat dat betekent voor bedrijven die ermee te maken hebben, en om bedrijven hier te houden en hier naartoe te laten komen. Ik denk dat we daarin minder tegenover elkaar zouden moeten staan; ik denk dat JA21 en de VVD elkaar daar juist in zouden moeten kunnen vinden.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Daar ben ik het mee eens, hoor. Laten we niet te veel terugkijken; laten we ook vooruitkijken. De kern van de vragen die ik stel, is dat ik bang ben dat de VVD toch vaak net niet kritisch genoeg kijkt naar wat er uit Brussel op ons afkomt. Over groen en klimaat wordt dan nu niet meer gesproken, maar nu hebben we het over "de geopolitieke uitdagingen van de toekomst". Dan zie ik dat de VVD toch ook veel meebeweegt met voorstellen op Franse leest die nu in Europa op het bureau liggen: de Industrial Accelerator Act en extra handelstarieven op China. Kijk, dat is dus ook een kwestie van vooruitkijken. Uw partij, zeg ik via de voorzitter tegen mevrouw Becker, is ook een voorstander van vrijhandel. Denk dan ook mee en blijf ook kritisch denken in Brussel en Straatsburg.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Daar ben ik het eigenlijk helemaal mee eens en dat is ook wat wij doen. De Industrial Accelerator Act is een goed voorbeeld. Je kan meteen zeggen "nu bemoeit Brussel zich weer ergens mee, dus ben ik tegen", maar als je aan tafel zit om over zo'n Industrial Accelerator Act te praten ... In de voorstellen staat bijvoorbeeld: we willen meer toe naar made in Europe. Het is echter niet realistisch om van onze bedrijven die daar gebruik van willen maken te vragen dat alle onderdelen waar ze mee werken hier gemaakt moeten zijn. Dus streven wij naar "made with Europe". Als we dat voor elkaar kunnen krijgen in die act, doen we iets voor onze industrie op een manier die bedrijven echt helpt. Dat is waar wij iedere dag in dit parlement, en mijn collega Azmani in Brussel, mee bezig zijn.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Je kunt je ook afvragen: waar bemoeit Europa zich allemaal mee? Een vraag hierover. Als ik de VVD hoor praten over het Meerjarig Financieel Kader, moet ik denken aan 2019. Toen zou er ook geen euro extra naar Brussel gaan. Uiteindelijk ging er wel geld naar Brussel. Wat wil de VVD daarvoor terug hebben? Ik heb een tip: moeten we niet eens kijken naar hoe Nederland op slot gezet is door de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Nitraatrichtlijn en al dat soort zaken

die in Nederland, dichtbevolkt als wij zijn, zo langzamerhand gewoon niet uitvoerbaar zijn? Laat ik maar niet beginnen over de ellende van de Natuurherstelverordening. Moet de VVD niet eens een keer wat terug gaan vragen voor dat geld dat naar Brussel gaat, waarbij ik denk dat ze uiteindelijk het pleit niet gaan winnen?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zou toch eerst willen ingaan op de eerste opmerking van mevrouw Keijzer, "je kunt ook denken: waar bemoeit Brussel zich allemaal mee?", in reactie op mijn verhaal over de Industrial Accelerator Act. Ik denk dat het zou helpen als wij hier allemaal inzien dat wat er op dit moment in de wereld gebeurt met staatssteun voor industrieën in China, in de VS en op andere plekken en met deregulering, echt oneerlijke concurrentie is voor onze bedrijven. Het is heel belangrijk dat de EU daar gezamenlijk een antwoord op heeft. Dat gaan wij als Nederland nooit in ons eentje redden. Dit gaat dus nogal ergens over; dit gaat over onze economische toekomst. Het is niet "wat wil de VVD daarvoor terug?", het is cruciaal om voor de Nederland op te komen. Dat is één.

Dan kom ik bij het tweede. Ik ga het kort proberen te houden, voorzitter. Ik ben het ermee eens dat Brussel soms een olietanker kan zijn. Ik heb dat net ook al aangegeven. Er zijn soms veel te veel bureaucratische regels gemaakt die niet werken voor ondernemers, voor mensen. Het is daarom goed dat er nu aan die omnibussen gewerkt wordt en dat we dereguleren. De VVD is daar voorstander van. Ik noem een voorbeeld. Als jij een fabriek maakt die er uiteindelijk voor kan zorgen dat er stikstofvermindering is maar het bouwen van die fabriek tijdelijk tot meer uitstoot leidt, dan kan je door de Brusselse regels die fabriek niet bouwen. Ik ben het meteen met mevrouw Keijzer eens dat we dat soort dingen moeten aanpakken. Tegelijkertijd hebben we wel regelgeving met elkaar. Die is er niet voor niets. Dat in een keer allemaal wegwuiven door te zeggen "waar bemoeit Brussel zich allemaal mee", doet tekort aan wat er daadwerkelijk gebeurt.

De heer **Stöteler** (PVV):
Het ging net even over de auto-industrie en de industrialisatie, of de-industrialisatie, van Europa als geheel. Gaf mevrouw Becker China nou de schuld van het verdwijnen van onze industrie?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Nee.

De heer **Stöteler** (PVV):
Oké. Zij wijst naar China en zegt: daar wordt gedereguleerd en daar wordt overheidssteun gegeven. Dat zou een reden zijn voor het verdwijnen van onze industrie. Neem de auto-industrie. Denkt mevrouw Becker dat je het leven van de auto-industrie makkelijker of juist moeilijker maakt als je tegen de auto-industrie zegt dat 85% van een gebouwde auto na 72 maanden gerecycled moet kunnen worden?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Het ging net over de Industrial Accelerator Act. Ik heb aangegeven wat daar de noodzaak van is, namelijk omdat we het aan het verliezen zijn. We zitten in een economische oorlog. Waar we vroeger met elkaar nog afspraken maakten binnen organisaties als de World Trade Organization en waar we vroeger nog het spel speelden volgens regels waar we … Ik zie dat de heer Stöteler heel graag een Fisherman's Friend wil uit vak K.

De **voorzitter**:
Ik weet nou niet helemaal wat er hier precies gebeurt.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik ga ondertussen door met mijn antwoord.

De **voorzitter**:
Het verzoek van de heer Stöteler kan via de bodes worden doorgeleid naar het kabinet. U vervolgt uw antwoord, mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Het was meer in algemene zin. Vroeger hadden we nog een World Trade Organization. Vroeger hadden we nog handelsafspraken met elkaar. Vroeger was er nog een systeem waarvan je kon zeggen: daarin is sprake van fair play. Daar is nu geen sprake meer van. Als we dan zien dat onze industrie steeds meer met extra regels te maken heeft en de industrieën in landen als de VS en China met minder regels te maken hebben en ook nog staatssteun krijgen, dan is het heel wijs dat de Europese Unie daar beleid op maakt en ervoor zorgt dat ook onze industrie dat mee kan maken. Dat is wat ik zei. Daarmee wil ik niet zeggen dat alle regelgeving die we voor de auto-industrie hebben per definitie goede regelgeving is.

De heer **Stöteler** (PVV):
Mooi. Dan wil ik het tot slot over het MFK hebben. Mevrouw Becker is redelijk kritisch op de Europese begrotingen. Dat klinkt natuurlijk mooi. Zo horen we de VVD in het Europees Parlement eigenlijk zelden. Als de Europese Unie een groot nivelleringsproject is waarmee armere landen worden gespekt door de rijkere landen, hoe denkt mevrouw Becker dan een kleinere begroting en kleinere afdracht vanuit Nederland vol te houden, als zij ook nog pleit voor uitbreiding of geleidelijke integratie van derdewereldlanden et cetera? Hoe verwacht mevrouw Becker de Nederlandse afdracht ook een beetje op een acceptabel peil te houden?

Mevrouw **Becker** (VVD):
De vraag van de heer Stöteler gaat uit van twee stellingen die ik niet met hem deel. Ten eerste heeft mijn eigen fractie in Brussel, onder leiding van Anouk van Brug als schaduwrapporteur, voortdurend ingezet op een strenger standpunt vanuit het Europees Parlement als het gaat om het MFK. Uiteindelijk heeft dat niet geleid tot dat standpunt vanuit het Europees Parlement. We hebben daar vervolgens dus ook tegengestemd. Ten tweede zegt de heer Stöteler dat de Europese Unie een structureel project is waarin noordelijke lidstaten de zuidelijke lidstaten spekken. Wat mij betreft is dat dus niet zo. Daarom moeten we ook een slank MFK hebben. Het kabinet zet daar ook, terecht, op in. Daarom hebben we ook met elkaar afgesproken dat we geen eurobonds willen. Daarom eisen we ook hervormingen van Zuid-

Europese landen, om ervoor te zorgen dat ze hun eigen economie op orde hebben. Ik deel dat dus niet met de heer Stöteler.

Voorzitter, omdat u mij maant om korter te zijn, was dat het.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Azmani, eveneens namens de VVD. Gaat uw gang.

De heer **Azmani** (EP/VVD):
Voorzitter. Dank dat ik hier mag zijn. Het is elke keer toch ook een beetje thuiskomen, zeker als ik de gezichten in vak K zie en u, natuurlijk, in uw rol als Voorzitter. Ik wil aangeven dat het in ieder geval voor mij elk jaar een belangrijk moment is. Eigenlijk vind ik dat we dit vaker zouden moeten doen, deze verbinding met elkaar zoeken, want slechts twee uur met de trein kan soms in het dagelijks leven aanvoelen als lichtjaren verwijderd.

Mijn gevoel bij dit debat sluit goed aan bij het motto van de brief van het kabinet, namelijk: een slagvaardige Unie in een onzeker wereld. Ik denk dat dat de kern raakt van waar we voor staan in deze turbulente tijden: slagvaardigheid. Hoewel dit nieuwe kabinet er net 100 dagen zit, zijn we in Europa al bijna halverwege het mandaat van deze Commissie en draait de machine volop. Straks beginnen de onderhandelingen voor de nieuwe meerjarenbegroting. Er liggen voorstellen voor het versterken van de industrie, de economie, de digitale veiligheid, defensie, de havens, voor de aanpak van criminaliteit en drugssmokkel en voor de bescherming van onze waarden. Daarnaast wordt er onderhandeld met potentiële nieuwe lidstaten over uitbreiding — het werd al gezegd — en tegelijkertijd moeten we ons verhouden tot de huidige geopolitieke realiteit, met veranderde verhoudingen en nieuwe conflicten in de wereld, waar mijn gewaardeerde VVD-collega Bente Becker al over sprak. Kortom, er gebeurt veel en er wordt veel van ons verwacht.

Een cruciaal punt blijft voor de VVD het Europese concurrentievermogen. Dat biedt ons niet alleen welvaart, niet alleen voor onszelf maar ook voor toekomstige generaties, maar ook veiligheid. Begin dit jaar stond dit nog echt bovenaan de agenda van de Europese Unie, maar door recente conflicten in de wereld is het naar de achtergrond verdwenen. Op dit moment wordt het Europese concurrentievermogen nog te vaak belemmerd door onnodige regeldruk. Europa zit hiermee zichzelf in de weg en dat is zonde. Het werkprogramma van de Europese Commissie staat nog altijd bol van nieuwe goedbedoelde initiatieven, die soms juist beleid op beleid stapelen. De zogenaamde omnibussen lopen toch altijd weer vol met nieuwe voorstellen en uitzonderingen. Versimpeling, vereenvoudiging en schrappen blijven lastig. Zou Nederland hierin niet samen met een aantal andere landen een voortrekkersrol kunnen gaan spelen, zoals minister Heinen nu ook druk bezig is met een kopgroep die de nationale kapitaalmarkten verder wil laten integreren? Dat is ook zo hoognodig om onze concurrentiekracht te versterken. Ik denk dan aan het identificeren van die extra regels, vereenvoudigingen en versimpelingen voorstellen en nagaan welke regels geschrapt kunnen worden. Nou ligt dit niet alleen bij de Europese Commissie, die dan eigenlijk als een slager zijn eigen vlees moet keuren. De lidstaten zijn ook aan zet. Graag een reactie van het kabinet.

Voorzitter. Een ander belangrijk onderwerp waar ik over wil spreken en dat mij natuurlijk na aan het hart ligt, is migratie. Morgen zal het Migratiepact officieel in werking treden. Het is een pakket van tien voorstellen die migratiewetgeving in Europa harmoniseert. Bij dit pakket hoort de Terugkeerverordening, als sluitstuk. Vorige week zijn de onderhandelingen hierover afgerond en komende week woensdag zal in het Europees Parlement over de wet worden gestemd. Na bijna twintig jaar lijkt het te lukken om deze wetgeving te herzien. Dat is cruciaal, ook als sluitstuk, voor een effectief migratiebeleid. Maar alleen wetgeving aannemen en implementeren zal niet voldoende zijn. Het zal gaan om de uitvoering en de praktijk, en dan zijn toch echt de lidstaten aan zet. Ik zou het kabinet willen vragen hoe het Nederlandse kabinet hiernaar kijkt. Hoe zorgen we er nou voor dat alle lidstaten écht mee gaan doen? We hebben natuurlijk een wortel voor lidstaten om mee te werken aan de uitvoering, maar zouden we uiteindelijk niet ook een stok moeten hebben? Zouden we niet op zoek moeten gaan naar ook een conditionaliteit voor een bepaalde implementatie van het pact ten opzichte van de vruchten die lidstaten plukken? Naar mijn gevoel gaat dit de komende tijd wel de kern vormen. Ik denk dat het Parlement gedaan heeft wat het kan. Als de lidstaten dit niet met elkaar regelen, dan weet ik niet hoe onze toekomst eruit gaat zien.

Voorzitter. Ik wil u wederom danken voor deze uitnodiging. Uiteraard kijk ik met veel interesse uit naar de rest van de inbrengen van de Tweede Kamer en de beantwoording van de minister en de minister-president.

Dank.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Van der Lee namens PRO in de eerste termijn.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Onze Europese waarden, onze vrije markt en onze maatschappelijke verworvenheden worden vrijwel dagelijks belegerd door Poetin, Xi Jinping en Trump. Willen wij onze welvaart, ons welzijn en onze weerbaarheid op peil houden, dan moeten we naast een sterke economische unie ook een sterkere politieke unie en militaire unie worden. Daarom is de huidige Staat van de Unie ondermaats, want die is echt niet waar die in deze geopolitieke, turbulente tijden zou moeten zijn. De meer traditionele institutionele logica in de 75-jaar oude Unie botst in toenemende mate met de geopolitieke logica, en nog te vaak wint die oude logica, omdat de enorme urgentie niet voldoende gevoeld wordt en vooral rechtse politici te vaak de kop in het zand van de eigen bodem steken. Het is de hoogste tijd om over de eigen schaduw van vertrouwde institutionele logica en nationalistische tendensen in lidstaten heen te stappen.

Europa moet van een markt ook een macht worden. Volgens de premier moet Europa meer "de taal van de macht" spreken, maar wat bedoelt hij daar nou precies mee? En hoezo de nadruk op taal? Het motto luidt toch "geen woor-

den maar daden"? Kan de premier concreet aangeven welke Europese daden de taal van de macht tanden moeten geven? Blijven adequate daden niet te veel uit omdat het nog steeds ontbreekt aan een gemeenschappelijke en coherente geopolitieke strategie ten opzichte van zowel Rusland en China als de Verenigde Staten? Wanneer gaan die strategieën er komen en wat draagt Nederland daaraan bij?

Welke consequentie moet geopolitieke logica volgens de premier hebben voor de hervorming van de Unie? Welke stappen zijn en worden concreet door hem gezet om op basis van een gekwalificeerde meerderheid het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid te bepalen? Op welke wijze gaat de premier erop toezien dat de taal van de macht ook consequenties heeft voor de Nederlandse positie in het MFK-traject?

Gemeenschappelijke, geostrategische daden vereisen meer gemeenschappelijke middelen. Nu zegt Nederland vooral nee: nee tegen hogere nettobetaling, nee tegen een hogere begroting, nee tegen eurobonds. Sterker nog, men wil zelfs nog 1,6 miljard structureel bezuinigen op de Nederlandse afdracht. Dat is, bezien vanuit de geopolitieke logica, toch onhoudbaar? En geldt hier dan niet "put your money where your mouth is"?

Hoe gaat de premier erop toezien dat er ook meer ruimte komt voor de geopolitieke logica in de uitbreiding van de Unie? We zien dat gelukkig als het om Oekraïne gaat volop, met onze steun. Tegelijkertijd weigert de minister van Buitenlandse Zaken te erkennen dat onze institutionele uitbreidingslogica van strikt, fair en betrokken niet meer afdoende is en dat hier een vierde criterium — noem het "geostrategisch" — aan zou moeten worden toegevoegd. Is de premier daartoe bereid? Erkent hij dat ook voor het draagvlak voor verdere EU-uitbreiding geostrategische belangen cruciaal zijn? Put hij geen hoop uit het feit dat de Nederlandse bevolking in meerderheid voor toetreding van Oekraïne is? En trouwens ook voor de uitgifte van eurobonds. Ja, een meerderheid in Nederland is voor de uitgifte van eurobonds. Nederlanders zien namelijk wel de urgentie en noodzaak om meer geopolitieke logica toe te passen. Gaat de premier dit ook met daden omarmen?

Over Oekraïne en onze defensie heb ik nog een paar specifieke vragen. Welke stappen worden al gezet of kunnen er worden gezet voor de integratie van Oekraïne als het gaat om defensiesamenwerking? Kan dit ook in de vorm van bijvoorbeeld een multilateraal verdrag plaatsvinden? Meer Europese samenwerking op het vlak van defensie is cruciaal. We hebben het vaak gehoord: de VS hebben 30 centrale wapensystemen, de Europese Unie 178; zeg maar zes keer zoveel. Toch zien we dat het Duits-Franse initiatief om een zesde generatie jachtvliegtuigen te bouwen, weer sneuvelt. Hoe gaan we gezamenlijke inkoop en de harmonisatie van wapensystemen nu concreet vormgeven? Welke stappen zijn en worden er gezet om tot een intergouvernementeel Europees mechanisme voor gezamenlijke defensie-inkoop te komen?

Gezamenlijke investeringen zijn ook cruciaal als het gaat om onze economische weerbaarheid. Draghi en Wennink worden terecht genoemd. Toch is er de boekhoudersreflex van Nederland van "we focussen alleen op onze nettobetalerspositie", terwijl Nederland het meest profiteert van die vrije markt. Wij verdienen veel meer aan de lidstaten dan wij netto aan de, zeker wat minder rijke, lidstaten terugbetalen. Wij roepen vanuit PRO het kabinet op om echt te durven investeren. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor die nationale investeringsinstelling. Die mag weer niet saldorelevant zijn; die moet marktconform opereren. Je kunt marktfalen niet marktconform oplossen. En dat gaat dan alleen maar met privaat kapitaal concurreren, terwijl we aan de andere kant juist die kapitaalmarktunie zouden willen.

Tot slot wijs ik op het feit dat, als het gaat om de industriepolitiek, het cruciaal is dat we die gezamenlijk voeren. Nu is er alleen maar meer ruimte voor een nationale industriepolitiek. Driekwart van de steun voor nationale industriepolitiek in Europa komt van Frankrijk en Duitsland. Dat is niet in het Nederlandse belang. Een gezamenlijke Europese industriepolitiek met middelen en stevige maatregelen is cruciaal.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik kan meedenken met het betoog van de heer Van der Lee. Ik ben het er niet mee eens, maar ik begrijp wel welke richting hij op wil. Maar wat ik nooit zo goed begrijp bij de heer Van der Lee is dat hij wel gewillig lijkt om meer geld te willen geven, gewoon om meer geld te geven. Als we kijken naar de rapporten over hoe het geld in het verleden is uitgegeven bij het coronaherstelfonds, als we kijken hoe bij het MFK geld is besteed ... Er zijn allerlei Rekenkamerrapporten. Gisteren zaten we nog bij een panel. Die geven allemaal aan: de huidige methodiek schiet tekort, de voorgenomen methodiek schiet tekort. Er is toch niks mis met een stukje rentmeesterschap ten aanzien van het Nederlandse belastinggeld dat naar Brussel gaat?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Daar ben ik het helemaal mee eens. Ik ben voor controle, op alle uitgaven. Ik ben ook voor sturing op resultaten, voor resultaatfinanciering. Maar waar ik vooral voor ben, zijn gezamenlijke Europese projecten. Wat we nu doen: veel van het geld dat naar Brussel gaat, sluizen we terug naar de lidstaten voor nationaal beleid; niet voor collectieve Europese publieke goederen, die op het spel staan. Ons belangrijkste goed is die sterke Europese vrije markt. En die wordt belaagd. We kunnen die alleen maar overeind houden als we ook een politieke unie worden, als we ook een militaire unie worden. Daar moeten we gezamenlijk in investeren. Dat betekent dat de sterkere economieën in de lidstaten bereid moeten zijn om meer te betalen. Ik zeg niet dat alle sluizen open moeten, maar nu is de houding van Nederland: overal nee tegen zeggen. Wat betekent dat? Dat we wachten tot het allerlaatste moment in de onderhandelingen om een keer een stapje te zetten. Wij als Nederland hebben de middelen, de mogelijkheden en ook de positie als vijfde economie om veel actiever deel te nemen aan die onderhandelingen, om veel proactiever te zijn in waar wij vinden dat die middelen naartoe moeten gaan. Dan moeten we niet alleen maar kijken naar wat er netto onderaan de streep in onze afdracht staat. Sterker nog, die moet nog eens structureel 1,6 miljard omlaag.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik ben het er niet mee eens dat de Nederlandse regering zegt: we wachten het af en we fietsen pas op het allerlaatste moment in. Nee, de Nederlandse regering geeft duidelijkheid. Die zegt: tot hier en niet verder.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Die zegt "nee".

De **voorzitter**:
Nee, meneer Van der Lee.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
"We gaan niet akkoord met de manier waarop Europese gelden nu worden ingericht." U wilt dat het geld gericht en effectief besteed wordt. In die Rekenkamerrapporten staan die "financing not linked to costs". De eerste reactie van de heer Van der Lee in het vorige debat was toen: zo heet wordt de soep vast niet gegeten. Nee, dat zijn duidelijke Rekenkamerrapporten. Die zeggen: Nederland, let op uw zaak. Ik stel de vraag nogmaals aan de heer Van der Lee. Hij lijkt geneigd te zeggen: meer effectiviteit is meer geld. Dan wil ik meneer Van der Lee toch meegeven: let u ook een beetje op de duiten.

De heer **Van der Lee** (PRO):
U luistert niet goed. Dat vind ik ook heel belangrijk. Ik heb geleerd uit decennia MFK-onderhandelingen dat Nederland elke keer een modernisering wil, maar dat altijd koppelt aan "nee, er mag geen geld bij". Dan verliezen we de moderniseringsslag, want de uiteindelijke onderhandelingen wordt toch een koehandel en dan is die hele moderniseringsagenda weer kapot. Dat wil ik juist voorkomen. Maar dat vereist de bereidheid, juist in deze geopolitieke context, om heel hard te duwen op een zo effectief mogelijke besteding van die middelen, veel meer collectief doorsluizen en terugsluizen en nationaal besteden, maar ook de bereidheid om extra duiten op tafel te leggen als we die defensiesamenwerking willen versterken, die politieke samenwerking willen versterken en ook willen zorgen dat onze industrie die voortdurende aanvallen, ook van China en ook van de VS, overleeft.

De heer **Klos** (D66):
Een herkenbaar pro-Europees verhaal van de heer Van der Lee. Dit weekend was het oprichtingscongres van uw nieuwe partij. De Groenen zijn van oudsher tegen de euro geweest, tegen Europese militaire samenwerking. U pleit nu natuurlijk voor een sterker Europa. Welke Europese politieke familie heeft eigenlijk uw voorkeur?

De **voorzitter**:
U vraagt naar de voorkeur van de heer Van der Lee.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik ben met veel passie Kamerlid voor PRO. U geeft een weergave van de geschiedenis die niet helemaal klopt. De Groenen waren een voorstander van invoering van de euro, maar niet louter van een muntunie, maar ook van een politieke unie. Die fout is gemaakt in het Verdrag van Maastricht. Omdat er geen politieke unie is en we een euro hebben waarbinnen sterke economieën, zoals de Nederlandse, opereren, maar ook minder sterke economieën, heb je een structurele onevenwichtigheid. Wij verdienen nou eenmaal meer dan de zuidelijke lidstaten, omdat onze economie eigenlijk te sterk is voor de waarde van de euro. Dan heb je een politieke unie nodig, waarin toch vormen van herverdeling plaatsvinden, wel gerichte herverdelingen, die in lijn liggen met, wat mij betreft, landenspecifieke hervormingen die nodig zijn, maar zeker ook met grote Europese opgaven. De Partij van de Arbeid was in het verleden ook wel voorstander van die politieke unie, maar we kennen de politieke realiteit. Uiteindelijk kwam dat in onderhandelingen niet van de grond. Wat dat betreft zie ik heel veel verwantschap — sterker nog, volledige overeenstemming — tussen beide partijen en in hoe we er als PRO nu naar kijken.

De heer **Klos** (D66):
Ik herken heel veel in de analyse van de heer Van der Lee. Ik was alleen benieuwd naar zijn voorkeur voor de keuze van de nieuwe partij in het Europees Parlement. We zijn hier nu samen. De S&D heeft een traditionele geschiedenis van meedoen in het Europees Parlement. De Groenen hebben dat de afgelopen tijd ook gedaan. Ik ben dus gewoon benieuwd naar de voorkeur van de heer Van der Lee.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ja, ik ben er ook heel benieuwd naar.

De **voorzitter**:
Meneer Van der Lee ...

De heer **Klos** (D66):
Waar zou die nieuwe partij goed thuis zijn?

De **voorzitter**:
Meneer Van der Lee, laat u alstublieft meneer Klos uitspreken.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik ben heel gretig en enthousiast zo laat op de avond.

De **voorzitter**:
Ik voel het.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik ben ook heel benieuwd naar de uitkomst daarvan, maar het mooie van onze partij, de grootste ledenpartij van Nederland, is dat we hier een democratisch proces in hebben. Die keuze wordt gemaakt door de leden. Ik heb een voorkeur, maar die ga ik niet publiek maken, want ik wil dat de leden de kans krijgen om die keuze te maken.

De **voorzitter**:
We gaan luisteren naar de voorkeur van de heer Chahim. Mevrouw Becker plaatst eerst nog een interruptie.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik ben met de heer Van der Lee eens dat er een nieuwe geopolitieke realiteit is. Ik ben benieuwd wat volgens de heer Van der Lee die nieuwe geopolitieke realiteit zal betekenen voor het Europese migratiebeleid.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Volgens mij betekent dit de noodzaak om een Europees Asiel- en migratiepact te hebben. Wij hebben ons daar altijd voor uitgesproken en dit wordt nu geïmplementeerd. Ik hoop dat dit gaat werken. Ik hoop ook dat we niet nog meer conflicten rond Europa krijgen. Dat is hoe ik daar op dit moment tegen aankijk. Ik zie niet de noodzaak, want dat is misschien de vraag van mevrouw Becker, om additioneel nog nieuwe stappen te zetten. En ik zie al helemaal niet de noodzaak om daar allemaal nationale symboolmaatregelen aan toe te voegen, want die werken niet.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Maar het is toch waar dat uiteindelijk GroenLinks en Partij van de Arbeid tegen het Migratiepact gestemd hebben?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Wij hebben in Europa voor het Migratiepact gestemd.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Volgens mij klopt dat niet.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Nee, u heeft het over de ...

De **voorzitter**:
Meneer Van der Lee, nou doet u het weer! Uw enthousiasme is te prijzen, maar laten we er wel een debat van maken en geen discussie.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Laten we er dan van uitgaan — daar wil ik vanaf zijn — dat de heer Van der Lee er voorgestemd had willen hebben. Komende week wordt er gestemd over de Terugkeerverordening. Gaat GroenLinks-PvdA daar dan ook voor stemmen?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Misschien is het goed om nog even te zeggen dat wij niet voor de implementatie van het Migratiepact hebben gestemd zoals dat in Nederland vorm heeft gekregen met nationale koppen. Koppen, waar deze coalitie en veel partijen altijd tegen zijn. Wij hadden het over het Migratiepact in Europa.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik weet niet of u dit als interruptie rekent, dat mag, maar ik heb geen antwoord gekregen op mijn vraag over de Terugkeerverordening.

De **voorzitter**:
Ja.

Mevrouw **Becker** (VVD):
U mag hem meetelellen, met het oog op de tijd en de hongerige magen van iedereen.

Kunnen we dan ook een positieve stem op de Terugkeerverordening verwachten? Als de heer Van der Lee iedereen maant tot het rekening houden met die nieuwe geopolitieke realiteit, zeg ik: kijk in de spiegel en wees bereid om dingen anders te doen. Gaat GroenLinks-PvdA dan ook bijdragen aan toch die grip op migratie door voor die Terugkeerverordening te stemmen?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik houd de spanning nog even in de lucht. U gaat dat volgende week zien.

De **voorzitter**:
Misschien horen we het van meneer Chahim, die ik het woord geef, eveneens namens PRO, in deze zaal in ieder geval.

De heer **Chahim** (EP/PvdA):
Voorzitter. Fijn om hier te zijn en goed dat we dit doen. Ik sluit aan bij de heer Azmani die zei dat we dit vaker moeten doen, zo'n goede interactie tussen Nederlandse parlementariërs in Europa en het parlement hier. Ik denk dat we samen vaak heel veel invloed kunnen hebben op de processen in Europa.

Voorzitter. Ik maak me zorgen om onze industrie en om de banen gekoppeld aan de industrie. Ik maak me ook zorgen om de druk die steeds meer vanuit de lidstaten groeit om op de rem te trappen, denkend dat ze daarmee de industrie gaan helpen, maar eigenlijk onze afhankelijkheid van het buitenland vergroten. Angst en terughoudendheid regeren in plaats van de vlucht vooruit en ambitie. We hebben in Europa veel meer het zelfvertrouwen nodig dat we een sterke interne macht hebben, die we geopolitiek kunnen en moeten inzetten. Het kan wel!

Onze telefoons zijn in handen van Xi Jinping, onze defensie is in handen van Trump, en Poetin bepaalt helaas nog steeds voor een groot gedeelte de prijs aan de pomp. Ze gebruiken onze afhankelijkheid als wapen. Of het nu gaat om onze energie of de controle op cruciale technologieën, het stelt hen in staat ons te chanteren, te bespioneren en te manipuleren. Door de spanningen in de wereld worden onze boodschappen en brandstoffen steeds duurder. En ondertussen sijpelen miljarden euro's naar het buitenland. Miljarden die we in Europa slim kunnen investeren in plaats van ze terecht te laten komen in de diepe zakken van grillige autocratische leiders die om niets anders geven dan hun eigen macht. Wie dat eenmaal doorheeft, kan niet anders concluderen dan dat we de Green Deal nodig hebben, misschien wel de Green Deal on steroids. Waarom? Omdat dat voor ons de enige manier is om onze energieonafhankelijkheid te versnellen en zo die grillige, onvoorspelbare hoge prijzen op de energiemarkt te voorkomen. Wie dat inziet, moet pleiten voor een vrijheidsdeal. Een deal die niet alleen gaat over onze energie, maar ook over onze digitale autonomie en onze defensie. Ik hoor graag een reactie van het kabinet.

Alleen als energie niet langer tegen ons wordt ingezet, alleen als onze digitale infrastructuur echt van onszelf is en alleen als we militair gezien op onze eigen benen staan, alleen dan zijn we vrij en bepalen we onze eigen toekomst. Betekent dat dat we vanaf nu alles alleen moeten doen? Zeker niet. Maar we moeten onze strategische relaties versterken en minder naïef zijn. Voor mij is het fascinerend dat we de afgelopen maanden miljarden extra hebben uitgegeven aan fossiele brandstoffen zonder dat het ons maar een druppeltje extra olie of gas heeft opgeleverd. Dat zal de toekomst blijven zijn als we niet ingrijpen. Echte Europese vrijheid is onmogelijk zonder energieonafhankelijkheid. Door die afhankelijkheid te breken, houden we controle op de prijs en op de voorspelbaarheid van onze energie, en komen onze bedrijven en huishoudens niet voor verrassingen te staan. Die eigen Europese energie, of je nu wilt of niet, is gewoon opgewekt uit duurzame bronnen. Dat maakt het over het algemeen ook goedkoper.

Dezelfde kwetsbaarheid die ik op het energievlak zie, zie ik ook op het digitale vlak. We geven jaarlijks meer dan 250 miljard uit aan Amerikaanse cloud en software. Beste collega's, stel je toch eens voor dat we dat in onze eigen Europese tech zouden stoppen. We hebben genoeg talentvolle start-ups en scale-ups die smeken om investeringen. Zij willen loyaal blijven aan Europa en daarmee een bijdrage leveren aan onze werkgelegenheid en aan onze veiligheid. Die bedrijven verdienen onze steun.

Tot slot, voorzitter. Onze derde pijler, naast energie en digitaal, is dat Europese landen de handen ineen moeten slaan op defensiegebied. Ik ga hier geen opsomming geven van de mismatch die er nu is, maar de conclusie is simpel: Europa moet er samen in en veel meer de handen ineenslaan. Zelfs een land als Spanje is nu voorstander van Europese samenwerking en ziet dat dit de enige manier is om onze verdediging te versterken en tegelijkertijd onze eigen Europese defensie-industrie flink te versterken. In de wereld van vandaag hebben we niemand anders nodig dan onszelf om onze eigen toekomst te bepalen. We moeten op basis van onze eigen voorwaarden vooruit, zodat de toekomst van Europa in Europese handen blijft.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Stöteler namens de PVV.

De heer **Stöteler** (PVV):
Voorzitter, dank u wel. In de Griekse mythologie was Europa een Fenicische prinses. Zeus zag haar en, laten we het voor de netheid van het debat zo zeggen: hij verleidde haar. Hij veranderde zichzelf in een witte stier en nam Europa mee op zijn rug. Weer netjes gezegd, want het was een ontvoering. Voordat zij doorhad wat er gebeurde, werd zij overzee naar Kreta meegenomen naar een bestemming die ze niet zelf had gekozen en waarover ze ook niets te zeggen had. Een verhaal van duizenden jaren oud, maar vandaag de dag nog steeds herkenbaar. Want steeds meer Europeanen hebben het gevoel dat zij worden meegenomen in een richting die zij nooit zelf hebben gekozen, richting een Europese Unie, die steeds meer macht centraliseert, steeds meer nationale bevoegdheden naar zich toe haalt en steeds verder uitbreidt.

Vandaag evalueren we de staat van de Europese Unie. En voorzitter, ik zal het wederom netjes zeggen: die kon beter. Kijk naar het Europese industriebeleid. Europa's industriële basis krimpt, de handelspositie verzwakt ten opzichte van China en Amerika en de afhankelijkheid van derde landen neemt toe. Door al die Brusselse klimaatgekkigheid is de beschikbaarheid van energie onder druk komen te staan en zijn de energieprijzen exponentieel gestegen. Een vraag aan de minister-president: erkent hij dat de beschikbaarheid van energie dé absolute basisvoorwaarde is voor economische ontwikkeling en dat juist die beschikbaarheid te lijden heeft gehad onder de groene klimaatdictaten? Kan de minister-president die reflex vanuit Brussel, namelijk steeds weer nieuwe regels en nieuwe klimaatvoorschriften, eindelijk eens een halt toeroepen?

Brussel is ironisch genoeg uitgeroepen tot de Europese hoofdstad van de democratie voor het jaar 2027. Echt, gekker moet het niet worden. De stad waar ze van transparantie nog nooit hebben gehoord, waar ze "controle" niet kunnen schrijven en waar nul verantwoording wordt afgelegd door EU-bobo's in het Berlaymont. Neem bijvoorbeeld Ursula von der Leyen. Zij lag onder vuur vanwege verdwenen appjes inzake Pfizergate en later vanwege stiekeme berichtjes met president Macron. Nu heeft vorige week de Europese Ombudsman gezegd dat de Eurocommissarissen die appjes niet meer moeten verwijderen, automatisch of niet, maar of ze dat ook daadwerkelijk gaan doen en of ze die gaan bewaren, weet nog helemaal niemand. Wil de minister-president ervoor zorgen dat de Europese Commissie eindelijk eens orde op zaken stelt in haar eigen huis in plaats van zich te bemoeien met het Nederlandse huishoudboekje? Kijk bijvoorbeeld ook eens naar het Europees semester. Brussel probeert zich te bemoeien met Nederlands beleid op het gebied van hypotheekrenteaftrek, woningmarkt, huurbeleid, langdurige zorg, arbeidsmarktbeleid, onderwijs, stikstof en energie. Dat zijn allemaal nationale competenties. Brussel heeft daar niets over te zeggen. Van een organisatie die haar eigen zaakjes niet op orde heeft, zou je misschien iets meer bescheidenheid mogen verwachten. Dus vraag ik de minister-president waar de Europese Commissie zich mee denkt te bemoeien en of hij bereid is die brief die namens de Raad is gestuurd, met belachelijke aanbevelingen, gewoon retour afzender te sturen.

Voorzitter. Hier wordt duidelijk waarom de richting van de Europese Unie zo problematisch is. Want vandaag zijn dit aanbevelingen en morgen zijn het dictaten. Voor je het weet, wordt nationaal beleid niet meer in Den Haag geschreven, maar in Brussel. Ik weet dat deze oproep aan dovemansoren is gericht, maar ik probeer het toch nog een keer: behoud alsjeblieft de vetorechten. Want vetorechten dienen ter bescherming van de nationale soevereiniteit, de bescherming van nationale democratieën, de bescherming van David tegen Goliath. Samenwerken is iets anders dan opgaan in een geheel en elke vorm van zeggenschap weggeven. De PVV wil geen Europese superstaat waarin Brussel steeds meer bepaalt over onze economie, onze energie en onze grenzen. Onze nationale soevereiniteit is van ons, niet van Brussel. Wij willen een Europa van vrije, autonome landen die samenwerken waar dat in hun belang is, maar zelf besluiten over hun toekomst en die van hun volk.

Voorzitter. Ik sluit af met een positieve noot, want ik ben een positief ingesteld mens. De PVV is niet tegen samenwerking binnen Europa. Handel, economische samenwer-

king en het wegnemen van onnodige barrières kunnen Nederland als handelsland sterker maken. Ook bij grensoverschrijdende problemen kan samenwerking soms handig zijn, zolang die maar vrijwillig is en de democratische zeggenschap niet uit Den Haag verdwijnt, zodat wij over onze eigen bestemming blijven besluiten. Dat brengt mij weer terug bij het verhaal van Europa en Zeus, het verhaal van de prinses en de stier. Ik zeg tegen de minister-president dat we die koe gewoon bij de horens moeten vatten, de teugels weer stevig in handen moeten nemen en de EU moeten terugleiden naar waarvoor zij is opgericht: een sterke interne markt en een praktische en vrijwillige samenwerking tussen landen, op basis van besluiten die worden genomen in de politieke hoofdsteden van de lidstaten.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Stöteler. Het woord is aan de heer Krul namens het CDA in de eerste termijn.

De heer **Krul** (CDA):
Dank u wel, voorzitter. Toen Schuman in 1950 de eerste bouwsteen legde voor wat later de Europese Unie zou worden, wist hij één ding zeker: vrede is niet vanzelfsprekend. Hij zei dat vrede alleen kan worden gebouwd op gelijkwaardigheid. Dat lijkt een eenvoudige zin, maar achter die woorden schuilt een revolutionair idee: dat landen niet sterker worden door elkaar te overheersen maar door samen verantwoordelijkheid te dragen, dat macht moet worden begrensd door samenwerking en dat duurzame vrede alleen mogelijk is wanneer volkeren elkaar niet als tegenstanders zien, maar als partners. Dat was de overtuiging waaruit Europa ontstond. Dit was niet enkel uit economische berekening, niet uit een verlangen naar meer regels of meer instituties. Europa ontstond uit de lessen van een continent dat zichzelf tweemaal had verscheurd en uit de overtuiging dat vrede, vrijheid en menselijke waardigheid bescherming verdienen. Misschien is dat vandaag wel relevanter dan ooit. Want terwijl oorlog is teruggekeerd op ons continent, terwijl autoritaire regimes onze vrijheid uitdagen en terwijl de internationale rechtsorde onder druk staat, worden we opnieuw geconfronteerd met die fundamentele vraag: begrijpen wij nog waarom Europa ooit werd opgericht? Want de Staat van de Europese Unie gaat uiteindelijk niet alleen over begrotingen, MFK's, verdragen of richtlijnen. De Staat van de Europese Unie gaat over de vraag of wij nog bereid zijn verantwoordelijkheid voor elkaar te dragen, of wij nog geloven dat samenwerking sterker maakt dan verdeeldheid en of wij bereid zijn het Europa dat wij hebben geërfd sterker door te geven.

Voorzitter. Een waardengemeenschap dus. En dat vraagt niet enkel om bescherming van buitenaf, maar ook om onderhoud van binnenuit. De rechtsstaat is daarbij geen bijzaak. Europese solidariteit en Europees geld gaan hand in hand met Europese verantwoordelijkheid. Lidstaten die de onafhankelijke rechtspraak, vrije media of democratische instituties ondermijnen, mogen niet verwachten dat daaraan geen gevolgen zijn verbonden. De afgelopen jaren was de kritiek op Hongarije dan ook terecht.

Maar tegelijkertijd moeten we eerlijk zijn. Als Europa landen aanspreekt wanneer die van onze gezamenlijke waarden afdrijven, moeten we landen ook helpen wanneer ze de weg terug proberen te vinden. In Hongarije zien we voorzichtig tekenen van politieke verandering. De opkomst van Péter Magyar laat zien dat veel Hongaren verlangen naar een sterker democratisch bestuur met meer transparantie en een hechtere verbinding met Europa. Het is niet voor niets dat de minister van Buitenlandse Zaken vorige week de allereerste collega was van minister Orbán — what's in a name — die daar op bezoek ging. Kan de minister ons iets vertellen over de indrukken die hij in Hongarije heeft opgedaan? Ziet hij al tekenen van die verandering?

In het verlengde daarvan heb ik een vraag aan het kabinet. Op welke wijze kan Nederland bijdragen aan het versterken van democratische instituties en maatschappelijke organisaties in Hongarije? Welke criteria hanteert het kabinet om te beoordelen wanneer een lidstaat opnieuw volledig aanspraak kan maken op Europees vertrouwen en Europese middelen?

Voorzitter. Dan migratie. Misschien is dit wel het onderwerp waarop Europese samenwerking het meest op de proef is gesteld. Jarenlang zagen we lidstaten tegenover elkaar staan, terwijl de problemen zich opstapelden. Morgen, op 12 juni, treedt het Europese Asiel- en migratiepact in werking, niet omdat daarmee alle problemen zijn opgelost, maar omdat Europa eindelijk gezamenlijke afspraken maakt over verantwoordelijkheid, bescherming en terugkeer.

Voorzitter, ik ga daarbij ook stilstaan bij de rol van onze collega Jeroen Lenaers. Hij zit erbij. Jarenlang heeft hij namens het CDA en de EVP mede onderhandeld over dit akkoord, met de nuchterheid waar de heer Gerbrandy zo voor pleit, zou ik willen zeggen. Dat is cruciaal. Maar wat nog crucialer is, is hoe uiteindelijk dit akkoord gaat uitwerken. Mijn vraag aan de minister-president is helder: hoe gaat Nederland eraan bijdragen dat het niet bij een papieren akkoord blijft, maar dat alle lidstaten uiteindelijk ook de implementatie tot een succes zullen maken? Ziet hij daar uitdagingen voor?

Voorzitter. Het is evident dat Europese landen meer moeten samenwerken op het gebied van defensie, niet alleen door meer uit te geven, maar vooral door slimmer samen in te kopen, meer te standaardiseren en onze defensie-industrieën met elkaar te verbinden. Kan de minister-president aangeven welke extra concrete stappen Nederland de komende jaren wil zetten om de gezamenlijke Europese defensie-inkopen te versnellen, misschien zelfs met partners als het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen?

Tot slot, voorzitter. Over drie jaar, in 2029, mag Nederland opnieuw het voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie vervullen. Dat is meer dan een organisatorische taak. Het is een kans om richting te geven aan de toekomst van Europa. We moeten nu beginnen met de voorbereiding daarvan. Welke prioriteiten wil Nederland op de Europese agenda? Welke dossiers waarop wij het verschil willen maken, moeten daar op de agenda staan? Wanneer verwacht de minister-president de Kamer hierin mee te nemen?

Ik rond af, voorzitter. De komende jaren worden bepalend voor de koers van Europa. Er vinden verkiezingen plaats in belangrijke lidstaten als Polen en Spanje. Wat betreft Oekraïne is de vraag niet enkel hoe Europa zich ontwikkelt, maar welke rol Nederland bereid is daarin te spelen, niet als toeschouwer, maar als medegrondlegger van Europese samenwerking.

De heer **Klos** (D66):
Dat was een heel mooi betoog van de heer Krul. Hij begon met de vraag: waarom is Europa ook alweer opgericht? Dat is een best wel fundamentele vraag. Europa is natuurlijk opgericht door christendemocraten, de voorgangers van de heer Krul; Schuman was een katholiek en christendemocraat. We staan nu weer op een kruispunt, waarbij we een enorme stap moeten maken in de Europese integratie en duurzame vrede moeten creëren. Daar was de EU voor opgericht. De Russen staan aan de poort van Europa, dus we moeten nu actie ondernemen. Ik hoor iets over gezamenlijke inkoop, maar is de heer Krul het niet met mij eens dat wij veel sneller en assertiever moeten blijven streven naar Europese defensie-integratie?

De heer **Krul** (CDA):
Het korte antwoord is ja. Het lange antwoord is iets genuanceerder, want er zijn ontzettend veel termen die hierop geplakt worden. De term "Europese defensie-unie" vind ik heel mooi. Maar het moge ook duidelijk zijn dat het CDA op dit moment nog niet pleit voor een Europees leger. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we op korte termijn echt die gezamenlijke defensie-industrie opbouwen en dat we standaardiseren als het gaat om materieel. Natuurlijk moet je erover nadenken hoe je in de toekomst meer kan integreren op operationeel niveau. Dat hoeft misschien niet in geheel Europees verband; dat kan ook in kleinere verbanden. Nederland-Duitsland is een mooi voorbeeld en ook Nederland-België is een mooi voorbeeld. Ik denk inderdaad dat dit onvermijdelijk is.

De heer **Klos** (D66):
Ik haal daarbij inspiratie uit twee van de partijgenoten van de heer Krul, namelijk Ursula von der Leyen, die pleit voor een Europese defensie-unie in haar regeerprogramma, maar ook Sauli Niinistö, de Fin die pleit voor drie wegen naar sterkere Europese integratie, waarvan eentje de Europese defensie-unie is. Zijn dat nou partijgenoten waarvan de heer Krul zegt: in hun ideeën kan ik me vinden en daar wil ik me achter scharen?

De heer **Krul** (CDA):
Op dit punt kan ik dat wél. Zonder gekheid, het is u misschien bekend dat ik zelf militair ben geweest. Ik heb meerdere oefeningen gehad waarbij het nut en de noodzaak van het gezamenlijke gebruik van materieel besproken werd. We hadden vier verschillende manieren om te communiceren. Dan zeiden de Duitsers: we moeten echt naar één systeem. Dan zeiden de Fransen: we zijn het er helemaal mee eens dat we echt naar één systeem moeten. En dan zeiden ze allebei: maar wel ons systeem. Dat is het probleem. Willen we als Europa, ook binnen de NAVO, meer zelfstandig kunnen opereren op militair gebied, dan zullen we moeten integreren, bijvoorbeeld als het gaat om materieel. Dan heb ik het nog niet over commandostructuren, maar wel over de gehanteerde wapensystemen en de middelen die daarbij horen.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik ben blij om dit antwoord van de heer Krul te horen. Vorige week heeft het CDA ook voor een motie gestemd die precies hiertoe oproept. Die betrof de defensie-unie.

Ik heb nog een vraag. De heer Krul had een mooi betoog over de rechtsstaat en het belang daarvan. Hij refereerde ook aan Orbán. Ik ben blij, en ik denk velen met mij, dat Orbán inmiddels niet meer de dwarsligger is in de Europese Unie. Ik denk dat dat ons momentum geeft om na te denken over hoe we er binnen de Europese Unie voor zorgen dat we niet weer in de situatie terechtkomen waarbij er één dwarsligger is en we geen instrumentarium hebben om diegene het stemrecht te ontnemen. Ik ben benieuwd of de heer Krul ideeën heeft over hoe we dat misschien kunnen verbeteren.

De heer **Krul** (CDA):
Bedankt voor deze interessante vraag. Een hele belangrijke stap die al gezet wordt, waar dit kabinet zich ook hard voor maakt, is dat het op het gebied van collectieve veiligheid niet zo kan zijn dat één dwarsligger de boel verstiert. Ik heb op het laatst ook gerefereerd aan die inspanning. Ik denk dat die ook echt cruciaal is voor Nederland wat betreft het voorzitterschap van de Europese Raad in 2029.

Tegelijkertijd pleit ik hier niet voor het afbouwen van een vetorecht op andere terreinen dan die twee. Ik beperk me tot het Europese buitenland- en veiligheidsbeleid. Als de heer Dassen voorstellen heeft om daar op een andere manier naar te kijken — er zijn meer landen waar de rechtsstaat onder druk staat dan alleen Hongarije, want er komen meer verkiezingen aan — dan ben ik meer dan welwillend om daarin mee te denken.

De heer **Dassen** (Volt):
Daar gaat het mij niet om. Wij zijn met Volt van mening dat wij alle veto's moeten afschaffen, maar ik snap dat het CDA niet zover wil gaan. Daar ging mijn vraag natuurlijk niet over.

Mijn vraag gaat veel meer over het moment waarop iemand dwarsligt. Dan wordt de hele Europese Unie lamgeslagen en is er gewoon geen handelsperspectief meer. Artikel 7, het ontnemen van het stemrecht van een lidstaat, kun je op dit moment bijna niet verder krijgen, omdat het allemaal met unanimiteit van de overige 26 moet gaan. Wellicht is er nu een mogelijkheid om binnen de Europese Unie de koppen bij elkaar te krijgen. Wat we bij Orbán hebben gezien, willen we niet meer. Straks hebben we verkiezingen in Frankrijk en in andere landen. We weten niet wat daar uit gaat komen. Dit is misschien het moment waarop we die hervormingen kunnen doorvoeren. Ik wil het kabinet daartoe oproepen. Ik hoop dat het CDA daarin mee wil denken en dat wil steunen.

De heer **Krul** (CDA):
Het is misschien een beetje een clichéantwoord, maar daar ben ik inderdaad in geïnteresseerd. Ik zie uit naar het betoog van de heer Dassen en ook naar de reactie van het kabinet. Ik denk dat meerdere partijen die hier spreken over het versterken van de Europese rechtsstaat en het beschermen van onze gedeelde waarden ... Als we zien wat er nu op ons continent gebeurt, dan hoort dit er ook bij. Ik moet zeggen dat ik heel blij en hoopvol ben om te zien dat in Hongarije het bewijs geleverd is dat we kunnen winnen van de autocraten. Dat vind ik een hoopvolle beweging. Tegelijkertijd zijn de zorgen daarmee niet weg voor andere landen op

ons continent. Ik ben dus benieuwd naar de beantwoording daarover.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat was een mooi verhaal over de waardengemeenschap. De heer Krul maakt met zijn partij deel uit van de op dit moment grootste politieke familie in Europa. Hij heeft het niet gehad over de uitbreiding. Hoe winnen we het van de autocraten buiten Europa? Wat is zijn visie op de vraag of we daarvoor moeten uitbreiden? Meer specifiek, vindt hij niet ook dat we volmondiger moeten erkennen dat we naast stikt, fair en betrokken ook strategisch moeten kijken naar de uitbreiding?

De heer **Krul** (CDA):
Daar ben ik het helemaal mee eens. In de debatten die we in de afgelopen maanden over de uitbreiding hebben gevoerd, vonden we het voorstel van mevrouw Becker over graduele toetreding heel interessant. Daarnaast vind ik het heel waardevol om te kijken naar landen als IJsland en Noorwegen. Dat gaat ook om de vraag of er andere vormen van lidmaatschap mogelijk zijn om de strategische positie van Europa juist te versterken. Ik denk inderdaad dat juist het strategische aspect van toetreding de komende tijd veel centraler moet komen te staan, als we kijken naar de nieuwe wereldorde die zich nu eenmaal aan het zetten is. Daar hoort meer bij dan alleen de traditionele pijlers die we daarbij hanteren. Daarover ben ik het eens met de heer Van der Lee.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Lenaers, eveneens namens het CDA.

De heer **Lenaers** (EP/CDA):
Voorzitter. Dank u voor de uitnodiging om hier uw gast te zijn vandaag. Ik was elf jaar geleden voor het laatst bij dit debat aanwezig, toen met CDA-woordvoerder Europese zaken Pieter Omtzigt aan mijn zijde. Ik constateer dat er in elf jaar veel is veranderd in dit huis en ook in de wereld. Het is daarom belangrijk dat we vandaag niet alleen spreken over de huidige staat van de Unie, maar ook over haar toekomst: over de vraag hoe Europa in een wereld van oorlog, geopolitieke spanningen en economische concurrentie haar eigen toekomst kan blijven bepalen.

Ik wil vier punten maken. Eén op defensie. Te lang heeft Europa voor onze veiligheid geleund op de Verenigde Staten. De wereld van vandaag laat zien hoe kwetsbaar ons dat maakt. Daarom moeten wij investeren in onze strategische autonomie. We moeten investeren in de Europese defensie-industrie en in defensiesamenwerking. Dat gaat niet alleen maar om meer geld investeren, maar juist ook om slimmer investeren, niet alleen in nationale projecten, maar juist ook daar waar Europese samenwerking meerwaarde heeft. Hoe gaat Nederland daaraan bijdragen?

We moeten Oekraïne blijven steunen: militair, financieel en politiek. Oekraïne verdedigt niet alleen zijn eigen vrijheid maar ook die van ons. Hoe zorgen we dat het draagvlak voor die steun behouden blijft? Hoe zorgen we dat alle lidstaten hun verantwoordelijkheid nemen, ook richting die belangrijke NAVO-top, volgende maand?

Tweede punt: migratie. Als we onze eigen toekomst willen bepalen, moeten we grip op migratie krijgen. Er werd al aan gerefereerd; het is er deze week veel over gegaan: morgen treedt het Europees Migratiepact in werking. Met die hervorming zetten we een hele grote stap om binnen Europa grip op migratie te krijgen. Maar daarmee zijn we er niet. Een geloofwaardig migratiebeleid gaat niet alleen over het pact. Daarom stemmen wij bijvoorbeeld volgende week in het Europees Parlement over de Terugkeerverordening, om ervoor te zorgen dat de uitkomsten van onze procedures ook gevolgd worden en dat mensen zonder recht om te blijven ook daadwerkelijk terugkeren naar hun land van herkomst. Belangrijk is, nu de Europese kaders zijn gezet, hoe Nederland die ruimte benut om meer grip op migratie te krijgen.

Punt drie: concurrentievermogen. Op eigen benen staan betekent ook economisch sterk genoeg zijn om wereldwijd te concurreren. Europa moet niet achter de feiten aanlopen, maar zelf de economie van de toekomst vormgeven. Dat vraagt om uitvoering van de aanbevelingen van Draghi en Letta: investeren in de industriële basis, strategische sectoren, schone energieproductie en de opschaling van industriële capaciteit in Europa. Dus niet alleen technologie ontwikkelen, maar ook zorgen dat die hier wordt geproduceerd, toegepast en geëxporteerd. Dat is de kern van moderne Europese industriepolitiek. Tegelijkertijd moet Europa een plek zijn waar bedrijven ruimte krijgen om te groeien, zonder te verdwalen in regels. Ik noem minder administratieve lasten, meer voorspelbaarheid en ruimte om met gezond verstand te ondernemen. In Europa hebben we daar in de afgelopen twee jaar belangrijke stappen in gezet en daar moeten we mee doorgaan.

Het laatste punt is geld: de begroting. De komende maanden staan in het teken van de onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader. Ik denk dat de premier daar onlangs op de top in Cyprus heel duidelijk over was, en terecht. Ook voor het CDA geldt: meer geld alleen is niet de oplossing. Europa wordt niet sterker door een groter budget, maar wel door betere en scherpere keuzes. We hebben een moderne en flexibelere begroting nodig, gericht op veiligheid, innovatie, concurrentievermogen, voedselzekerheid en de bescherming van onze buitengrenzen. Welke strategie kiest Nederland om ervoor te zorgen dat de Nederlandse bijdrage binnen de perken blijft, zonder dat er juist wordt gesneden in de prioriteiten voor Nederland?

Tot slot, ook in vervolg op het laatste debat: de koppeling tussen begroting en rechtsstaat blijft cruciaal, juist om toekomstige Orbáns te voorkomen. Gaan wij Europa de middelen geven om haar eigen toekomst te bepalen? Wat betreft het CDA is dat: ja! En dan moeten we hier de keuzes maken die daarvoor nodig zijn.

Dank u.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Lenaers. Het woord is aan de heer Hoogeveen. Hij spreekt in eerste termijn namens JA21.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Voorzitter, dank, en welkom aan de Europarlementariërs in dit huis. Dit is mijn vierde debat over de Staat van de

Europese Unie. Twee keer zat ik achter in de zaal als assistent. Daarna was ik hier als Europarlementariër en vandaag als lid van de Kamer.

Wat mij in al die jaren is opgevallen, en dat is vandaag ook weer een beetje het geval, is dat we het debat eigenlijk kunnen opdelen in drie standpunten. Links wil het liefst zo veel mogelijk naar de EU overhevelen en zo veel mogelijk federaliseren. Het midden houdt een wat obligaat enerzijds-anderzijdsverhaal. En op rechts zeggen we: ja, alles is weggegeven en het komt nooit meer goed. Ik wil dat vandaag eens omdraaien, want JA21 is niet tegen alles. De vraag is: hoe ziet de Europese Unie eruit als het aan ons ligt en wat is volgens ons de stip aan de horizon?

Voorzitter. JA21 ziet een EU die geen politieke superstaat is, maar een geo-economische grootmacht. Een Europa dat naar buiten kijkt en handelt met iedereen die wil handelen: Zuid-Amerika, India, Indonesië, Australië, de Golfstaten, en ook China en de Verenigde Staten. Inzetten op verdere marktopening in plaats van op economische afsluiting, want handel is geen bedreiging. Handel is welvaart en de oorspronkelijke drijfveer achter Europese samenwerking. Daarom zien we ook een EU waarin de kapitaalmarktunie wordt vervolmaakt, waar ondernemers niet vastlopen in nationale barrières, tegenstrijdige regels en versnipperde financiële markten, maar waar geld vloeit naar ondernemers met de beste ideeën. Start-ups en scale-ups vertrekken niet langer meer naar Silicon Valley, maar komen naar Eindhoven, Dresden of Tallinn.

Terwijl Europa economisch sterker wordt, wordt Brussel kleiner. De Europese Commissie is weer wat ze hoort te zijn: een uitvoerend secretariaat van de lidstaten. Het vetorecht op buitenlandbeleid blijft behouden, want soevereiniteit moet niet kunnen worden weggestemd. En de Europese begroting is fors afgeslankt. De miljardenverslindende landbouw- en cohesiefondsen worden hervormd en behoren tot het verleden. Daardoor kunnen de afdrachten van de lidstaten dalen.

Ook financieel is Europa gezond door het Stabiliteits- en Groeipact in ere te herstellen en te handhaven. Lidstaten bezuinigen en hervormen, zoals Ierland ooit succesvol deed na de financiële crisis. Daardoor zijn de schulden, de begrotingstekorten en vooral de inflatie laag. Gemeenschappelijke schulden zijn daardoor niet nodig. Geen transferunie via de achterdeur, geen tijdelijke noodfondsen die permanent worden en lidstaten nemen weer zelf de verantwoordelijkheid. De regeldruk is drastisch verminderd. Wet- en regelgeving, die er met de beste bedoeling zijn gekomen, maar vooral bureaucratie creëren, zijn afgeschaft of vereenvoudigd.

Het mkb heeft weer ademruimte. Ondernemers kunnen weer ondernemen en zijn niet langer bezig met compliance. En daardoor bloeit ook onze industrie. Europese fabrieken draaien op volle toeren, en niet omdat Europa de markt heeft afgeschermd, niet omdat ambtenaren hebben gezegd "dat zijn de kampioenen van de toekomst", maar juist omdat we onze economie hebben geopend. We zijn open for business. We hebben handelsbarrières weggenomen, regels geschrapt en energie betaalbaar gemaakt.

Voorzitter. Een succesvolle gemeenschappelijke markt kan alleen bestaan met goed bewaakte gemeenschappelijke buitengrenzen. Daarom wordt illegale migratie gestopt. Tegelijkertijd blijft Europa open voor mensen die kennis, talent, ondernemerschap en vakmanschap komen brengen.

En Oekraïne? Oekraïne blijft nauw verbonden met Europa. Wij steunen dit land financieel, militair en moreel. We helpen bij de wederopbouw en investeren in handel, infrastructuur en grondstoffenwinning. Maar wij erkennen ook de realiteit. Een land dat kampt met hardnekkige corruptie, armoede en een enorme wederopbouwopgave, is nog lang niet klaar voor toetreding, niet vandaag, niet morgen en niet over tien jaar.

Voorzitter. Er wordt gezegd dat partijen als de mijne de EU van binnenuit kapot willen maken. Maar het vergezicht dat ik zojuist heb geschetst, is volgens mij precies wat heel veel Europeanen van de EU verwachten. De keuze is ook niet voor of tegen de EU. Dat is een oude discussie. De keuze is: kiezen wij voor een EU die zich overal mee bemoeit of kiezen wij voor een EU die de kerntaken goed uitvoert? Niet een Europa dat groot wil zijn in alles, als een reus op lemen voeten, maar een Europa dat groot is waar het moet en klein waar het kan. Dat is de EU waar JA21 voor staat.

Voorzitter. Ik heb nog 40 seconden. Ik heb eigenlijk maar één vraag aan de premier. Kan hij reflecteren op het verhaal dat ik zojuist heb geschetst? En hoewel wij in dit huis flink van mening verschillen, denk ik ook dat het goed zou zijn om te werken aan hetgeen wat ons juist samenbrengt. Wim van de Camp is ooit begonnen met een oranjeoverleg. Ik denk dat er ook wel veel zaken zijn waar wij als Nederlanders het Nederlands belang kunnen dienen. Bijvoorbeeld Frankrijk en Italië doen dat heel succesvol. Zou dat niet iets zijn waar wij als Nederland een voorbeeld aan kunnen nemen?

Dank u wel.

De heer **Stöteler** (PVV):
In dat Brussel van JA21, hoeveel Eurocommissarissen zijn daar aan het werk? En misschien kan meneer Hoogeveen ook nog zeggen of we dan volgens JA21 nog een Europees Parlement nodig hebben.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dank voor de vraag. Ik denk dat de Europese Commissie significant kleiner kan. Dat is ook volgens de verdragen zo. Iedere lidstaat hoeft helemaal niet een eigen Eurocommissaris te hebben. Met alle respect voor Wopke Hoekstra, maar dat is natuurlijk wel een beetje een flutportefeuille. Dat kan je makkelijk fuseren met andere portefeuilles. En het hoeft dus ook niet volgens de verdragen. Volgens mij is het uiteindelijk Ierland geweest dat erop stond dat iedere lidstaat z'n eigen Eurocommissaris kreeg. Wij van JA21 zeggen: dat zou een stuk kleiner kunnen.

De heer **Dekker** (FVD):
Ik begrijp dat de heer Hoogeveen graag een afgeslankte en kleinere EU zou willen met een minder groot budget. Maar mijn vraag is: als de meerderheid van de staten die daarbij aangesloten zijn, netto-ontvanger is en men ook nog een keer in meerderheid kan beslissen, wordt het dan niet bijna

onmogelijk om zoiets voor elkaar te krijgen? Die hervorming moet immers wel gedragen worden door de meerderheid.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dat klopt. Tegelijkertijd zie je wel, als je bijvoorbeeld nu kijkt naar de onderhandelingen over het MFK, om dat even als voorbeeld te nemen, dat dat dan toch op basis van unanimiteit gaat. Daarover stond volgens mij zojuist in het FD een artikel waarin Nederland heel duidelijk zegt: hier liggen onze rode lijnen. Dus dat instrument kan je gewoon blijven inzetten. Er zijn op heel veel terreinen nog momenten waarop je rode lijnen kan trekken, je hakken in het zand kan zetten en kan bijsturen.

De heer **Dekker** (FVD):
Ik maak me daar toch wel zorgen over, aangezien we streven naar uitbreiding, wat weer meer landen betekent die netto-ontvanger zijn, en we ook streven naar steeds meer meerderheidsbesluitvorming. Die twee zaken zijn toch in strijd met de wensen van de heer Hoogeveen?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dat klopt en daar ben ik ook tegen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Meneer Van der Lee voor zijn laatste interruptie.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik wil de heer Hoogeveen toch in die zin serieus nemen dat ik hem even een vraag stel. Op zich is hij consistent. Het bewieroken van vrijhandel gebeurt consequent door JA21. Maar het perspectief dat geschetst wordt, past bij de jaren na de val van de Muur, de jaren negentig, waar vrijhandel wereldwijd hoog in het vaandel stond. Alleen zijn die tijden nu echt verdwenen. Als we die sterke Europese markt overeind willen houden, dan hebben we toch meer nodig dan de soft power van vrijhandel? Of neemt JA21 afstand van het pleidooi van de premier dat Europa ook de taal van de macht moet spreken? En hoe beschermen we ons dan tegen die grote landen die met ontzettend veel staatssteun onze industrie kapotmaken?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dat is een goede vraag. Ik denk dat als je inzet op vrijhandel, je daarmee juist zorgt dat je competitief bent. Als je met landen handelt, neem bijvoorbeeld China, dan zegt u "dat is enorme staatssteun, dat is overcapaciteit". Maar ik zeg: dat is het land dat uiteindelijk onze energietransitie betaalt. Dan kunnen wij onze investeringen ergens anders aanwenden en daar weer competitief in zijn. En wat betreft degenen die onze industrie kapotmaken: dat zijn wij toch echt zelf geweest, met allerlei groene voorwaarden, belastingen op energie, ingewikkelde wet- en regelgeving. Ik denk juist: als je echt competitief wilt zijn, moet je dereguleren, moet je zorgen dat de kapitaalmarkt werkt, moet je niet naïef zijn, maar moet je toch echt je markt openhouden. De geschiedenis leert namelijk dat landen en continenten die dat doen, succesvol zijn.

De heer **Krul** (CDA):
Kunnen we dan vrijhandel scheiden van geopolitiek? Van het feit dat China een monopolie heeft op eigenlijk alle klimaattechnologie, kan je zeggen: dat is fijn, dan kunnen zij onze energietransitie betalen. Maar er is ook een geopolitiek belang. China heeft een ander belang dan Nederland. Kun je die twee dingen van elkaar scheiden? Of zegt de heer Hoogeveen: nee, het gaat enerzijds om vrijhandel en anderzijds toch ook om de waarden en de geopolitieke strategie die een andere wereldmacht misschien heeft.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Waar ik het mee eens ben, is dat je nooit afhankelijk moet zijn van te veel eenzijdige handelspartners. Dat was ook de kern van mijn betoog: je moet zo veel mogelijk diversifiëren. Als China terugtrekkende bewegingen maakt, als wij dat land proberen meer te openen door bijvoorbeeld betere handelsafspraken te maken, maar zij willen dat niet, dan moet je dus je handelsafspraken verschuiven. Dan kijken we naar India of naar Zuid-Amerika voor onze grondstoffen en dan kijken we misschien naar Afrikaanse landen die welwillender zijn om met ons te investeren, omdat China ook tegenvalt als investeringspartner. Juist inzetten op diversificatie is dus de sleutel tot succes voor de Europese economie.

De heer **Krul** (CDA):
En dat staat wat de heer Hoogeveen betreft helemaal los van de geopolitieke strategie die een land misschien heeft? Medicijnen uit India en klimaattechnologie uit China staan daar wat hem betreft los van, het gaat puur om de economische winst die we kunnen behalen? Ik zie die kansen ook echt wel, maar ik proef niet zozeer een visie op de misschien toch tegengestelde belangen die dit soort landen op andere fronten misschien hebben.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Vrijhandel is wat mij betreft zo veel mogelijk een contract tussen bedrijven of tussen personen. Daar moet zo weinig mogelijk tussen zitten. Los daarvan zeg ik er wel bij dat er natuurlijk ook geopolitieke belangen liggen. Als je kijkt naar hoe Rusland over de schreef is gegaan en hoe we daar afhankelijk van zijn geweest, is het volkomen terecht dat we dat land gericht en effectief proberen te sanctioneren. Iran is hetzelfde verhaal, Noord-Korea ook. Dus ja, er spelen uiteraard altijd geopolitieke belangen. De vraag is alleen hoe je dat effectief en proportioneel doet, en wat ons betreft is dat zo weinig mogelijk.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik kreeg van de heer Hoogeveen het compliment dat mijn verhaal de centrumrechtse kiezer zou aanspreken. Ik kan zeggen dat dat voor een deel ook geldt voor het verhaal van de heer Hoogeveen. Ik denk alleen dat als mensen zich zorgen maken over waar wij uiteindelijk economisch staan als EU en als Nederland, als we zien wat er nu gebeurt vanuit China, als we zien wat er nu gebeurt vanuit de VS, het toch vrij naïef is om te denken dat we dat via vrijhandel kunnen oplossen. Hoe denkt de heer Hoogeveen dan over investeringen in strategische sectoren, in vitale infrastructuur, in havens, in kennis? Hoe denkt hij over studenten die naar Wageningen University komen en er misschien met onze biotechnologie vandoor gaan? Dat heeft toch regulering nodig?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik ben blij met deze vraag, want ik ben het er helemaal mee eens. Ik weet nog dat toen ik in het Europees Parlement zat, de minister van Buitenlandse Zaken een uitgebreide havenstrategie had uitgewerkt. Daar ben ik het ook heel erg mee eens. Als China hier haventerminals kan opkopen en voor zijn eigen belang kan inzetten, dan moeten wij dat daar ook kunnen doen. Als die wederkerigheid er niet is, dan moet je daar strategie op maken. Daar ben ik het helemaal mee eens.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Dekker. We spreken namelijk in de volgorde van fractiegrootte en de heer Dekker heeft zich later aangemeld, dus die komt dan weer vóór de heer Van Baarle. Bent u zover? Het was een verrassing voor u.

Ga uw gang, meneer Dekker.

De heer **Dekker** (FVD):
Voorzitter, dank u wel. Het kabinet stuurt ons een brief over een slagvaardige Unie in een onzekere wereld. Wie het stuk leest, ziet één rode draad: meer EU. Meer bevoegdheden, meer fondsen, meer geopolitieke ambities.

Forum voor Democratie leest in deze Staat van de Unie vooral de zoveelste etappe van een machts- en welvaartsoverdracht. In deze Staat van de Unie pleit het kabinet ervoor om bij het gemeenschappelijke buitenlandbeleid de unanimiteit los te laten en over te gaan tot meerderheidsbesluitvorming. Het coalitieakkoord wil daarbovenop de artikel 7-procedure vereenvoudigen doordat dwarsliggende lidstaten makkelijker het stemrecht kan worden ontnomen; vandaag tegen Hongarije en Slowakije, morgen wellicht tegen ons.

Voorzitter. Het vetorecht is de laatste noodrem van een klein land. De Commissie laat al studies verrichten naar Europese vermogensbelastingen en exitheffingen. Zolang het veto bestaat, kunnen we zulke directe EU-belastingen tegenhouden. Sneuvelt het vetorecht, dan kan dit alles worden opgelegd — tegen de wil van de Nederlandse kiezer. Waarom geeft het kabinet die noodrem vrijwillig weg, vraag ik aan de minister. Zelfs van buitenaf wordt dit haarscherp gezien. De Amerikaanse National Security Strategy benoemt expliciet de uitholling van de soevereiniteit van lidstaten door de EU en de verstikkende bureaucratie. Als onze belangrijkste bondgenoot dat opschrijft, zou dat hier tot reflectie moeten leiden.

Intussen dringt Brussel steeds dieper door in het dagelijks leven van de burger met een digitale euro die door de wetgevingsmachine wordt gejaagd — een proef in 2027, invoering richting 2029 — en met potentieel programmeerbaar centralebankgeld met risico's op monetaire dwang en een einde aan de financiële privacy.

Hoe die machtsoverdracht aan de EU in de praktijk uitpakt, zien we duidelijk bij de fondsenstructuur. Neem het coronaherstelfonds. Nederland staat voor tientallen miljarden garant en moet na 2028 ruim 20 miljard meebetalen aan de EU-schuld. Hoeveel ontvangt Nederland van het fonds? 5,4 miljard, en dan alleen onder dwingende voorwaarden, "mijlpalen" genoemd. Zo moet Nederland bijvoorbeeld een verplichte en voor de zzp'er dure arbeidsongeschiktheidsverzekering invoeren. Zo niet, dan missen we de mijlpaal. Per gemiste mijlpaal kan Brussel tot 600 miljoen inhouden. Deze Kamer wordt zo gedwongen wetten aan te nemen om ons eigen geld los te krijgen dat de EU gegijzeld houdt.

We lezen ook over de geopolitieke ambities van de EU. Lang bleven die beperkt, nu buitelen de militaire plannen over elkaar heen; een Europese veiligheidsstrategie, een Europees defensiemechanisme, een Europese Five Eyes. Na het grootschalige project ReArm Europe bouwt de EU zich zo stap voor stap om tot een tweede NAVO met een eigen artikel 5: een bijstandsclausule, artikel 42, lid 7. Een Unie die ooit voor economische samenwerking was, kiest voor blokvorming en confrontatie.

Dan kom ik bij de economie, voorzitter. Daar zou die hele Unie toch op draaien? Onze werkelijke handelsrelaties zijn in essentie nog dezelfde als in de tijd van de EEG. Het overgrote deel van onze goederenhandel loopt via een handvol landen: Duitsland, België en Frankrijk voorop, met daarbuiten de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk die juist in de lucratieve dienstenhandel de hoofdrol spelen. De overige, pakweg, twintig EU-lidstaten zijn voor onze handel van ondergeschikt belang, maar besturen wel mee over Nederland. Economisch zijn ze voor ons geen vleugels maar ballast. Wat betalen we voor die ballast? De brutoafdracht loopt op richting de 18 miljard euro per jaar, waarvan slechts zo'n 1,5 miljard naar Nederland terugvloeit. Die ballastsolidariteit kost ons minstens 15 miljard per jaar.

Sinds de invoering van de euro in 2002 becijferen we de directe afdrachten op circa 200 miljard euro. Tel daar ruim 20 miljard per jaar bij op aan kosten als gevolg van de EU-regeldruk, honderden miljarden aan klimaat- en stikstofverplichtingen waaraan Brussel ons tot 2050 heeft vastgeklonken, de enorme kosten van de open grenzen en zo'n 150 miljard aan inroepbare garanties voor de Europese noodfondsen. Richting 2050 loopt de totale opstelsom op tot meer dan 1.000 miljard. Het is een grotendeels onzichtbare welvaartsverschuiving van historische proporties.

Voorzitter. Forum voor Democratie trekt de enige logische conclusie: Nederland moet zijn positie in de EU fundamenteel herzien, verdragen opzeggen die onze soevereiniteit beperken en ons economisch doen kapseizen en vertrekken uit de EU en de euro. We willen Nederland als Zwitserland aan zee: soeverein, welvarend, met een eigen munt en in vriendschap handeldrijvend met heel Europa en de rest van de wereld. Dat is geen ondergang, maar bevrijding.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Van Baarle, namens DENK. Gaat uw gang.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Bij een debat over de staat van Europa moeten we niet alleen spreken over de Europese instituties, verdragen of geopolitieke belangen. We moeten ook kijken naar hoe het staat met de geloofwaardigheid van de Europese Unie. Die geloofwaardigheid staat op een aantal vlakken onder druk,

bijvoorbeeld op het gebied van het buitenlandbeleid. Toen Rusland Oekraïne binnenviel, handelde Europa snel en terecht: sancties volgden elkaar op, banken, bedrijven, oligarchen en instellingen werden aangepakt en handel met illegaal door Rusland bezet gebied: no way.

Voorzitter. Als president Trump de Europese veiligheid ondermijnt, praat Europa met meel in de mond. Toen Maduro illegaal werd ontvoerd door Trump, bleef een harde veroordeling uit. Toen Trump zijn illegale oorlog tegen Iran begon, bleef Europa opnieuw voorzichtig. Over de totale blokkade van Cuba horen we eigenlijk geen woord. Als het gaat om de genocide die Israël dag in, dag uit pleegt, blijft Europa toekijken. Het opschorten van het associatieverdrag met Israël blijft uit en een handelsverbod met illegale nederzettingen komt maar niet van de grond. Vergelijk dat even met het handelsverbod met de door Rusland illegaal bezette gebieden. Hoe reageert de premier op deze dubbele maat in het buitenlandbeleid van de EU? Ziet hij ook in dat Europa door het hanteren van deze keiharde dubbele maat inlevert op de geloofwaardigheid in de wereld?

DENK wil dat Nederland zich binnen de EU maximaal inspant om de oorlogsmisdaden van Israël te stoppen, bijvoorbeeld door het stopzetten van de Europese luchtvaartafspraken, uitsluiting van Israëlische deelname aan Europese onderzoeksprogramma's, zoals Horizon, en aanvullende Europese sancties tegen Israël en Israëlische ministers. Is de regering bereid zich hier in Europees verband voor in te spannen? Deelt de premier ook dat dit noodzakelijk is om de geloofwaardigheid van Europa terug te winnen?

Voorzitter. We kunnen die geloofwaardigheid alleen terugwinnen als we onze in Europa gevestigde instituten beter beschermen. In dat kader vraag ik waarom het zo ontzettend lang duurt voordat de EU bereid is om er alles aan te doen om het ICC te beschermen, dat nu door Amerikaanse sancties wordt bedreigd. Een geloofwaardig Europa staat ook op eigen benen. We zijn nog te veel afhankelijk van Amerikaanse wapenexport — die steeg de afgelopen jaren zelfs — en van de import van energie uit Amerika. Ik vraag het kabinet: hoe gaat Europa deze strategische autonomie de komende tijd borgen en de afhankelijkheid van de Verenigde Staten afbouwen? Hoe ziet de Nederlandse regering dat de komende tijd concreet van de grond komen? Zijn de plannen die we zien realistisch?

Een geloofwaardige EU waarborgt ook de belofte van gelijkwaardigheid voor alle inwoners. We zien in de Europese Unie nog te veel minderheden die ongelijk worden behandeld. Er zijn twee moties van DENK aangenomen die de regering vragen om ook in Europa van de bestrijding van discriminatie meer een prioriteit te maken. Hoe geeft de regering uitvoering aan die moties?

Voorzitter. Een geloofwaardige EU is ook een Europese Unie waar geen sprake is van exorbitante beloningen. Als er gesproken wordt over besparingen in het kader van het Meerjarig Financieel Kader, laten we dan bijvoorbeeld kijken naar de beloning van Europarlementariërs, die een salaris ontvangen van ruim €11.000 bruto per maand. Een Eurocommissaris verdient zelfs meer dan ruim €20.000 per maand. Dan heb je ook nog allemaal vergoedingen, zoals €5.000 algemene onkostenvergoeding, meer dan €360 per dag aan een verblijfsvergoeding en een kilometervergoeding tot 720 kilometer, en nu gaan er zelfs nog geluiden op binnen het Europees Parlement om deze regels te versoepelen, dus om méér te vergoeden. Dat is natuurlijk echt krankjorum. Dan heb ik nog niks gezegd over het verhuiscircus tussen de twee locaties, wat ons tientallen miljoenen kost. Hoe kijkt de regering hiertegen aan? Is de regering bereid om in Europa echt een vuist te maken om dit circus van exorbitante vergoedingen af te tuigen?

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Meneer Klos, uw laatste interruptie.

De heer **Klos** (D66):
Ik hoorde in het betoog van de heer Van Baarle dat Europa terughoudend is ten opzichte van de Verenigde Staten op het gebied van zijn eigenwaarde. Ik denk dat dat klopt. Dat heeft een reden. Die is, heel plat gezegd, dat ze ons bij de ballen hebben, dat onze veiligheid nog niet op orde is en dat wij bang zijn dat als wij onze mond opendoen, onze veiligheid lang niet wordt gegarandeerd. Is de heer Van Baarle het met mij eens dat als wij wél willen opstaan voor onze waarden, wij dus moeten bouwen aan onze eigen defensie-unie, zodat wij dat wel kunnen doen?

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik denk dat in de interruptie van de heer Klos de positie van Europa enigszins wordt onderschat. Europa is een enorme afzetmarkt en een enorme economische kracht. Wat dat betreft denk ik dat wij onszelf vanuit zelfvertrouwen en eigenwaarde een positie kunnen aanmeten waarin wij ons veel feller uitspreken tegen de Verenigde Staten. We zijn nu gewoon te lafjes. We kennen onze eigen kracht niet, en daarom zijn we stil. Dat moeten we veranderen. Tegelijkertijd vind ik dat we in Europa veel meer moeten samenwerken, ook op het gebied van defensie. Dat ben ik met u eens. Een groot aantal van de voorstellen die hier gedaan worden om als Europese Unie gezamenlijk in te kopen, steunen wij dus. Wij zijn nog niet zover dat wij zeggen dat er een Europees leger moet komen. Wat dat betreft vindt u DENK nog niet aan uw zijde, maar de Europese integratie op het gebied van defensiesamenwerking is een belangrijk voorstel. Dus zeker, we moeten meer op eigen benen staan, maar we moeten ook minder lafjes zijn, want we moeten echt wel van onze eigen kracht kunnen uitgaan en gewoon duidelijker tegen ook de VS zeggen dat wat ze doen, niet deugt.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Van Baarle. Het woord is aan de heer Diederik van Dijk namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank u wel, voorzitter. Armoede tegengaan, volkshuisvesting, voldoende betaalbare woningen, de fysieke leefomgeving: met enige verbazing lees ik dat het kabinet de initiatieven van de Europese Commissie hierop hartelijk verwelkomt. Nobele doelen, maar hier is de EU toch niet voor bedoeld? Of, zo dacht ik even, wil de premier misschien zijn belofte van tien nieuwe steden naar Brussel overhevelen? Kan het kabinet toelichten waarom Europese betrok-

kenheid noodzakelijk is op de genoemde beleidsterreinen, die de kern vormen van de nationale beleidsverantwoordelijkheid? Van alle kanten klinken waarschuwingen, over Europese regeldruk, een gebrek aan concurrentievermogen en een toenemende achterstand ten opzichte van andere machtsblokken. Deelt het kabinet de opvatting dat de Commissie haar capaciteit primair moet richten op vraagstukken die lidstaten niet zelfstandig kunnen oplossen?

Een absoluut dieptepunt in het afgelopen halfjaar was de omarming van My Voice, My Choice. Met dit initiatief rekt de Commissie de definitie van "gezondheidszorg" op, stimuleert zij grensverkeer voor abortus en ondergraaft zij nationale wetgeving die via democratische besluitvorming tot stand is gekomen. Deelt het kabinet de opvatting dat abortuswetgeving geen Europese competentie is en kan het kabinet bevestigen dat ook onder het nieuwe MFK, als het structuurfonds ESF+ wordt ondergebracht in nieuwe partnerschapsplannen, geen Europese middelen zullen worden aangewend voor het financieren van abortuszorg voor niet-ingezetenen?

Dan de omvang van de financiën in algemene zin. Ik weet dat dit kabinet zich verzet tegen de voorgestelde verhoging van de EU-begroting, maar ik krijg er toch graag een beetje gevoel bij hoe stevig deze premier in de wedstrijd zit. Hoelang blijft hij mister nice guy? Is hij bereid om desnoods het veto op tafel te leggen?

Dit kabinet zet in op versterking en versnelling van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid van de EU. Waar dat kan en bijdraagt aan collectieve weerbaarheid juicht de SGP dat toe, maar realisme is op zijn plaats. Het kwam tijdens een interruptie al even aan de orde. Aan de ene kant hebben we de Tsjechische premier Fico, die samen met Poetin en Kim Jong-un een militaire parade in Beijing bijwoont. Aan de andere kant staat Pedro Sánchez, die NAVO-afspraken aan zijn laars lapt en weigert militaire bases aan de VS ter beschikking te stellen, en als Le Pen of Bardella de Franse presidentsverkiezingen van 2027 wint, ontstaat weer een heel andere dynamiek. Dat onderstreept dat een geloofwaardige geopolitieke Unie alleen kans van slagen heeft als we oog hebben voor onderlinge verschillen.

De **voorzitter**:
De laatste interruptie van de heer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
Ja, voorzitter. Dit is even voor de Handelingen: volgens mij is Fico van Slowakije en is Babis prime minister van Tsjechië.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Excuus, dan heb ik dat hier verkeerd opgeschreven. Ik dank mijn collega voor zijn alertheid en voor deze correctie.

Gezamenlijke ambities moeten we samen verder brengen. Coalitievorming op inlichtingen, industriële opschaling en luchtafweer zijn toe te juichen, maar bescheidenheid is geboden waar belangen en dreigingsbeelden al te sterk uiteenlopen. Het mislukken van het Frans-Duitse project voor het gezamenlijke gevechtsvliegtuig laat zien dat, naast politieke wil, ook draagvlak op de grond nodig blijft om daadwerkelijk alternatieven te kunnen ontwikkelen voor de Amerikaanse afhankelijkheden.

Voorzitter. De Nederlandse agrofoodsector blijft ook in de toekomst cruciaal voor economische groei, werkgelegenheid en voedselvoorziening. We zijn ook gebaat bij een stabiel gemeenschappelijk landbouwbeleid. Deelt het kabinet de inzet van de SGP dat het GLB-budget in het nieuwe MFK minimaal op peil blijft? En is het kabinet het met ons eens dat inkomenssteun en plattelandsontwikkeling de kern moeten blijven van het GLB en dat er geen majeure verschuivingen van middelen mogen plaatsvinden?

Tot slot. De Commissie voert momenteel een stresstest uit van de Habitatrichtlijn en doet handreikingen om de vastgelopen vergunningverlening uit het slop te trekken. Nationaal moeten we af van die eenzijdige focus op stikstof. Maar ook de Habitatrichtlijn verdient aanpassing. Gaat het kabinet het momentum benutten om aan te dringen op daadwerkelijke herziening, inclusief voorstellen daarvoor?

Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Ruissen, eveneens namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Ruissen** (EP/SGP):
Dank u wel, voorzitter. "Ik wil een paard, een iPhone, een grotere kamer." U kent ze vast, die onrealistische verlanglijstjes van een kind. Maar als ouder weet je wel beter. Ik moet daar vaak aan denken als ik kijk naar het wensenlijstje van de Commissie-Von der Leyen. Ik deel deze op in twee b's: budget en bevoegdheden. Ten eerste het budget. De voorstellen voor de meerjarenbegroting 2028 tot 2034: 2.000 miljard euro. Het coronafonds even buiten beschouwing latend — dat was immers iets eenmaligs — spreken we daarmee over een stijging van 66% ten opzichte van het huidige MFK. Onaanvaardbaar. Alle reden voor een veto wat mij betreft, temeer omdat er wel heel veel lucht in deze begrotingsvoorstellen zit. Miljarden voor zaken waar de EU helemaal niet over gaat: sociaal beleid, huisvesting, cultuur. Daar kan zo een streep doorheen. Of wat dacht u van de cohesiefondsen, onderdeel van de NRPP straks? Daar kan zo 50% vanaf. Uiteraard is er geld nodig voor nieuwe prioriteiten als grensbewaking en defensie, en voor klassieke prioriteiten als landbouw en visserij. Maar begroten betekent vooral ook keuzes maken, en dat besef is eerlijk gezegd in Brussel nog onvoldoende aanwezig.

De Brusselse verlangens gaan ook door het dak rond de bevoegdheden, mijn andere b. Ik noemde al de bemoeienis met sociaal beleid en met huisvesting; zeer discutabel. Maar wat ons ook zorgen baart, is de bemoeienis van Brussel met het familierecht en ethische kwesties. Er zijn gelukkig nog landen die hechten aan klassieke christelijke waarden, die zeer terecht abortus afwijzen bijvoorbeeld. Zij dreigen nu overruled te worden door Brussel. Zeer kwalijk.

Voorzitter. Ter compensatie hef ik vandaag twee andere b's op het schild, namelijk die van bescheidenheid en barmhartigheid. Bescheidenheid rond geld en competenties, maar zeker ook rond regeldruk. Ik noem het pulsverbod en de aanlandplicht in het visserijbeleid, de Nitraatrichtlijn die

onvoldoende ruimte laat voor maatwerk bij de aanwending van dierlijke mest en de Habitatrichtlijn, met onrealistische bepalingen rond natuurdoelen. Het zijn allemaal voorbeelden van doorgeslagen wetgeving. Ik noem heel bewust deze onderwerpen omdat ze alle drie dit jaar zijn of worden geëvalueerd. Mijn oproep aan het kabinet is daarom: grijp deze evaluaties aan om de Commissie maximaal onder druk te zetten, zo snel mogelijk met herzieningsvoorstellen te komen en zo een einde te maken aan onwerkbare regels. Hoedt u ondertussen voor nationale koppen. De Nederlandse invulling van de genoemde richtlijnen is onnodig streng en complex.

Over barmhartigheid gesproken: dan denk ik aan de vervolgde christenen. Ik zag steun van het kabinet voor de nieuwe EU-gezant voor godsdienstvrijheid. Heel goed. Maar ik denk ook aan de Joodse gemeenschappen in Europa. Zij vragen echt niet om een grote, mega-Europese begroting. Eenvoudigweg vragen zij om een gerespecteerde plek in onze samenleving en een veilige omgeving voor Joodse studenten. Het is toch diep triest dat veel universiteiten die niet meer weten te bieden, maar wel volop podium geven aan Hamassympathisanten? Waarom draaien we de geldkraan, vanuit Horizon bijvoorbeeld, niet gewoon dicht richting universiteiten die te weinig aan antisemitismebestrijding doen? Reken maar dat ze daar gevoelig voor zijn.

Voorzitter. Ik rond af. In april was het precies 75 jaar geleden dat Nederland het EGKS-Verdrag sloot. Na 75 jaar is het hoog tijd voor Europa om volwassen te worden. Weg met onrealistische verlanglijstjes. Neem verantwoordelijkheid.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Sander Smit namens de BBB.

De heer **Smit** (EP/BBB):
Voorzitter. Mede namens de heer Vermeer allereerst dank aan deze Kamer voor de organisatie van dit belangrijke debat.

Er staat veel op het spel. Het afgelopen jaar is er ook voor BBB veel veranderd in het Europees Parlement. Na een grondige analyse heeft BBB de fractie van de christendemocraten verlaten en zijn we toegetreden tot de centrumrechtse fractie van Europese Conservatieven en Hervormers, de ECR, de fractie van de Italiaanse premier Meloni en de Belgische premier De Wever. BBB weigerde Ursula von der Leyen automatisch onvoorwaardelijke rugdekking te geven. Hierom werd ons maandenlang plenair spreekrecht ontnomen en werden ons wetgevingsdossiers ontnomen, terwijl de Europese Ombudsman de Commissievoorzitter inmiddels al voor de tweede keer op de vingers heeft getikt wegens gebrek aan transparantie. De ECR is precies de plek waar ons eurorealistische programma thuishoort: minder Brussel, meer ruimte voor boeren, vissers, regio's en ondernemers; behoud van nationale soevereiniteit, van onze tradities en van de Europese culturele waarden en normen. Vorig jaar bepleitte ik hier een broodnodige centrumrechtse koerscorrectie. Het is hoopvol om te zien dat eerste resultaten ook aan de horizon verschijnen.

Neem migratie. Er ligt een politiek akkoord over de terugkeer van illegale migranten. Wat binnenlands niet lukte na het vertrek van NSC en PVV, lukt nu wel in Brussel, dankzij nieuwe meerderheden en een constructieve houding: een uitzetwet die recht doet aan draagkracht in de rechtsorde, bereikt met brede centrumrechtse samenwerking, zonder cordon sanitair. Dat smaakt naar meer.

Vorig jaar wekte Draghi Europa uit de doorgeschoten Green Deal en de daarbij behorende nachtmerrie van overregulering die onze concurrentiekracht kapotmaakt. Nu trekken ook regeringsleiders De Wever, bondskanselier Merz en premier Meloni aan de bel. Minder regeldruk, minder lasten voor industrie. Het is mijn hoop dat het kabinet hierbij aansluit in plaats van het groenste jongetje van de klas te blijven.

Het Europees Parlement heeft zijn eerste steentjes bijgedragen: twee concurrentiekrachtvernietigende wetten, de CSRD en de CSDDD zijn door brede centrumrechtse samenwerking herzien. Namens BBB heb ik met collega's bureaucratische lasten en risico's voor het mkb teruggebracht. Oude wetten als de Ontbossingsverordening kunnen opeens met 75% minder rapportage en regeldruk toe, geeft de Commissie aan. Waarom heeft ze die overbodige bureaucratie dan ooit voorgesteld en ingevoerd? Datzelfde geldt natuurlijk voor het verbod op de verbrandingsmotor. Ook het CO_2-emissiehandelsysteem ETS1 moet ingrijpend worden herzien. Gratis emissierechten moeten worden behouden en ETS2, de komende Timmermanstaks op uw tankbeurt en cv-ketel, moet niet alleen uitgesteld maar ook opgeschort worden. Bureaucratische uitdijing is geen natuurwet. Onnodige strenge klimaatregels voor onze industrie moeten worden gestopt.

Voorzitter. De doorgeschoten groene ideologie gedraagt zich steeds vaker totalitair en voert onze verwelkende welvaart aan Chinese en Russische rivalen. Landbouw en visserij zijn geen gewone economische sectoren. Ze vormen de basis van regionale gemeenschappen, van het plattelandlandschap en vooral van onze voedselsoevereiniteit. Een eerste succes zijn de vereenvoudigingen in het GLB: minder rompslomp en meer maatwerk. Nederland legt zichzelf echter veel strengere eisen op dan nodig is. Boeren horen niet achter een bureau te zitten, maar op een trekker. Het Omnibusvereenvoudigingspakket voor voedsel en voeders is een kleine overwinning van gezond boerenverstand. We geven boer en tuinder hiermee meer zekerheid over de gevulde gereedschapskist zodat zij kunnen blijven zorgen voor onze voedselzekerheid.

Voorzitter. De oorlog in Oekraïne heeft pijnlijk duidelijk gemaakt hoe afhankelijk Europa is geworden.

De **voorzitter**:
Rondt u af?

De heer **Smit** (EP/BBB):
Ik noem energie, grondstoffen en militairen. Daarom blijft voedselzekerheid, artikel 39 van het verdrag, van levensbelang.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

De heer **Smit** (EP/BBB):
Laten we voor de landbouw niet dezelfde fouten maken als die de EU de afgelopen jaren op energie- en grondstoffengebied heeft gemaakt.

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Smit** (EP/BBB):
Ik dank u.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Dassen namens Volt.

De heer **Dassen** (Volt):
Voorzitter. Vandaag wil ik stilstaan bij een voor mij grote Europeaan, namelijk mijn vader. Vandaag is zijn geboortedag. Precies 83 jaar geleden op 11 juni 1943 werd Alphons Dassen geboren als eerste in een gezin met tien kinderen. Europa was nog in oorlog en zijn leven begon in een wereld waarin soevereiniteit nog een verre droom leek. Al opgroeiend daagde hij graag de status quo uit, zowel bij Philips als bij het Eindhovens carnaval als bij FC Eindhoven. Het zal u niet verbazen: op jonge leeftijd werd mijn vader lid van de Europese beweging. Hij zag in Europa hoop en energie. Samen met zijn generatie bouwde hij aan het nieuwe Europa waarin ik, samen met hem, vele mooie plekken mocht bezoeken. Twee jaar geleden was het de laatste keer, net voordat hij te horen kreeg dat hij ziek was. In Berlijn discussieerden we over wat er in de wereld gebeurde: over Trump, Oekraïne en Xi. Ook al waren we het in essentie vaak eens, we waren allebei toch te koppig om dat toe te geven. Daar konden we dan ook weer hartelijk om lachen. Van hem kreeg ik in 2018 een appje: hé Lau, Volt, een nieuwe Europese partij, komt naar Nederland. Vijf minuten later hadden we ons allebei aangemeld, vanuit de gezamenlijke overtuiging dat we een verenigd Europa nodig hebben.

Dat verenigd Europa begint niet met een Europa dat enkel vergadert over zijn kwetsbaarheden, maar met een Europa dat ze ook opheft: een Europa dat staat voor vrijheid, recht en democratie. En dat begint met een duidelijke stip op de horizon. Voor ons is die stip de Verenigde Staten van Europa. Om daar te komen, moet Europa gaan scoren en niet afwachten. Geen Chinese batterijen, geen Amerikaanse tech, maar Europese defensie, energie en AI. Daarvoor moeten we gezamenlijk aanvallen. Nu lijkt het soms nog of het kabinet zich terugtrekt op de eigen helft. Dat is als denken dat je het WK wint met alleen verdedigen. Mijn vraag aan de minister-president is of we gaan aanvallen, met een sterke EU-begroting, eurobonds en eigen middelen voor de EU. Of moeten we van de VVD op het bankje blijven zitten?

Voorzitter. De weg naar de Verenigde Staten van Europa begint ook niet met een file. De EU riep Nederland en negen andere landen terecht op om te stoppen met deze beperking van onze vrijheid. Stop met die onzalige grenscontroles. Kan de minister-president ingaan op de kritiek? En kan de minister met zijn Duitse collega in gesprek gaan om hier samen mee te stoppen? Er worden al te veel muren opgebouwd in deze wereld. Laten wij ze afbreken! Overal staan waarden als vrijheid en democratie onder druk, ook in Europa met terugkeerhubs en het uitblijven van reacties op schendingen van het internationale recht, terwijl juist daar het verschil zou zitten tussen Europa en de andere machtsblokken in de wereld.

Voorzitter. De vrijheid die we hebben in Europa, wordt ook bedreigd door de algoritmes van Amerikaanse techbedrijven. Zij bepalen wat jij vandaag leest, ziet en voelt. Onze digitale soevereiniteit dreigt een luchtkasteel te worden in de Amerikaanse cloud. Europa barst van de innovatie en alternatieven. Er zijn genoeg voorbeelden. In Duitsland en Frankrijk zijn ze al veel verder. Hoe staat het met de routekaart om over te stappen op Europese alternatieven? Kan de minister-president uitleggen waarom dit kabinet nog zaken doet met bedrijven die zeggen onze democratie te willen tegenwerken?

Orbán is weg en dat is dan ook het moment voor de Europese Unie om te kijken hoe we slagvaardiger kunnen worden. Welke mogelijkheden ziet het kabinet om dwarsliggers beter aan te pakken? Kan het kabinet de oproep van het Europese Parlement uit 2023 positief beantwoorden, zodat er een verdragswijziging kan plaatsvinden?

Dan nog een klein punt, specifiek voor de Europarlementariërs hier vandaag, want ik weet dat zij een hekel hebben aan het verhuiscircus tussen Straatsburg en Brussel. Wellicht kunnen we daarmee stoppen. Kan de minister-president daar stappen voor nemen?

Voorzitter. Begin dit jaar overleed mijn vader. Op de laatste dag dat hij goed aanspreekbaar was, zei hij tegen mijn moeder: we moeten zaterdag nog wel naar de speech van Laurens kijken. Tot het laatst was hij bezig met de wereld en het belang van Europa. Hij leerde me dat Europa niet vanzelf komt. Het is namelijk een keuze: elke dag opnieuw kiezen voor samenwerking, voor soevereiniteit en voor de toekomst die we willen. Het is tijd om te stoppen met doormodderen met 27 individuele spelers, die alle hun eigen wedstrijd spelen. Laten we het geloof, de energie, de hoop en het optimisme dat de Europese Unie voor onze ouders en grootouders was en symboliseerde, weer terug laten komen. De generatie van mijn vader maakte Europa tot het grootste succes van de twintigste eeuw. Het is aan ons om de Europese Unie het grootste succes van de eenentwintigste eeuw te maken.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Dassen. Het woord is aan de heer Van Lanschot, eveneens namens Volt.

De heer **Van Lanschot** (EP/VOLT):
Voorzitter. De nationalistische politici in dit debat doen mij soms denken aan helden, helden uit Griekse tragedies. In zo'n verhaal voorspelt een orakel het noodlot: een ander zal jouw soevereiniteit afpakken. De helden doen van alles om dat te voorkomen, maar maken het daardoor alleen maar erger. Met iedere boze tweet over onverkozen

bureaucraten en met ieder "nee, nee, nee" in Brussel verzwakken ze onze soevereiniteit. De ander uit de voorspelling is niet Europa. Nee, wij zijn Europa. In een eeuw met Poetin, Netanyahu en Trump beschermt Europa ons. Dus als we zo veel geven om soevereiniteit, maak ons dan ook soeverein!

Het Nederlandse orakel, Johan Cruijff, zei: je gaat het pas zien als je het doorhebt. Voor sommige politici zal dat misschien nog even duren, maar Nederlanders hebben het door. Die zien het. Driekwart van de Nederlanders zal net als ik zondag juichend voor de televisie zitten, als Cody Gakpo de 3-0 tegen Japan binnenschiet. Diezelfde driekwart zal waarschijnlijk juichen als Spanje de VS inmaakt, want driekwart van de Nederlanders voelt zich naast Nederlander ook Europeaan. Negen van de tien Europeanen willen een meer verenigd Europa. Ze snakken naar een continent dat democratisch en daadkrachtig is.

Maar de belangrijkste Europese oplossingen worden door dit kabinet tot een Voldemortpositie veroordeeld en mogen niet genoemd worden. Een Europese begroting? Stop, niet groter. Eurobonds? Sst, straks hoort minister Heinen het. Een Europees leger? Ho, dan is Rutte bang dat "daddy" boos wordt. Premier Jetten, luister niet te veel naar de VVD. Cruijff zei: je kunt beter ten onder gaan met je eigen visie dan met de visie van een ander. Ik hoop dat de premier doet waar hij zelf in gelooft en dat het hem lukt.

"Als je denkt dat Europa zichzelf ooit kan verdedigen zonder de VS, blijf dan maar dromen", sprak Mark Rutte. Maar ooit bestond ons land uit zeven kleine provincies, omringd door bedreigingen. Deze provincies verenigden zich en vormden het eerste Nederlandse leger. Nederland zou er nu niet zijn als zij toen hadden geluisterd naar politici zonder visie die zeiden: blijf maar dromen. Onafhankelijke defensie is geen droom, maar noodzaak. Samen met vijftig andere Europarlementariërs heb ik daarom over land- en partijgrenzen heen een netwerk opgericht voor een Europese defensieunie. We hebben een plan met Europese commandostructuren, strategic enablers en een snelle reactiemacht. Ik nodig alle Kamerleden en de minister-president uit om lid te worden van dit netwerk. Cruijff zei ook: vaak moet er iets gebeuren voordat er iets gebeurt. Laat dat deze keer niet zo zijn. In plaats van te wachten tot oorlog ons verenigt, moeten wij ons verenigen om oorlog te voorkomen. En stel je nu eens voor dat wij ons echt verenigen. Een unie van Portugal tot Oekraïne, waar iedereen zichzelf kan zijn en een waardig leven kan leiden. De Verenigde Staten van Europa, zonder veto's. Is dat ook de stip op de horizon van dit kabinet? Europa is nu al de beste plek om te wonen. De laagste kindersterfte, de meest gelijke kansen, de minste armoede, de hoogste levensverwachting en de gelukkigste mensen ter wereld. Dat is dankzij de EU, het grootste succes van de twintigste eeuw. Maar elk voordeel heeft zijn nadeel. We zijn lui geworden. Het kan en moet beter. Laten we samen van de EU ook het grootste succes van de eenentwintigste eeuw maken. Hoe? Dat staat in dit manifest, dat ik graag aan de minister-president geef.

Voorzitter. Tot slot wil ik de Nederlandse regering en het Nederlands elftal op het hart drukken wat Cruijff zei. Deze quote hangt aan de muur van mijn kantoor in Brussel: alleen kun je niks en met z'n allen kun je alles.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Keijzer voor haar inbreng in eerste termijn.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dank, voorzitter. De titel van mijn inbreng is: de Europese Unie is haar doel voorbijgeschoten. Wat ooit begon als een economisch samenwerkingsverband tussen landen die elkaar nodig hadden voor handel en stabiliteit, is verworden tot een politieke moloch die onze soevereiniteit uitholt, stap voor stap, besluit voor besluit. Nederland is de regie kwijt over onze grenzen, over onze energie en over onze economie. Ondertussen krijgen we uit Brussel een rekening gepresenteerd. De Green Deal, opgelegd van bovenaf, jaagt onze ondernemers op kosten, zet boeren klem en maakt onze industrie minder concurrerend. Volgens mij is dit geen samenwerking meer, maar pakt het in de praktijk uit als een dictaat.

Dit moet en kan anders. Wij moeten terug naar de kern, terug naar een Europese economische samenwerking. Geen politieke unie die zich bemoeit met elk dossier, maar een unie waarin landen zelf bepalen waar zij wel en waar zij niet aan meedoen. Vrijwillige samenwerking, gebaseerd op wederzijds belang: geen dwang, geen centralisatie. Wel een gezamenlijke interne markt, maar als flexibel samenwerkingsverband van soevereine staten. Concreet zie ik voor mij dat de Europese Commissie functioneert als een secretariaat: faciliterend en niet sturend. Lidstaten bepalen per dossier wanneer, of en met wie zij samenwerken. Flexibel, doelgericht en altijd met het nationale belang voorop. Want als samenwerking goed is voor Nederland, doen we mee. Maar als het ons onevenredig schaadt, moeten we gewoon nee zeggen. Want dit raakt ook aan de democratische legitimiteit. De Europese Commissie, het hart van de wetgeving, is niet direct gekozen door de burgers. Wetgeving komt dus van een orgaan waar kiezers nauwelijks grip op hebben, en dat wringt. Daar komt bij dat de verschillen tussen lidstaten enorm zijn, zowel cultureel als economisch en politiek. De gemiddelde Nederlander herkent zich niet in deze mensen en de compromissen die in Brussel worden gesloten. En precies daar zit het probleem. Als mensen zich niet vertegenwoordigd voelen, brokkelt het draagvlak af. Voor draagvlak heb je herkenbaarheid, nabijheid en een gemeenschappelijke taal nodig.

Een sterke democratie raakt ook aan vrede en veiligheid. Sterke democratieën voeren minder snel oorlogen, omdat burgers dat niet willen en omdat leiders verantwoording moeten afleggen. Als we besluiten over defensie en buitenlandsbeleid naar Brussel verschuiven, halen we die democratische rem weg. Wat gebeurt er als we macht centraliseren in Brussel? Dan komt de besluitvorming verder af te staan van de kiezer. Dan verdwijnt de democratische rem. Juist dat maakt het makkelijker om grote ingrijpende beslissingen te nemen, ook over oorlog en vrede. Daarom zeg ik duidelijk: geen Europese zeggenschap over ons leger. Geen overdracht van ons buitenlandsbeleid. Dat hoort thuis in Den Haag, onder controle van dit parlement en van de Nederlandse kiezer.

Dat brengt me bij het voorstel om het veto af te schaffen. Voorzitter, dat zou de grootste blunder in de Nederlandse geschiedenis zijn. Het veto is juist de laatste waarborg dat lidstaten hun eigen belangen, hun eigen burgers kunnen beschermen. Als we dat opgeven, geven we de sleutel van

onze democratie uit handen. Dan kunnen we eigenlijk ons nationale parlement en de regering wel opdoeken. Zonder veto kan Brussel ons alles opleggen: belastingen, migratiequota, defensie-inzet. En Nederland kan niets meer doen dan toekijken. Dan kunnen we hier net zo goed het licht uitdoen, want wat is dit parlement dan nog waard?

En ja, Ursula von der Leyen zal zeggen: Nee, het gaat nu alleen over buitenlandbeleid. Maar we weten hoe het gaat. Zo begint het altijd. Vandaag een uitzondering, morgen de regel. Het voornemen in het coalitieakkoord wijs ik dan ook af. Hoe democratisch vindt de regering dit zelf? Dit is machtsdenken, centraliseren, doordrukken en lidstaten reduceren tot uitvoeringsloketten, tot provincies van een Europese superstaat. Dat is niet de toekomst die ik wil.

Dank u wel.

De heer **Krul** (CDA):
Het vetorecht afschaffen. Het buitenlandsbeleid wordt hier neergezet als machtsdenken. Hoe beoordeelt mevrouw Keijzer dan de houding van Orbán in de afgelopen jaren? Die ging eigenlijk puur voor het nationaal belang. Hij wilde er gewoon aan verdienen. Hij heeft zijn vetorecht ingezet om steun aan Oekraïne te dwarsbomen. Hoe beoordeelt mevrouw Keijzer dat soort politiek?

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Orbán zit inmiddels niet meer op de plek waar hij gezeten heeft. Ik vind deze discussie over wat er overblijft van onze eigen soevereiniteit heel bijzonder. Als we de zeggenschap over het nemen van besluiten over oorlog en vrede opheffen omdat Orbán op een stoel gezeten heeft, dan vind ik dat buitengewoon mager.

De heer **Krul** (CDA):
Dan laten we Orbán weg. Laten we dan gewoon zeggen: het fenomeen buitenlandsbeleid beïnvloeden puur en alleen voor nationaal gewin. Geld willen verdienen aan je veto, dat is gewoon wat we gezien hebben in de afgelopen jaren. Het is een verdienmodel geweest. Laten we Orbán niet noemen; er zijn meer regimes die deze strategie hebben toegepast. Mijn vraag is simpel: hoe beoordeelt mevrouw Keijzer dat type politiek binnen Europa?

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Het is wat mij betreft echt een misvatting om te doen alsof het nastreven van een nationaal belang iets slechts is. Daarvoor zitten wij hier. Wij zijn hier neergezet door de Nederlandse kiezer. Als er besluitvorming is die haaks staat op Nederlandse belangen, dan is het mijn taak om daar iets van te zeggen en van te vinden. Het overdragen van die zeggenschap aan bureaucraten in Brussel vind ik gewoon een weg die je niet op moet gaan. Dan zul je met elkaar goed moeten doorspreken: waar gaat het hier eigenlijk over, wat is het Nederlandse belang en kunnen we met elkaar iets bedenken wat dat belang hooghoudt?

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Gotink als laatste spreker in de eerste termijn. Hij doet dit namens NSC.

De heer **Gotink** (EP/NSC):
Dank u wel, voorzitter. Het is weer een groot plezier om hier vandaag te zijn.

Voorzitter. Wie heeft ooit gezegd dat het makkelijk zou zijn om een land te besturen, invloed te hebben in Europa en ook nog eens te proberen onze belangen over de grens te behartigen? In ieder geval weten we dat dit met goede intenties alleen zeker niet gaat lukken. Voor echte doorzettingsmacht zijn meerderheden nodig. Niet alleen voor Prinsjesdag is dat belangrijk; het is ook in Europa belangrijk. Ik wens dus de premier en ook de coalitiegenoten snel een stabiele meerderheid toe. Ook in Europa telt dat.

Een pro-Europese houding is voor een land als Nederland niet echt beleid; het is een uitgangspositie. Laat ik meteen zeggen dat ik vooral continuïteit zie, ook in de brief die we gekregen hebben. Als dit de grote pro-Europese revolutie is, dan zie ik vooral bevestiging en ondersteuning van bestaand beleid, op heel veel thema's.

Laat ik de premier maar gelijk te hulp schieten wat betreft het MFF, voordat hij uit eigen kring kritiek krijgt. Keihard onderhandelen in Brussel is niet anti-Europees. Het is onze dure plicht en verantwoordelijkheid om dat te doen. Neem dus net als een van uw voorgangers een goed boek mee naar de toppen. Wij hebben de tijd. Ons veto moet duur verkocht worden om een Europese begroting vast te stellen die modern, betaalbaar en controleerbaar is. Trek een rode lijn bij een herhaling van het coronaherstelfonds en de daarmee gepaard gaande eurobonds. Het is oncontroleerbaar gebleken en een speelbal van nationale politieke wensen en van zeer beperkte Europese toegevoegde waarde. Ondertussen betalen we door de exploderende schuldpositie van de EU in de Europese begroting nu al meer aan rentelasten dan aan Erasmusstudenten. Is dat pro-Europees? We moeten dus onder geen beding schulden herfinancieren. We beginnen zoals is afgesproken met het afbetalen van deze coronaschulden in het nieuwe MFF. Misschien is dit mijn rol niet, maar ik zou graag van de kant van de regering horen hoe zij daarin staan. Is dat ook echt de inzet bij de onderhandelingen?

Voorzitter. Voor onze toekomstige generatie is de energietransitie van essentieel belang. We weten dat we achterlopen bij de aanleg van infrastructuur en de bouw voor die transitie. Er is hier al een paar keer gezegd dat de kink in de kabel zit bij de vergunningverlening. De Europese Commissie heeft de bal voor ons op de stip gelegd met het voorstel voor een Milieuomnibus. Daar gaat het gek genoeg in de brief helemaal niet over. Ik ben dus wel benieuwd, want we weten steeds meer dat we om die infrastructuur aan te leggen ook tegen allerlei bestaande Europese milieuwetten aanlopen. Dat is niet omdat wij tegen die wetten zijn, maar we willen graag die transitie doormaken. De EVP gaat dus meer ambitie vragen wat betreft de Milieuomnibus. We willen tijdelijke derogaties voor Europese milieuwetten die onze digitale transitie, de energietransitie en decarbonisatie belemmeren. Wat vindt het kabinet eigenlijk van dit idee? Zou het dit steunen? Ik zie dit echt als een kans. Deze wetten komen nooit meer op tafel te liggen. Dit is de enige manier om voor ons ruimte te maken voor die essentiële investering in de toekomst.

Voorzitter. Dan nog China. China is een existentieel economisch vraagstuk geworden voor Europa. Chinese bedrijven,

groot geworden door subsidies, staatssteun en keiharde concurrentie op een grote en afgeschermde markt, zijn winnaars geworden en komen nu onze kant op. We zien het bij de e-commerce en de auto's en nu komen ze ook onze woonkamers binnen, bijvoorbeeld door de overname van MediaMarkt door Jingdong, of JD, ook wel Joybuy genoemd in Europa. De Europese Commissie is een subsidieonderzoek gestart en verschillende landen hebben voorwaarden gesteld voor de omgang met de data van hun burgers bij MediaMarkt. Alleen al in Nederland gaat het om 100 miljoen klantcontacten per jaar. Dat zijn profielen en koopgeschiedenissen. Toch heeft Nederland geen afspraken met JD gemaakt op basis van de Wet vifo, omdat MediaMarkt niet als strategisch wordt gezien. Ik zou het kabinet willen vragen of zij dit kunnen heroverwegen. Misschien is dit bedrijf niet strategisch, maar Duitsland, België, Spanje en Italië hebben allemaal aanvullende afspraken gemaakt om ervoor te zorgen dat die data binnen MediaMarkt blijven, niet worden overgedragen en niet in China terecht kunnen komen. Ik vind het een redelijke vraag om daar toch nog eens een keer naar te kijken.

Daarmee sluit ik af. Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik schors tot 20.30 uur voor de beantwoording van het kabinet in eerste termijn. De vergadering is geschorst.

De vergadering wordt van 19.44 uur tot 20.30 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de termijn van het kabinet in de beantwoording van de gestelde vragen tijdens het debat over de Staat van de Europese Unie. Ik geef daarvoor het woord aan de minister-president.

Minister **Jetten**:
Voorzitter, dank u wel. Voordat ik inga op de gestelde vragen, wil ik graag even heel kort stilstaan bij het afschuwelijke en heftige nieuws dat eerder vanmiddag uit Zeeland kwam, want dat overschaduwt vandaag alles. Wat een hoogtepunt voor elk kind moet zijn, namelijk het schoolkamp van je basisschool, eindigt vandaag in een nachtmerrie. We weten inmiddels dat drie kinderen en de directrice van de school zijn overleden en dat er meerdere kinderen zwaargewond in het ziekenhuis liggen. Je hart staat stil als je denkt aan de ouders en de familie, en iedereen die bij de slachtoffers betrokken is. De ergste nachtmerrie van elke ouder, van elke school. We wensen vanaf deze plek iedereen die hierbij betrokken is heel veel sterkte toe. De dank gaat uit naar de hulpdiensten van zowel Nederland als België, die direct in actie zijn gekomen om de slachtoffers bij te staan.

Voorzitter. Dan naar het debat. In de afgelopen jaren is er in deze Kamer veel gesproken over Europa en de Europese Unie. Als overtuigd Europeaan was ik bij verreweg de meeste van die debatten aanwezig, maar niet eerder stond ik op deze plek bij een debat over de Staat van de Unie. Alhoewel de rol misschien nieuw voor mij is, zijn de overtuigingen dat niet. Waar ik blij mee ben is dat de steun voor Europa en Europese samenwerking de laatste jaren ook in deze Kamer is gegroeid. Dat kan eigenlijk ook niet anders. Want voor heel Europa geldt dat de geopolitieke ontwikkelingen te groot zijn om als individueel land het hoofd te bieden. Het goede nieuws is: dat hoeft dus ook niet. Integendeel, dit is het moment om te laten zien wat er gebeurt als 27 landen hun krachten bundelen met één doel voor ogen: een veilig en welvarend Europa.

Laat ik met dat eerste beginnen. De grootste bedreiging voor onze veiligheid is en blijft Rusland. Nu we in Europa meer en meer op onszelf zijn aangewezen, komt het erop aan dat we de handschoen om onszelf te kunnen verdedigen ook echt oppakken. Onze steun aan Oekraïne, onze eerste verdedigingslinie, is daarin onmisbaar. Bovendien: zonder veiligheid geen welvaart. Ook in dat opzicht wordt Europa steeds belangrijker voor ons. We beginnen daarbij niet vanaf nul, want de basis is stevig. Europa heeft de grootste interne markt, een goed opgeleide bevolking, innovatieve bedrijven, een sterke economie, stabiele samenlevingen, en nog zo veel meer. Kortom, zowel op het gebied van veiligheid als welvaart is Europa een speler van wereldformaat. Een speler die de taal van de macht moet gaan spreken.

Als in de Europese samenwerking de Frans-Duitse as dan hapert, moeten we een brug bouwen. Daar ligt een opdracht voor Nederland, als een van de founding fathers van de Europese Unie, maar ook een kans om via de brug onze eigen belangen effectiever te behartigen. Nederlandse belangen en de Europese belangen. Laten we er dan ook met elkaar voor zorgen dat we die rol pakken en als EU ook veel daadkrachtiger dingen gaan waarmaken, door barrières weg te nemen, steun te vergaren voor bijvoorbeeld het initiatief om de kapitaalmarktunie te versterken, en om toekomstgerichte, duurzame energiemaatregelen te treffen. Dat is een greep uit de thema's die vandaag aan bod zijn gekomen.

Ik zal uitgebreider ingaan op vragen die zijn gesteld over de geopolitieke rol van Europa, over het belangrijke thema van migratie en daarna het concurrentievermogen en het MFK. De minister van Buitenlandse Zaken zal deels op dezelfde thema's ingaan, maar dan net met wat andere vragen die specifiek aan hem zijn gesteld en ook nog een hele hoop andere vragen die aan bod zijn gekomen, die wat minder makkelijk in één blokje zijn te gieten.

Meneer de voorzitter. Dan begin ik dus met geopolitiek. Een aantal van u vroeg: wat betekent dat, dat Europa de taal van de macht moet spreken? Het is eigenlijk heel simpel: dat Europa wat trotser met de borst vooruit de wereld tegemoet moet treden. De veranderende en onzekere wereld, waar we duidelijk maken dat wij opkomen voor onze eigen belangen en dat we die ook goed regelen. Dat kan allereerst met een sterkere Europese poot binnen de NAVO, waarbij we als Europese NAVO-bondgenoten meer verantwoordelijkheid nemen om de Europese veiligheid ook echt te kunnen garanderen met een sterke Europese defensie-industrie die ons minder afhankelijk maakt van bedrijven van buiten.

Het gaat over het versterken van de economische slagkracht door te investeren in ons concurrentievermogen en strategische afhankelijkheden af te bouwen. Over het versimpelen en versnellen van onze besluitvormingsprocedures zodat we in het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid ook echt met één mond kunnen spreken. Over het

tegengaan van hybride dreigingen en het versterken van weerbaarheid. Dat doen we via de Europese Unie, maar ook in kleinere verbanden, zoals bij de JEF-samenwerking, waardoor we met de Nordics en het Verenigd Koninkrijk de noordflank van de NAVO eigenlijk zelfstandig kunnen verdedigen. We mogen er trots op zijn dat we met een aantal landen in staat zijn om die noordflank van ons continent zelf te verdedigen, zonder ondersteuning van andere landen.

Belangrijk in dat geopolitieke speelveld is dat we onze verantwoordelijkheid nemen in de steun voor Oekraïne en de verdere versterking van ons bondgenootschap. De steun voor Oekraïne is evident: zij vechten nu al zo lang tegen die Russische agressie, voor hun eigen vrijheid en voor de Europese normen en waarden. Nederland staat nu in de top vijf van landen die Oekraïne steun leveren. Dat doen we in het goede gezelschap van Noord-Europese landen en Duitsland, maar we zouden deze groep graag uitbreiden.

De grote financiële steun zal ook in de komende jaren nodig zijn, zowel militair als non-militair. Het Europese pakket van 90 miljard helpt om Oekraïne ook dit jaar de strijd aan het front te kunnen laten voortzetten. Maar die 90 miljard is geen vervanging van de nationale steun, die ook nodig is. We spreken regelmatig andere partners in Europa aan om ook bilateraal meer steun aan Oekraïne te geven, zodat het niet alleen maar op de schouders van die top vijf donoren rust.

Nederland werkt verder intensief met Oekraïne samen door samen drones te ontwikkelen, door de Europese defensie-industrie verder uit te bouwen, door het Oekraïne-donorplatform te ondersteunen en ook door er via de Ukraine Defense Contact Group voor te zorgen dat wij de Oekraïners inhoudelijk ondersteunen. Maar wij leren daardoor ook zelf veel van Oekraïne, want laten we eerlijk zijn: zij hebben het meest ervaren leger van Europa. Dat versterkt ons en dat versterkt ook de NAVO.

De integratie van Oekraïne doen we op de korte termijn onder andere via de samenwerking van de Europese defensie-industrie. Er lopen een aantal hele mooie projecten met coproductie in bijvoorbeeld Nederland en Oekraïne of Noorwegen en Oekraïne. We kijken hoe we dat de komende jaren verder kunnen uitbouwen.

De uitbreiding van de Unie. Daarbij spelen een paar discussies. Vorige week was de Westelijke Balkan-top, waar we met bijna alle Europese regeringsleiders en de leiders van de zes Westelijke Balkanlanden bijeenkwamen. Daar voelde je dat breed iedereen ziet dat de geopolitieke realiteit ons dwingt om ons anders tot de Westelijke Balkan te verhouden, want anders wordt dat gebied door de Russen en de Chinezen meer en meer gebruikt als een springplank om Europa te destabiliseren. Tegelijkertijd vinden we het belangrijk dat de toetreding ook wel via de criteria gebeurt, die we met elkaar hebben afgesproken. Die toetreding moet op zijn merites worden beoordeeld.

Een aantal landen doet het goed. Montenegro is echt heel erg ver. Zij hebben de ambitie om in 2028 de 28ste lidstaat te worden en lopen ook echt voor op de andere Westelijke Balkanlanden. Nederland ondersteunt heel gericht de kandidaat-lidstaten bij de noodzakelijke hervormingen op het gebied van rechtsstaat, democratie en corruptiebestrijding om ervoor te zorgen dat die landen hun been bij kunnen trekken waar dat nodig is.

We moeten er ten tweede wel voor zorgen dat de impact van de uitbreiding van de EU ook door onze samenlevingen en onze overheden is op te vangen. We moeten lessen trekken uit toetredingen die in het verleden te snel zijn gegaan of in een te grote groep van landen, die eigenlijk op verschillende punten stonden als het ging om die noodzakelijke hervormingen. Dat betekent dat we goede waarborgen moeten inbouwen in de toetredingsverdragen, zodat we er consequenties aan kunnen verbinden als landen die toetreden op een gegeven moment weer stappen terug zetten op het gebied van democratie, rechtsstaat of corruptiebestrijding. Die consequenties moeten snel in te zetten zijn in plaats van dat we daar eindeloos over moeten praten.

Ten derde vraagt een grotere Europese Unie ook een EU die slagvaardig is. We zullen dus ook in Brussel moeten hervormen. Ik heb vanavond veel suggesties gehoord over het tegengaan van geldverspilling in Brussel, het versimpelen van besluitvormingsprocessen, het meer richten van de Europese Commissie op de prioriteiten van de EU of het afbouwen van veto's en meer naar meerderheidsbesluitvormig gaan. Het kabinet steunt veel van de suggesties die zijn gedaan.

Voorzitter. Geopolitiek betekent ook dat we ons moeten afvragen hoe we ons verhouden tot een paar andere grote blokken in de wereld.

De **voorzitter**:
Ik zou willen voorstellen dat we de interrupties steeds doen nadat de minister-president een deelonderwerp heeft afgerond, en dan ook in deze termijn maximaal vijf interrupties.

Minister **Jetten**:
Ik ben bijna aan het einde van het onderdeel geopolitiek. Wilt u dat ik dat dan afmaak of zal ik nu even pauzeren?

De **voorzitter**:
Ik begrijp buiten de microfoon om dat de vraag van mevrouw Keijzer bij geopolitiek hoort. Ja, ik volg het allemaal. Gaat uw gang, minister-president.

Minister **Jetten**:
Ik ben er bijna, in dit blok.

Er werd ook gevraagd naar de relatie tussen de EU en de VS, en de VS is en blijft een belangrijke partner en bondgenoot op het gebied van veiligheid en economie. Maar het is wel duidelijk dat we niet meer op dezelfde wijze kunnen bouwen op dat bondgenootschap als in het verleden. Europa heeft een duidelijke wake-upcall gehad. We moeten daarom meer zorgen voor onze eigen veiligheid en onze eigen concurrentiekracht. Daar hebben we met de rapporten van Draghi, Wennink, Letta en anderen ook genoeg aanknopingspunten voor. We kijken heel scherp naar welke risicovolle strategische afhankelijkheden we hebben met verschillende landen in de wereld. Via de Nationale Veiligheidsraad

en de ministerraad proberen we die zo veel mogelijk af te bouwen.

Een sterk Europees buitenlandbeleid vraagt ook dat we niet met dubbele maten meten. We worden daarop heel kritisch beoordeeld door landen in het Globale Zuiden. Dat merken we in contacten met de Afrikaanse Unie, met Zuid-Azië en ook met Zuidoost-Azië. Zij kijken heel nauwlettend of Europa niet alleen met één mond spreekt, maar ook met één maat meet. Het Midden-Oosten komt dan vaak om de hoek kijken. De humanitaire situatie in Gaza is catastrofaal en de situatie op de Westelijke Jordaanoever en in Libanon holt achteruit.

Nederland zet zich in om ook op Europees niveau de druk daar veel meer op te voeren, door te kijken welke EU-maatregelen er genomen kunnen worden op het gebied van handel, om gewelddadige kolonisten tegen te gaan, onder andere via de uitbreiding van de EU-mensenrechtensanctielijst, of om te komen tot hele specifieke sancties tegen personen die in Israël een heel negatieve rol spelen in het aanwakkeren van de misdaden die we zien. Wij spreken ons daarbij steeds consequent uit tegen de bezetting en de uitbreiding van illegale nederzettingen en dringen aan op de tweestatenoplossing en een betere ondersteuning van de Palestijnse Autoriteit.

De werkelijkheid is alleen wel dat we in Europees verband, of dat nou is met de ministers van Buitenlandse Zaken of op regeringsleidersniveau, gewoon niet tot overeenstemming komen over aanvullende stappen die wel door een aantal landen zijn voorgesteld.

Voorzitter. Dat was het blokje geopolitiek.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Een vraag over toetreding. We hebben — volgens mij is het inmiddels twee jaar geleden, in januari 2024 — een rapport gehad van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen. Als lidstaten toetreden, krijg je op een gegeven moment automatisch ook het vrije verkeer van personen. Montenegro heeft nog geen miljoen inwoners, maar Oekraïne een kleine 40 miljoen. Wordt er nagedacht over hoe hiermee om te gaan? Wordt er nagedacht over iets doen aan de rechten die staten krijgen als ze toetreden, om te voorkomen dat het hier in Nederland volledig vastloopt? Eerder is gedacht dat het wel meevalt, maar het valt niet mee, want wij zijn nog steeds een aantrekkelijk land, dus er komen gewoon heel veel mensen hiernaartoe.

Minister **Jetten**:
Hier wordt wel degelijk over nagedacht en ook veel over gediscussieerd, omdat we in verschillende Europese lidstaten de behoefte proeven om dat vrije verkeer van personen veel meer gecontroleerd toe te laten, juist om een enorme schok op het gebied van arbeidsmigratie te voorkomen en daar ook meer grip op te kunnen houden. Tegelijkertijd leeft die behoefte ook bij een aantal kandidaat-lidstaten, die ook aangeven dat ook zij het belangrijk vinden dat een deel van de beroepsbevolking in eigen land blijft, om ook daar de kansen van de EU-toetreding volop te benutten. Heel specifiek in het geval van Oekraïne speelt daarbij natuurlijk ook de wederopbouw van het land, zodra er een vredesdeal is en de oorlog hopelijk ten einde is gekomen.

Wat wij nu als Nederland een ook een aantal andere landen voorstellen, is om bij de toetreding van Montenegro het toetredingsverdrag echt op een andere manier vorm te geven, daarin meer waarborgen in te bouwen als er bijvoorbeeld sprake is van achteruitgang op het gebied van democratie, rechtsstaat of corruptie, maar ook om te kijken of je gefaseerd een aantal rechten of vrijheden kunt implementeren, waaronder het vrije verkeer van personen, met het oog op arbeidsmigratie. Voor Montenegro voelt dat een beetje raar, want zij zeggen dan: wij zijn een klein land met 600.000 inwoners. Ik heb daar ook tegen de president en de premier gezegd dat Nederland niet vanwege potentiële issues met Montenegro voorstander is van een ander type toetredingsverdrag, maar meer om met het oog op eventuele andere toetredingen alvast zo'n nieuw toetredingsverdrag en -mechanisme te hebben uitgetest.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dat is wat je dan altijd krijgt: zo'n gefaseerde vrijheid van personen met als uiteindelijk resultaat de tienduizenden of honderdduizenden mensen die dan deze kant op komen. Wordt er ten principale nagedacht over de vrijheid van personen, om te komen tot een andere wijze van toetreden tot de Europese Unie? Ik zou dezelfde vraag kunnen stellen over de toetreding tot de muntunie, maar dat laat ik voor nu. Wordt er überhaupt nagedacht over een andere vorm van lidmaatschap van de Unie, om te voorkomen dat Nederland op een gegeven moment gewoon onder de voet gelopen wordt? We kunnen de aantallen nu al niet meer aan. We groeien volgens de staatscommissie toe naar 23 miljoen mensen. Als ook Oekraïne er nog bij komt, hou ik in ieder geval mijn hart vast.

Minister **Jetten**:
Hierover maak ik toch een iets andere analyse dan mevrouw Keijzer. Uiteindelijk is dat vrije verkeer van personen en goederen een van de grote verworvenheden van de Europese Unie. Dat we ons zonder binnengrenzen kunnen verplaatsen op het continent, heeft ons ook ontzettend veel welvaart gebracht, niet in de laatste plaats Nederland. Wij behoren toch tot de top van de landen die profiteren van die interne markt en die profiteren van die vrijheid zonder grenzen. De gefaseerde toetreding, of gefaseerde opbouw van rechten van nieuwe lidstaten, kan op heel veel thema's een goede manier zijn om beter nieuwe toetreders te kunnen absorberen. Als het heel specifiek gaat om de misstanden rondom arbeidsmigratie of om de overlast die we daarvan ervaren, zeker ook in Nederland, zitten de oplossingen eigenlijk op nationaal niveau. Wij hebben als Nederland natuurlijk ook te lang arbeidsmigranten uitgebuit en die uitbuiting toegestaan, slechte huisvesting toegestaan en de tien adviezen van de commissie-Roemer naast ons neergelegd. Dit kabinet is daar nu volop mee bezig, door veel strenger te zijn op die misstanden rond arbeidsmigratie en daarmee de negatieve kanten daarvan op te lossen. Zo kunnen we blijven profiteren van dat vrije verkeer, dat ons zo veel welvaart brengt.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank aan de premier voor de verhandeling over de geopolitiek. Ik heb hem ook al opgeroepen om de taal van de macht wat meer tanden mee te geven. Ik ga niet op alle voorbeelden of mogelijkheden in, maar concentreer me even op de uitbreiding. Mag ik het betoog van de minister-

president zo verstaan dat, naast strikt, fair en betrokken, "geostrategisch" een vierde criterium is dat Nederland zal betrekken bij besluitvorming over toetreding in de toekomst?

Minister **Jetten**:
Ik weet niet meer precies welke zin hierover in het coalitieakkoord staat, maar daarin maken we ook wel duidelijk dat we de Europese Unie met de coalitiepartijen ook echt vanuit geopolitiek oogpunt willen beschouwen. Dat heb ik vanavond ook in de inbreng van een aantal van uw collega's gehoord. Dat betekent dat je je ook als Nederland meer inspant om die kandidaat-lidstaten te helpen om op het punt te komen dat je op je merites kan worden beoordeeld. We hadden — wat is het? — drie weken geleden de president van Moldavië op bezoek. Wij zijn als Nederland een van de partners die Moldavië op allerlei thema's helpen om niet alleen de wetgeving voor elkaar te krijgen, maar deze ook daadwerkelijk te implementeren in de praktijk. Dan staan we niet alleen maar met een opgeheven vingertje te vertellen "u moet aan alle normen en waarden voldoen", maar helpen we ook om op dat punt te komen.

Daarbij komt ook meteen een dilemma om de hoek kijken. De druk is groot om, bijvoorbeeld in het geval van Servië, de komende tijd grote stappen te zetten om meer hoofdstukken te openen in de toetredingsonderhandelingen. Servië is een land waar we al langere tijd buitenlandse beïnvloeding zien of in ieder geval pogingen daartoe. Tegelijkertijd heeft de Servische regering in de afgelopen jaren amper voortgang geboekt met een aantal noodzakelijke en beloofde hervormingen. Ga je ze dan belonen omdat je buitenlandse beïnvloeding wil voorkomen? Of ben je kritisch en zeg je "het zou wel fijn zijn als de Servische regering eerst eens concreet wat aan actie laat zien"? Dat zijn discussies die ik de komende maanden ook met uw Kamer zal hebben, denk ik.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Zeker. Mijn fractie is er geen voorstander van om aan de vooravond van verkiezingen in Servië een derde cluster te openen, maar daar zullen we het vast nog vaker over hebben in de toekomst.

Ik wil nog een vraag stellen. Ik ga trouwens een motie indienen over dat strategische, maar dat komt wel in tweede termijn. Even over Montenegro. Ik denk dat Montenegro op dit moment de lakmoesproef wordt voor hoe we verdergaan met de uitbreiding. Ik begrijp dat er gewerkt wordt aan een palet van safeguards, antiregressiebepalingen, tijdelijke overgangssituaties waarbij het moment waarop je een recht krijgt wordt uitgesteld ...

De **voorzitter**:
En wat is uw vraag?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Mijn vraag is of we, als we dat heel zwaar optuigen, niet het gevaar lopen dat het juist een negatief signaal uitzendt. Moet ik de brief van de minister van Buitenlandse Zaken zo verstaan dat maatwerk ook betekent dat niet het hele palet gelijk wordt opgenomen in het toetredingsverdrag van Montenegro?

Minister **Jetten**:
Het korte antwoord daarop is: ja.

De **voorzitter**:
U vervolgt met migratie.

Minister **Jetten**:
Ja, voorzitter, daar ...

De **voorzitter**:
Ik zie dat de heer Van Baarle toch nog een interruptie heeft over geopolitiek.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik had het over de dubbele maat die we zien in het Europese, maar ook in het Nederlandse buitenlandbeleid. Heel veel mensen kunnen er gewoon oprecht niet meer tegen dat de Nederlandse regering en Europa de illegale invasie in Oekraïne door Rusland een "illegale invasie" en een "misdaad" noemen, maar dat Nederland en Europa weigeren de genocide in Gaza een "genocide" te noemen.

De **voorzitter**:
Wat is uw vraag?

De heer **Van Baarle** (DENK):
Waarom zijn premier Jetten en Europa wel bereid om een illegale invasie in Oekraïne een "illegale invasie" te noemen, maar noemen zij de genocide in Gaza geen "genocide"? Waarom?

Minister **Jetten**:
In dit specifieke geval geldt dat we in de Europese Raad — dat geldt ook voor de Raad Buitenlandse Zaken — een andere weging maken over op welke manier de druk op de strijdende partijen in het Midden-Oosten het effectiefst is op te voeren. Er worden allerlei voorstellen gedaan om Europese sancties uit te breiden, gerichte sancties in te zetten of juist meer diplomatieke druk te zetten door de contacten met Israël te blijven onderhouden en open communicatiekanalen met Israël te hebben. Er zitten geen 27 verschillende meningen aan tafel, maar er zit wel een veelheid aan meningen, waardoor we niet tot aanvullende Europese stappen komen. Dat is gewoon de harde realiteit van dit heel ingewikkelde dossier.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dat was geen antwoord op de vraag. Het ging om de dubbele maat. In Oekraïne worden kinderen door Rusland ontvoerd. De Nederlandse regering zegt: dat is ontvoering; het is duidelijk een misdaad. Ziekenhuizen en infrastructuur worden gebombardeerd in Oekraïne. De Nederlandse regering zegt: dat is een oorlogsmisdaad; dat is duidelijk. Gaat het over Israël, om een genocide in Gaza, dan weigeren de Nederlandse regering en premier Jetten te zeggen: dit is een genocide.

De **voorzitter**:

Wat is uw vraag?

De heer **Van Baarle** (DENK):
De Nederlandse regering weigert dat te benoemen. Ik vraag aan premier Jetten om die dubbele maat te voorkomen door de dingen gewoon te benoemen zoals ze zijn. Waarom is premier Jetten wel in staat om misdaden van Rusland in Oekraïne "misdaden" te noemen, maar betitelt hij de misdaden in Gaza niet als "genocide"?

Minister **Jetten**:
We hebben al meermaals uitgesproken dat er daar risico is op genocide, dat het staakt-het-vuren daar continu wordt miskend, dat daar continu aanvallen plaatsvinden en dat humanitaire organisaties niet de mogelijkheid krijgen om de hulp te bieden die geboden moet worden. Dat is niet alleen het geval in Gaza. We zien het nu ook in Libanon. We zien dat gewelddadige kolonisten en de uitbreiding van de illegale nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever een toekomstperspectief voor een Palestijnse staat buitengewoon bemoeilijken. Wij spreken onze collega's in Israël daar ook op aan. We vragen hen om de humanitaire hulp wel volle toegang tot de Gazastrook te geven. We vragen hen de tweestatenoplossing open te houden en met Libanon te onderhandelen om tot een veilige situatie te komen, zowel voor de Libanezen als voor de inwoners van Israël.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Over Rusland zegt de premier niet dat er "een risico op oorlogsmisdaden", "een risico op ontvoeren" of "een risico op illegale agressie" is. Over Gaza zegt de premier "er is een risico op". Het is gewoon een bloody genocide. Toen meneer Jetten daar nog zat, in de Kamer, noemde hij het ook een genocide. Nu doet hij dat niet meer. Dat is die dubbele maat die mensen zien: als mensen een positie van invloed hebben in de Nederlandse regering, wordt Israël opeens met de mantel der liefde bedekt en worden de dingen niet meer gezegd zoals ze gezegd zouden moeten worden. Mijn vraag is de volgende. Als we die dubbele maat willen voorkomen, moet een genocide een genocide genoemd worden. Als Poetin een oorlogsmisdadiger, een misdadiger, genoemd wordt, dan moet Netanyahu ook zo worden genoemd. Mijn oproep aan de heer Jetten is: doe dat dan ook. Benoem het zoals het is.

Minister **Jetten**:
Het Nederlandse kabinet spant zich ook in voor zover we dat kunnen. We hebben niet voor niks onlangs een nieuw wetsvoorstel naar de Raad van State gestuurd om via een nationale sanctie de invoer van producten uit illegale nederzettingen tegen te gaan. We proberen onze Europese partners er ook van te overtuigen dat als het gaat om de taal van de macht en je als Europa een serieuze geopolitieke speler wil zijn, je ook in de conflicten in het Midden-Oosten met duidelijke stem moet spreken en bereid moet zijn om de druk op de landen die misstanden begaan echt op te voeren. We hebben daarvoor wel, zolang er sprake is van veto's, al die lidstaten nodig om op één lijn te komen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Gelukkig maar. Het oordeel of iets een genocide is, is niet aan de Europese Commissie maar aan het Internationaal Strafhof. Zuid-Afrika heeft weer een jaar uitstel gekregen om dat te onderbouwen, dus zo simpel is het allemaal niet. Ik heb een vraag over het veto. Is de minister-president, die net lekker in zijn rol aan het komen is, niet bang dat als het veto wordt afgeschaft, hij een soort gouverneur van Nederland wordt en de minister van Buitenlandse Zaken een soort plaatsvervangend gouverneur?

Minister **Jetten**:
Nee, want ik merk nu dat we geen deuk in een pakje boter kunnen slaan doordat we toestaan in Europa dat we verdeeld zijn op buitenland- en veiligheidsbeleid. Als waar dan ook ter wereld iets gaande is, of dat nou een gewapend conflict of een handelsoorlog is, en het eindeloos duurt voordat Europa in actie kan komen, dan nemen de andere machtsblokken ons gewoon onvoldoende serieus. Soms moet je dus bereid zijn om na te denken over hoe je de eigen soevereiniteit als land, als Nederland, versterkt. Dat doe je dan niet door met 27 regeringsleiders allemaal net wat anders te vinden, maar door ervoor te zorgen dat Europa met één duidelijke stem kan meedoen met die andere superpowers in de wereld.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dus het opheffen van de Nederlandse soevereiniteit dient slechts om serieus te worden genomen door Trump. Is dit nou werkelijk waar? Is dit de argumentatie achter het verworden tot een provincie van Brussel? Wil de minister-president dit nog eens overwegen? Ik vind dit nogal wat.

Minister **Jetten**:
In Europa staan we samen. We zijn heel actief in Brussel, of dat nou Europarlementariërs zijn of leden van het kabinet, om daar de Nederlandse en Europese belangen te behartigen. Op sommige thema's is het zo dat we Nederlanders beter kunnen dienen als we met 27 lidstaten schouder aan schouder staan en met hele heldere taal een rol van betekenis in de wereld kunnen spelen.

De **voorzitter**:
Uw laatste interruptie.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Voorzitter, ik kan tellen. Er is ook een telapp waarmee je kunt narekenen hoe snel er een gewogen meerderheid gevonden wordt in de Europese Unie die gaat gelden als je je veto opgeeft. Dan doet Nederland er niet meer toe. Het is fantastisch dat je dan mee kan praten met Trump en met de andere wereldmachten, maar feitelijk doet de Nederlandse mening er dan niet meer toe. Dat is wat dit kabinet — godzijdank hebben ze maar 66 zetels achter dat akkoord staan — dus wil, als het uiteindelijk instemt met het opgeven van dat veto. Gaat deze minister-president zich houden aan eerdere Kameruitspraken dat het veto niet mag worden opgeheven? Zal het niet direct weggerommeld worden in een Europese Raad, waarin er desalniettemin ingestemd wordt?

Minister **Jetten**:
Ik schrik er eigenlijk van dat mevrouw Keijzer de rol van Nederland zo klein maakt. Ik kijk echt heel anders naar de

positie van Nederland in Europa. We zijn een van de oprichters van de Unie. We zijn de zesde economie van de Europese Unie. We hebben de beste mensen in Den Haag en in Brussel rondlopen. We zijn heel erg actief in het doen van voorstellen om de Europese Unie beter te laten functioneren, of dat nou gaat om de democratische instituties, of de Europese kapitaalmarktunie, die gaat helpen om Nederlandse start-ups, scale-ups en mkb'ers van veel meer geld te voorzien. Dan zie je dat als wij een stap naar voren zetten en proactief met voorstellen komen, we juist heel vaak onze zin krijgen en andere landen naar ons kijken en willen meedoen met de voorstellen die we doen. Dus ook bij het verdwijnen van het veto kunnen we juist het Nederlandse belang beter dienen door met goede voorstellen te komen en te zorgen dat Europa ook veel sneller met de vuist op tafel kan slaan in de rest van de wereld.

De heer **Klos** (D66):
Wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen. Ik was dus blij dat de premier begon met de Russische dreiging en het antwoord dat wij in Europa daarop moeten geven. De premier repte van het bouwen van een Europese poot binnen de NAVO en van een sterke Europese defensie-integratie. Kan de premier iets meer zeggen over wat Nederland neemt aan initiatieven om daar daadwerkelijk toe te komen?

Minister **Jetten**:
Heel veel, maar laat ik er enkele noemen. Allereerst vind ik het heel belangrijk dat de Europese defensiebudgetten, die enorm toenemen, ook verstandig worden ingezet. Als je namelijk al die nationale begrotingen bij elkaar optelt, zouden we eigenlijk het sterkste leger van de wereld moeten kunnen hebben. Maar je moet dan wel ongeveer hetzelfde bestellen met elkaar, dus niet allemaal je eigen munitie, je eigen tank en je eigen boot, maar daar veel meer samen in optrekken. Een belangrijk initiatief is dus die gezamenlijke inkoopfaciliteiten op het gebied van defensiematerieel. Een ander heel mooi voorbeeld is dat Nederland en Duitsland op het gebied van de landmacht al zo geïntegreerd zijn. Daarvan zou je kunnen zeggen dat dat eigenlijk een schoolvoorbeeld is van hoe je die Europese capaciteiten bij elkaar kan brengen om veel effectiever te kunnen opereren. Vorige week werd natuurlijk bekend dat we als Nederland en Duitsland in de Baltische staten het nieuwe NAVO-hoofdkwartier gaan leiden. Dat is belangrijk om de oostflank goed te verdedigen tegen de Russische dreiging, maar ook een manier om weer meer ervaring op te doen in gezamenlijke coördinatie op een ander level dan we tot nu toe gewend zijn. Die lessen kunnen we Europabreed ook zeker gebruiken.

De heer **Klos** (D66):
Met name die bilaterale initiatieven zijn heel belangrijk, zeker voor de korte termijn. Maar nou zien we ook dat een aantal defensie-experts, politiek leiders en mensen die oproepen tot verdere defensie-integratie zeggen: ga nou voor de middellange termijn ook bouwen aan een Europese defensie-unie, zodat je binnen één strategisch concept ook Europese strijdkrachten hebt die ten dienste staan van een Europese defensie-unie. Is dat iets waar het kabinet ook een positieve rol in kan spelen om daar voorbereidend werk in te plegen?

Minister **Jetten**:
Ja. Echt toewerken naar veel verder geïntegreerde Europese defensiesamenwerking is noodzakelijk, ook als je serieus wil laten zien dat je binnen de NAVO die Europese pijler aan het uitbouwen bent. We praten er in allerlei samenstellingen over, ook met onze Europese partners, om dat ook concreet te maken. Maar als je op de hele korte termijn wil dat we de hybride dreiging vanuit Rusland ook echt kunnen counteren, is de snelste route voor de komende paar jaar niet per se bilateraal, maar in een aantal kopgroepen, waar Nederland onderdeel van is, waaronder dat JEF-verband, dat ik daarstraks noemde, waar niet alleen EU-lidstaten onderdeel van zijn, maar ook andere Europese landen.

De heer **Klos** (D66):
Mag ik het dan zo verstaan dat het kabinet een tweesporenbeleid voert, waarbij het ene is "wat kan je nu doen" en het tweede is "hoe kan je in de toekomst werken aan de echte Europese integratie", en dat het kabinet daar ook politiek leiderschap in gaat tonen om die Europese defensie-unie te bouwen?

Minister **Jetten**:
Dat is correct. Eigenlijk in alle gesprekken die ik de afgelopen tijd heb gehad, staat verdergaande Europese defensiesamenwerking altijd op de agenda, met welke EU-lidstaat dan ook.

De heer **Dassen** (Volt):
Hierop doorgaand. Een van de vragen die bij mij vaak blijft hangen in deze discussie is de volgende. We hebben het vaak over gezamenlijke inkoop, over het geld dat wordt uitgegeven. Dan twijfel ik over hoe die nieuwe besluitvorming er precies uit gaat zien. Wie gaat er uiteindelijk besluiten over de strategic enablers die Europa inzet? Wat doen we op het moment dat de Verenigde Staten niet thuisgeven? Welke commandostructuren volgen we dan? Waar ligt dadelijk de besluitvorming? Kan de minister-president er al het een en ander over zeggen hoe daarin de keuzes worden gemaakt en waarop het kabinet afkoerst?

Minister **Jetten**:
Daar gaan we straks bij het NAVO-hoofdkwartier in Estland, dat door Nederland en Duitsland zal worden geleid, hele concrete ervaringen mee opdoen. We zien het ook in de Joint Expeditionary Force — daar staat JEF voor, de afkorting die ik net noemde. Daarin hebben de Britten — dat is geen EU-land, maar wel een Europese NAVO-partner — de trekkende rol. Dan gaat het om oefeningen in het Arctisch gebied en verdere afstemming van de capabilities die in Noord-Europa nodig zijn om de noordelijke flank te verdedigen. Maar we doen het ook binnen de coalition of the willing ter ondersteuning van Oekraïne en het geven van veiligheidsgaranties aan Oekraïne, waar juist Frankrijk juist weer een leidende rol pakt in het verder integreren van de afstemming. Nederland is daar op alle sporen bij betrokken en doet daar dus ook zelf heel veel ervaring op. Die kunnen we ook later weer gebruiken, als er nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan of als de Europese defensiesamenwerking verder vorm krijgt.

De heer **Dassen** (Volt):

Ik ben blij dat er op die manier over nagedacht wordt. Tegelijkertijd neemt maar een klein gedeelte van het aantal landen deel aan de JEF. Stel dat de Verenigde Staten niet thuis geven en er daadwerkelijk wat zou gebeuren vanuit het Oosten of vanuit Rusland. Het is de vraag of die landen dan in staat zijn om daar met elkaar voldoende op te acteren. Dan zul je waarschijnlijk ook andere landen van Europa nodig hebben. Daar zit een beetje mijn vraag: hoe neem je die dan op een goede manier mee? Waar zit die besluitvorming dan? Is een bredere Europese aanpak dan noodzakelijk en, zo ja, hoe richten we die dan in, bijvoorbeeld in de Veiligheidsraad, waar ook de defensie-unie — daar verwees de heer Van Lanschot eerder naar, en de heer Klos net trouwens ook — belangrijk voor is?

Minister **Jetten**:
De EU-brede afstemming en samenwerking zit met name op het gebied van het opschalen van de Europese defensie-industrie. Voor het eerst is een Eurocommissaris daar ook echt heel dedicated mee bezig. Dat is ook echt cruciaal wil je überhaupt al die opgehoopte defensiebudgetten de komende jaren nuttig kunnen inzetten. Aan de noordflank en de oostflank van de Europese Unie is die hybride dreiging vanuit Rusland gewoon het meest reëel. Ik bedoel het niet oneerbiedig, maar als je gaat wachten totdat de Zweden en de Spanjaarden helemaal op één lijn zitten, dan weet je in ieder geval zeker dat je niet op tijd klaar bent om dat deel van het gebied te kunnen verdedigen. Daarom kiezen we er heel bewust voor om alvast met een kleinere kopgroep te beginnen, maar we staan er natuurlijk altijd voor open om die ervaring breder te delen. Het zou mooi zijn als bijvoorbeeld andere EU- en NAVO-bondgenoten in het zuiden van Europa zo'n zelfde samenwerking zouden opzetten om de zuidelijke flank beter te kunnen verdedigen, zodat we op die manier als Europese bondgenoten stap voor stap een groot deel van de Amerikaanse taken kunnen overnemen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
De premier zei zojuist dat hij een beetje schrok omdat Nederland zo klein werd gevonden. Als ik heel eerlijk ben, schrok ik een beetje van wat de premier zei, namelijk dat hij de EU zo klein vindt. "We slaan geen deuk in een pakje boter", zo citeer ik de premier. Nou, dat ben ik niet met hem eens. We hebben juist een Unie gebouwd waarmee we als een van de grootste interne markten ter wereld economische invloed uitoefenen. Ja, dan wordt nu gezegd dat we geen deuk in een pakje boter slaan omdat we op bepaalde buitenlandbesluiten niet met een gekwalificeerde meerderheid kunnen kiezen. Ziet de premier niet juist op dit fundamentele punt dat dit ook bij het opstellen van het Verdrag van Lissabon een noodrem was om in deze intergouvernementele Unie de eigen nationale belangen te blijven beschermen?

Minister **Jetten**:
Dank voor deze vraag. Ik richt mijn oproep ook tot de Europese partners: we zouden ons op het diplomatieke en het veiligheidsspoor, op het bredere buitenlandbeleid, moeten gedragen naar de grootmacht die we eigenlijk zijn. Want dat zijn we op het gebied van economie en handel wel degelijk. Daar hebben we het afgelopen jaar ook echt een paar indrukwekkende stappen laten zien. Toen Trump dacht met nieuwe tarieven en handelsmaatregelen de Europese Unie en andere regio's hard te kunnen raken, heeft Europa gewoon gedaan wat het moest doen, namelijk met de Mercosur-landen, met India, met Indonesië, met Australië en met landen in Oost-Azië om tafel gaan zitten en zeggen: "Wij zijn het grootste handelsblok ter wereld. Zullen we het nog groter maken? Zullen we met nieuwe handelsafspraken ervoor zorgen dat we onze economie kunnen versterken en de welvaart van onze inwoners kunnen vergroten?" Dat zelfvertrouwen, die assertiviteit die we laten zien op het gebied van economie en handel, zouden we eigenlijk op veel meer dossiers moeten laten zien. Dat geldt zeker niet in de laatste plaats voor energie en de onafhankelijkheid op het gebied van onze energievoorziening, en zo zijn er vele meer.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Daar ben ik het geheel mee eens. Ik denk dat we juist slagkrachtig zijn op geo-economisch gebied, want we zijn een interne markt. We zijn een economisch machtsblok. We zijn geen federale superstaat. Ik weet dat de premier dat graag anders zou willen zien. Dat is juist het hele idee achter de Europese Unie: áls we gezamenlijk optreden in buitenlandbeleid, dan werken we naar consensus, zodat we kleine lidstaten niet kunnen overrulen bij iets wat hun nationale belang raakt. Ik denk dat daar echt het fundamentele verschil zit. Ziet de premier niet in dat er ook momenten zullen komen waarop ónze nationale belangen zullen worden geraakt en wij overruled zullen worden? Ziet hij daar geen gevaar in?

Minister **Jetten**:
Dat is natuurlijk reëel. Je krijgt niet altijd 100% je zin, dus je zult af en toe ook moeten accepteren dat andere landen dan meer invloed kunnen hebben op het standpunt dat uit die besluitvorming rolt. Maar ik moet toch ook zeggen dat, als het gaat om het zoeken naar een compromis, dat eigenlijk wel de werkwijze is die we continu zien. Er zijn maar weinig gevallen waarin de druk zo wordt opgevoerd dat landen echt worden overruled. Vaak wordt er echt een poging gedaan om de verschillende standpunten bij elkaar te brengen in een gezamenlijke Europese positie.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Als we het dan in de praktijk invullen ... Vandaag zien we in de Financial Times een artikel over de External Action Service, die een diplomatieke dienst zou moeten zijn. Daarover gaan verhalen in officiële berichten dat die een zooitje is, dat de lidstaten daar helemaal niet tevreden over zijn, dat dit juist weer terug moet naar de Commissie dan wel de Raad. Zou de premier daarop kunnen reageren? Dat als we het dan proberen met een soort diplomatieke dienst, daar ook veel onvrede over bestaat, omdat je dan uiteindelijk een soort EU-standpunt krijgt waar heel veel lidstaten het niet mee eens zijn? Dus dat het dan uiteindelijk een zooitje wordt omdat je niet meer naar een consensus werkt.

Minister **Jetten**:
Nou, nee. Hier lopen volgens mij een paar discussies door elkaar heen. De ene gaat over hoe je tot politieke besluitvorming komt in een Europese Raad waar al die regeringsleiders of ministers van de lidstaten bij elkaar komen om met elkaar een politiek standpunt voor de Europese Unie te bepalen. Een andere discussie is: ben je tevreden over het functioneren van de Europese instituties? Daarop is van-

avond door verschillende sprekers denk ik best wel terechte kritiek geuit, op de stroperigheid soms of op de onverstandige inzet van Europese middelen, of met de vraag of iets een Europese taak is of dat we het beter op nationaal niveau hadden kunnen organiseren. Ik vind het ook goed dat, als lidstaten ontevreden zijn over de kwaliteit van bepaalde Europese diensten, we daar heel scherp op zijn en ook verbetering eisen met elkaar.

De heer **Stöteler** (PVV):
Over die deuk in dat pakje boter in het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid. Op dit moment hebben alle lidstaten van de Unie daar een veto op. En dan zegt de premier: "We slaan geen deuk in een pakje boter. Dus het veto moet weg, dan hebben we een gekwalificeerde meerderheid. Dat zal ze, de lidstaten, leren!". Nou, zelfs met een veto hebben we lidstaten die zich gewoon niet aan het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid houden; die gewoon geen veto hebben uitgesproken, zoals Spanje, dat de economische en politieke sancties tegen Rusland niet uitvoert zoals afgesproken. Je hebt ook kandidaat-lidstaten die niet voldoen aan het GBVB: ik noem Turkije, ik noem Servië. Ook alles richting Rusland.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Stöteler** (PVV):
Waarom dan toch dat veto opgeven? Wat zou dat helpen om lidstaten en kandidaat-lidstaten zich wel aan het gemeenschappelijk buitenlandbeleid te laten houden?

Minister **Jetten**:
Als het gaat om het veto bij politieke besluitvorming, wil je dat Europa veel sneller tot een standpuntbepaling kan komen, en ook een sterke Europese Commissie heeft die dan kan meedoen in het diplomatieke spel dat op wereldniveau wordt gespeeld. Daarnaast heb je, of het nou met of zonder veto is, altijd de vraag of er EU-lidstaten of kandidaat-lidstaten zijn die zich niet houden aan de afspraken die we met elkaar hebben gemaakt. Als het bijvoorbeeld gaat om de inzet van sancties tegen de Russische Federatie, dan worden wel degelijk de landen die niet volledig meedoen aan die afspraken daar continu op aangesproken. Dat past volgens mij ook in de bredere discussie dat als lidstaten zich niet houden aan afspraken, je daar meer consequenties aan zou moeten willen verbinden.

De heer **Stöteler** (PVV):
Welke consequenties zijn dat dan precies? En welke consequenties zou dat moeten hebben voor kandidaat-lidstaten, die zeggen "o, jullie hebben zo'n mooie club, we willen daar heel graag bij", maar alle regels aan hun laars lappen? Welke consequentie zou dat dan moeten hebben?

Minister **Jetten**:
Als je zegt dat je bij de toetreding van nieuwe lidstaten die landen beoordeelt op hun merites, dan kijken wij als Nederlandse regering in ieder geval ook naar de vraag of die kandidaat-lidstaten zich houden aan het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid. In het geval van Servië, waar we het net over hadden, is dat dus een van de thema's die we altijd met hen bespreken, dat het gewoon onacceptabel is dat ze zich daar niet aan houden.

Mevrouw **Becker** (VVD):
De minister-president zei zojuist terecht dat er veel goede inspanningen zijn aan de oostflank om daar samen met een kopgroep van lidstaten te werken aan veiligheid en dat het mooi zou zijn als dat ook zo zou zijn met een kopgroep van Zuid-Europese lidstaten. Die Zuid-Europese lidstaten voelen veel minder de urgentie van de Russische dreiging dan wij. Wat is de inzet van de Nederlandse regering richting deze lidstaten, los van wat we in onze eigen kopgroep doen, om ze ook die urgentie te laten voelen, om ze niet alleen afspraken te laten nakomen, maar ook zelf actiever te worden?

Minister **Jetten**:
Op de eerste plaats doen we dat door landen die nog achterblijven met hun NAVO-budget en defensiebudgetten daar consequent op aan te spreken. Dat doen we bilateraal, maar natuurlijk ook in EU- en NAVO-verband. Dat doen we door veel informatie te delen over die hybride dreigingen die we nu al allemaal regelmatig ervaren. Die zijn in de volle breedte zichtbaar en voelbaar. Dat raakt ook uiteindelijk de welvaart en veiligheid in de Europese lidstaten die veel verder van de Russische grens af liggen. Dat doen we ook door de ervaringen te delen die we opdoen aan de noord- en de oostflank. Daarmee inspireren we hopelijk die landen om zo'n zelfde leiderschapsrol te pakken, bijvoorbeeld in het gebied van de Middellandse Zee, waar zij meer kennis en kunde hebben dan wij.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Jetten**:
Op het gebied van migratie vroegen de heer Krul en anderen me naar de inwerkingtreding van het pact en de implementatie daarvan. Die inwerkingtreding morgen is een heel grote stap, maar dan is het werk natuurlijk nog niet klaar. Zowel Nederland als andere lidstaten zullen de komende tijd nog grote inspanningen moeten plegen, onder andere om irreguliere migratie tegen te gaan en terugkeer te versnellen, maar ook om vluchtelingen beter te beschermen en goede opvang te bieden. Onze minister van Asiel en Migratie is onder andere met landen als Italië actief ervaringen aan het uitwisselen. Zo hebben we vorige week nieuwe afspraken met Italië kunnen maken over het naleven van de Dublinafspraken. Op die manier proberen we met de belangrijkste partners ervoor te zorgen dat we samen optrekken bij die implementatie.

Daarbij werken we ook — daar vroegen de heer Lenaers en mevrouw Becker naar, maar ook anderen — aan de mogelijkheden die het pact en aanvullende afspraken bieden om ook buiten de EU asielprocedures af te handelen dan wel terugkeer te bevorderen. Nederland zit daar in diverse kopgroepen, onder andere met Denemarken en Italië. We organiseren daar regelmatig bijeenkomsten op ministersniveau of op het niveau van de regeringsleiders om daar ervaringen uit te wisselen, maar ook om een gezamenlijke inzet te hebben richting de Europese Commissie en derde

landen. Daar werken we concepten verder uit, zodat we daar op korte termijn hopelijk concrete ervaringen mee kunnen opdoen.

De heer Dassen vroeg nog naar de impact van grenscontroles. Het kabinet heeft de Kamer op 8 mei geïnformeerd over de evaluatie van de Nederlandse grenscontroles. Die gaan we dit najaar stoppen in de huidige vorm. We gaan toe naar een veel dynamischer concept, waarbij we mensensmokkel en andere issues in het grensgebied kunnen tegengaan. Tegelijkertijd spreken we met Duitsland regelmatig over de impact die de Duitse binnenlandse grenscontroles hebben. In ieder geval aan Nederlandse zijde ontstaat daar economische schade door. Er gebeuren ook regelmatig heel erge ongelukken op plekken waar de grenscontroles plaatsvinden. Die gesprekken voeren niet alleen wij met Berlijn. Er zijn ook verschillende Duitse deelstaten in de grensregio die onze kritiek grotendeels delen en met ons in Berlijn pleiten voor een betere aanpak dan er nu is.

Voorzitter. Dan het concurrentievermogen en het MFK. Ik zei er net ook al iets over in reactie op een aantal interrupties.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank aan de minister-president voor het aangeven dat Nederland graag in een kopgroep zit wanneer het gaat over migratie, opvang in de regio en de zogenaamde externaliseringsagenda van migratie. Ik vroeg concreet of Nederland misschien zou kunnen werken aan een non-paper, op basis van het recente Clingendaelrapport Grenzen verleggen, die dan in verschillende kopgroepen kan worden neergelegd. Dat rapport inventariseert welke belemmeringen er op dit moment zijn om die opvang meer buiten de grenzen van Europa te organiseren.

Minister **Jetten**:
Het specifieke rapport heb ik zelf nog niet gelezen, maar ik denk dat het, zoals ik mevrouw Becker net heb begrepen, redelijk in lijn is met de inzet die we al plegen. Als het helpt om met een non-paper andere lidstaten te informeren en te inspireren met de handreikingen die worden gedaan, dan wil ik dat zeker overwegen. Ik stel voor dat of ikzelf of de minister van Asiel en Migratie u per Kamerbrief laat weten wat we hiermee doen.

Voorzitter. We hadden het net al over het belang van de Europese interne macht, ook voor onze eigen welvaart en economie. We werken hard aan het wegnemen van een hele hoop concrete internemarktbelemmeringen, waaronder de aanpak van die terrible ten, maar ook aan de versnelling op de vervolmaking van de Europese kapitaalmarktunie die juist ook investeringen in Nederland enorm zou kunnen aanjagen. Als je het concurrentievermogen wil versterken, hoort daar ook een modern Meerjarig Financieel Kader bij. Dat vereist een Europese begroting die zich veel meer richt op de strategische doelen voor de komende jaren: concurrentiekracht, onderzoek en innovatie, veiligheid en defensie, en een modern asiel- en migratiebeleid.

We zitten nu middenin, of misschien pas aan de start, van een lang onderhandelingstraject over dat Meerjarig Financieel Kader. Volgende week, tijdens de Europese Raad, zullen we op leidersniveau het nieuwe Cypriotische voorstel bespreken. Dat is nog maar net binnen, maar ik kan al wel voorzichtig uitdrukken dat dit voorstel van de Cyprioten er niet goed uitziet. Het is niet goed voor Nederland, maar ook niet goed voor Europa, omdat het voorstel simpelweg veel te weinig modernisering in zich heeft en een prijskaartje met zich meedraagt dat in ieder geval voor Nederland, maar ook voor andere landen, absoluut nog niet in de buurt komt van een compromis.

Ik heb mij vanaf de eerste dag dat ik in deze rol zit bij al mijn bezoeken aan Brussel en andere Europese hoofdsteden meteen heel duidelijk uitgelaten. Dit kabinet zal proactief meedenken en meewerken aan een slagvaardig Europa op het gebied van migratie, klimaat en energie en het versterken van het concurrentievermogen. Maar men mag ook verwachten dat we er heel consistent en duidelijk over zijn dat een Meerjarig Financieel Kader dat alleen maar in omvang groeit en zich onvoldoende richt op de moderne uitdagingen van deze tijd, niet op Nederlandse steun zal kunnen rekenen. Er is dus ook geen sprake van "mister nice guy". Er is sprake van een heel duidelijke inzet van het kabinet. We kijken uit naar nieuwe voorstellen onder het lerse voorzitterschap, dat wel oog heeft voor de inzet van de modernisten, zoals ik ze noem, die vele Europese lidstaten die pleiten voor een moderne begroting van de Europese Unie. Wij spelen een hele actieve rol om tot die scherpe keuzes te komen. Dat betekent ook dat bestaande fondsen en middelen, zoals het cohesiefonds en het gemeenschappelijk landbouwbeleid niet buiten de discussie kunnen worden gelaten. Als je naar een moderne begroting wilt, moet je ook bereid zijn om in de volle breedte te kijken naar de huidige verdeling van middelen en hoe ze effectiever kunnen worden ingezet.

Dan nog een enkele hele specifieke vraag daarover. De heer Van Dijk vroeg naar het ESF+-structuurfonds. In het voorstel van de Europese Commissie voor het volgend MFK wordt het Europees Sociaal Fonds ondergebracht binnen de nationale en regionale partnerschapsplannen. Het kabinet is voorstander van deze samenvoeging, die uiteindelijk leidt tot versimpeling, meer flexibiliteit en een efficiëntere besteding van EU-middelen. De invulling van die nationale plannen moet nog nader worden bepaald. Daar kan ik op dit moment niet op vooruitlopen.

Ik ben geen voorstander van financiering van hele specifieke nationale bevoegdheden. We hebben een aantal beleidstereinen waarvan we allemaal vinden dat ze moeten worden overgelaten aan nationale wet- en regelgeving. Een Europese begroting of financiering zou daar niet doorheen moeten lopen.

De heer Gotink heeft zich bij mij verexcuseerd in relatie tot de vraag over het afbetalen van de coronaschulden.

Het kabinet is van mening dat de NextGenerationEU-kosten moeten worden afbetaald en dat daarmee moet worden begonnen bij aanvang van het volgende MFK.

Tot slot. Als het gaat om het nieuwe MFK, zal Nederland geen voorstander zijn van het aangaan van nieuwe gemeenschappelijke schulden, omdat we niet geloven dat dat nou de oplossing zal zijn. We zetten veel liever in op het moderniseren van die begroting. Daarbij wordt de discussie gevoerd over nieuwe eigen middelen voor Europa. Dat kan onderdeel zijn van het totaalpakket dat gebalan-

ceerd moet zijn als het gaat om modernisering, nationale afdrachten en eventuele inzet van Europese eigen middelen. De voorstellen daartoe zullen we rustig afwachten.

De heer **Dekker** (FVD):
Ik had het even willen hebben over de own resources, want daar verwees de minister-president naar. Ik begrijp dat de EU 15% van de tabaksaccijnzen wil afromen om die toe te voegen aan de EU-begroting. En op termijn komt ook ETS2 in de kas van de EU terecht. Hoe kijkt de minister-president daarnaar?

Minister **Jetten**:
Zoals we eerder hebben aangegeven, kunnen eigen middelen onderdeel zijn van een gebalanceerd pakket voor een Europese begroting, maar dat hangt heel erg af van wat voor soort eigen middelen dat dan zijn. Vaak is het, zoals in het voorbeeld dat u geeft, een afroming van een belastingheffing of een accijnsheffing die op nationaal niveau plaatsvindt. Dan is altijd de vraag: komt dat er dan voor in de plaats of er bovenop, is het een effectieve manier, wat is de eventuele opbrengst die erbij komt kijken? Er zijn allerlei verschillende varianten en voorstellen. Die zullen wij een-op-een beoordelen en wij zullen steeds aangeven of we dat een verstandige optie vinden of niet.

De heer **Dekker** (FVD):
Ziet de minister-president niet dat er een risico bestaat omdat er als het ware een sleutel wordt gegeven om een extra taks boven op de accijnzen te leggen die wij hier te lande al in rekening brengen? Open je daarmee niet een sluis aan mogelijkheden die bijna niet meer te stoppen is?

Minister **Jetten**:
Uiteindelijk wordt het altijd ergens, linksom of rechtsom, door een burger of een bedrijf betaald. Je moet daar niet naïef over zijn. "Eigen middelen" is geen toverwoord om ergens geld vandaan te halen waar niemand de rekening voor hoeft te betalen. Dat moet je dus steeds goed beoordelen. Wij hebben een hele stevige inzet met een paar andere landen om te voorkomen dat de nationale afdrachten gigantisch door het dak gaan. Je moet met een open vizier naar deze discussie kunnen kijken.

De heer **Dekker** (FVD):
Ten slotte. Zou dit een typisch onderwerp zijn waarop je als een netto betalende partij nog steeds een vetorecht zou moeten kunnen handhaven binnen de EU?

Minister **Jetten**:
Ik denk meer in algemene zin dat de onderhandelingen over het MFK by far de zwaarste onderhandelingen van dit jaar zullen zijn. Ik sta zelf samen met een aantal andere Europese regeringsleiders nu nog op het standpunt dat er geen enkel voorstel op tafel ligt waarvoor instemming aan de orde kan zijn. Voorlopig blijven we dus heel zwaar onze eigen positie daarin over het voetlicht brengen.

De heer **Dekker** (FVD):
Dat is een geruststelling, voorzitter.

De heer **Krul** (CDA):
De minister-president zei iets interessants: ik ben ook niet per se voorstander van Europese instrumenten die ingrijpen in nationale competenties. Er werden een paar fondsen genoemd. Ik ben benieuwd — ik hoop dat ik hem niet overvraag — hoe hij in dat licht kijkt naar het ESF+, het Europees Sociaal Fonds, waarmee steeds meer op nationale competenties wordt gefinancierd. Hoe kijkt de minister-president naar dat fonds in het kader van de hervormingen in het MFK, die er wat ons betreft aan moeten komen?

Minister **Jetten**:
Nu is de heer Krul mij wel een beetje aan het overvragen. Wellicht kan de minister van Buitenlandse Zaken daar zo meteen enig licht op laten schijnen. Anders zal ik dat in tweede termijn doen.

De heer **Van der Lee** (PRO):
In het eerste blok, over de geopolitiek, kon ik de premier heel goed volgen en vinden wij elkaar ook. Maar als ik nu zijn verhaal hoor over de Nederlandse opstelling in het MFK, dan hoor ik Schoof, ik hoor Rutte, ik hoor Balkenende, ik hoor bijna alle premiers die ik heb meegemaakt. En we leren niks. Ik ben ook een modernist. Wij zijn voor vergaande modernisering van de Europese begroting. Dat zijn we al jaren. Maar onze tactiek is alleen maar een stok hanteren, nee zeggen en nergens een wortel bieden om te zorgen dat die moderniseringen plaatsvinden. Waarom dat halsstarrige? Waarom niet actiever een deal tot stand brengen in plaats van nee zeggen?

Minister **Jetten**:
Daar zijn we volop mee bezig door met een steeds groeiende coalitie te benadrukken dat, als je als Europa beter voor je eigen veiligheid en welvaart wil zorgen, als je de energietransitie wilt ondersteunen zodat de rekening bij mensen thuis naar beneden gaat, als je dat Europese Migratiepact daadwerkelijk waar wilt maken, je in de komende jaren een begroting nodig hebt die zich op die prioriteiten richt. Dat is ook een begroting die flexibeler is, waarin je je niet nu voor de komende zeven jaar overal op moet vastpinnen, terwijl de wereld razendsnel verandert. Kijk alleen al naar de ontwikkelingen op het gebied van AI en deep tech, waar we twee jaar geleden nog niet eens van konden dromen. Welke flexibiliteit en welke slagkracht hebben we om op zo'n ontwikkeling in te spelen om de Europese welvaart en veiligheid op het gebied van deep tech goed te kunnen ondersteunen? Dat vraagt echt een ander type begroting dan de voorstellen die nu zijn gedaan. Dat is onze inzet: een moderne begroting, maar ook een begroting die qua omvang acceptabel is voor de mensen die die begroting moeten ophoesten.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Het is een beetje een herhaling van belangrijke punten die wij ook steunen, maar wij trekken daar wel een logische conclusie uit. Als er nieuwe uitdagingen zijn — en die zijn er op tal van terreinen — en je de Unie wil uitbreiden, dan is een opstelling waarbij je netto 1,6 miljard wilt besparen op je eigen afdracht geen houdbare positie. Alleen maar aangeven wat je gemoderniseerd wilt hebben, zonder op een gegeven moment bereid te zijn om daar iets voor in te leveren en ook een concrete wortel op tafel te leggen, daar

ga je het niet mee redden als het gaat om die modernisering. Ik hoef niet nu gelijk die wortel in detail te horen, maar ik zie nergens dat Nederland een wortel neerlegt. Dat betekent dat we wachten tot het allerlaatste moment in de onderhandelingen en dan een keer over de brug moeten komen. Dan gaat het ten koste van de modernisering, want dat hebben we keer op keer bij het MFK gezien.

Minister **Jetten**:
Wij zijn zeer actief, zowel richting de voorzitters, nu Cyprus en straks Ierland, als richting de Europese Commissie en richting gelijkgestemde landen, maar juist ook richting landen die verder van ons af staan, om duidelijk te maken dat ook wij naar een succesvolle MFK-onderhandeling toe willen. Maar wij gaan als Nederlands kabinet natuurlijk niet in alle openheid een stok en een wortel overal op tafel leggen, want dan wordt het wel heel moeilijk om met die landen te onderhandelen. Een van de eerste gesprekken die ikzelf de afgelopen maanden heb gevoerd, was bijvoorbeeld met de Ierse premier, die de komende zes maanden het voorzitterschap onder zijn hoede heeft, om ook bij hem heel duidelijk te maken wat onze inzet is, maar ook waar eventuele compromissen liggen om uiteindelijk wel tot een MFK te komen aan het einde van het jaar.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik moet het aantal interrupties toch altijd even checken, voorzitter.

Ik wil hier nog graag even op doorgaan, omdat het MFK een begroting is voor de komende zeven jaar. Dat hebben we natuurlijk de afgelopen jaren ook gezien. De wereld verandert ontzettend snel. Wat nu gebeurt, kan over een paar jaar alweer anders zijn. Als je kijkt naar de grote uitdagingen die we hebben op het gebied van defensie, klimaat, economie en de Europese investeringen die we daarin moeten doen, is het dan niet een noodzakelijkheid dat we kritisch naar die Europese begroting kijken? Aan de ene kant geeft de minister aan dat we ook niet kunnen volhouden dat we met het budget dat de Europese Unie nu heeft, die grote uitdagingen daadwerkelijk aan kunnen gaan. Als je kijkt naar de enorme investeringen die juist op Europees niveau gedaan moeten worden, zouden we daar dan niet toch een iets andere ambitie tegenover moeten zetten dan wat we nu doen?

Minister **Jetten**:
Natuurlijk moet je je de vraag stellen: als je meer van Europa en de Europese Unie vraagt, kan dat dan met de huidige middelen? Maar wat mij betreft begint dat bij de vraag welke prioriteiten we hebben voor de komende jaren en of we daar dan ook ons budget op gaan richten. Als we dat budget blijven richten op de discussies van het verleden, dan zal Nederland zich wel degelijk kritisch blijven verzetten tegen alleen maar het ophogen van het budget. Dan blijf je meer van hetzelfde doen en krijg je ook wat we al kregen. Tegelijkertijd is niet alleen publiek geld de oplossing voor de grote uitdagingen waar we voor staan. Dat is ook de reden waarom het kabinet zich zo inzet voor het vervolmaken van die kapitaalmarktunie, omdat een kapitaalmarktunie uiteindelijk meer welvaart oplevert dan het wegnemen van de handelsbelemmeringen die we nu bijvoorbeeld met de VS hebben. Het gaat om vele miljarden die je dan kunt vrijmaken voor meer Europese economische groei, voor een versnelling van de energietransitie en voor het oplossen van een deel van het klimaatvraagstuk. Dus we moeten ons steeds de vraag stellen hoeveel geld er nodig is om deze maatschappelijke uitdagingen aan te gaan. Vraagt dat publiek geld? Is dat nationaal of Europees? Of kunnen zaken ook met privaat geld worden gefinancierd? En hoe maak je dat private geld dan veel meer los?

De heer **Dassen** (Volt):
Daar vindt de minister ons volledig aan zijn zijde, want het moet gemoderniseerd worden. We moeten kritisch kijken en we moeten ook zeker kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat die kapitaalmarktunie eindelijk wordt afgemaakt, zodat we ook dat private geld makkelijker kunnen mobiliseren om die investeringen te doen. Dat is cruciaal. Maar tegelijkertijd zien we ook dat deze huidige begroting 0,1% van het bbp hoger is dan de vorige begroting. Dat is natuurlijk een beperkte stijging als je kijkt naar wat we inmiddels extra vragen van de Europese Unie op het gebied van economie, investeringen, defensie en digitale onafhankelijkheid. Dat is echt een wezenlijk verschil met de discussie van zeven jaar geleden. Dus dan zou ik daarin wel verwachten dat er in ieder geval iets extra's komt. Niet in absolute termen, want dan krijg je inflatiecorrecties, maar in dat percentage ten opzichte van het bbp. Dat verschil is echt minimaal. Daar verwacht ik van dit kabinet toch een andere houding.

Minister **Jetten**:
Op Europees niveau klinkt dat als klein bier, maar ik heb ook te maken met een Kamer die met een vrij grote meerderheid duidelijk maakt dat als die verhoging voornamelijk bij Nederland en een enkele andere nettobetaler terechtkomt, er dan geen sprake is van een gebalanceerd voorstel. Daar vinden we, denk ik, de komende maanden de weg vooruit. We zullen in Europa duidelijk maken dat Nederland heel goed ziet dat Europa en de Europese samenwerking voor de grote uitdagingen van deze tijd onmisbaar zijn, ook voor het dienen van de Nederlandse belangen, dat dit ook betekent dat je daar een Europese begroting bij nodig hebt die aan die prioriteiten tegemoet kan komen, maar dat het financieren van die begroting op een rechtvaardige wijze moet gebeuren en dat de rekening niet eenzijdig bij Nederland en Duitsland kan worden neergelegd.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de minister van Buitenlandse Zaken.

Minister **Berendsen**:
Voorzitter. De premier heeft namens het kabinet op een aantal grote thema's inmiddels het debat met de Kamer gevoerd en de meeste vragen beantwoord. Dit betekent dat ik mij volledig zal richten op het kopje overig, naast het benoemen van het feit dat ik als oud-Europarlementariër ook vanuit deze kant met veel plezier uitgekeken heb naar dit debat, dat zeker niet teleurstelt. Het is ook goed dat de Kamer dit debat op deze manier voert, in aanwezigheid van Europarlementariërs.

Ik zal proberen de vragen in een voor de voorzitter acceptabel tempo, dus ook een beetje vlot, te beantwoorden.

Mevrouw Becker vroeg naar de Cloud and AI Development Act. Zij pleit voor een vereenvoudiging daarvan. Het kabinet blijft in Brussel pleiten voor het terugdringen van onnodige regeldruk, onder andere via de verschillende omnibussen. Nederland behoort op dit terrein al tot de vooruitstrevende lidstaten en werkt actief samen met Europese landen. Per dossier wordt beoordeeld welke regels kunnen worden vereenvoudigd of geschrapt, welke aanpassingen juridisch mogelijk en beleidsmatig wenselijk zijn en welke lidstaten dezelfde impact hebben.

Mevrouw Becker vroeg ook naar kennisveiligheid. Hoe voorkomen we dat onze plannen op het vlak van biotech en zaadveredeling worden gekaapt door bijvoorbeeld China? Nederland is zuinig op zijn sensitieve technologieën. We hebben verschillende instrumenten om deze te beschermen, zoals investeringenscreening, kennisveiligheid en exportcontrole. De minister van OCW heeft juist vandaag een brief naar uw Kamer gestuurd over de stand van zaken rond screening en kennisveiligheid.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Voor dat laatste veel dank. Daar zal mijn fractie zich in gaan verdiepen. Op de vraag over de Cloud and AI Development Act geeft de minister een vrij algemeen antwoord. Hij spreekt over de inzet van omnibussen en vermindering van regeldruk. Bij de Cloud and AI Development Act zien we dat het doel op zich nobel is, maar dat de uitvoering van die act weer ingewikkeld wordt. Bedrijven moeten straks via allerlei papierwerk aantonen dat ze, als ze hiervan gebruik willen maken, daadwerkelijk Europees zijn. Dat levert zo veel complexiteit op voor die bedrijven, dat we een nobel doel toch weer laten verzanden in bureaucratie. Mijn concrete verzoek was of het kabinet erop wil aandringen dat specifiek deze act simpeler wordt voor bedrijven en gebruikers. Als de minister dat antwoord nu niet paraat heeft, kan dat misschien gegeven worden in een brief die gaat over dit onderwerp.

Minister **Berendsen**:
Het is de inzet van het kabinet om ook nieuwe regelgeving, dus niet alleen bestaande regelgeving, te vereenvoudigen en die zo behapbaar mogelijk te maken voor het bedrijfsleven. Dat geldt ook voor de Cloud and AI Development Act. Ik weet even niet of deze voorstellen al geapprecieerd zijn door het kabinet. Als dat niet zo is, stel ik voor dat we daarin ook de vereenvoudigingsvraag van mevrouw Becker meenemen. Mocht dat al wel gebeurd zijn, dan kan ik me voorstellen dat dit schriftelijk op een aanvullende manier gedaan wordt.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Berendsen**:
De heer Stöteler vroeg naar het Europees semester. Het kabinet hecht waarde aan het Europees semester, ook aan de landenspecifieke aanbevelingen. Er worden namelijk niet alleen aanbevelingen aan Nederland gedaan, maar juist ook aan andere landen, om een economie te hervormen. Dat is belangrijk voor het goed functioneren en voor de stabiliteit van de Economische en Monetaire Unie.

Voorzitter. Ik constateer dat het met de snelheid iets anders gaat dan ik verwacht had.

De **voorzitter**:
Dit is het kopje overige vragen, dus dan doen we het gewoon per vraag. Meneer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
Zo'n antwoord had ik natuurlijk verwacht, maar Nederland is al jarenlang, decennialang, nettobetaler. Je zou verwachten dat wie betaalt, bepaalt, maar in ieder geval niet dat de Europese Commissie zich met ons huishoudboekje gaat bemoeien. Dat kun je misschien doen met landen die jarenlang netto-ontvanger zijn en dan kun je "daar staat wat tegenover" zeggen, maar wij betalen nota bene elk jaar. Dan denkt de Europese Commissie zich te moeten bemoeien met onze hypotheekrenteaftrek. Waar bemoeien ze zich mee, vraag ik nogmaals.

Minister **Berendsen**:
De Europese Commissie doet aanbevelingen aan andere landen. Er is bijvoorbeeld juist door Nederland afgedwongen dat er regels zitten aan het coronaherstelfonds, vanwege economische hervormingen die uiteindelijk in het belang van ons allemaal zijn.

Voorzitter. De heer Stöteler zei dat de beschikbaarheid van energie een basisvoorwaarde is voor economische ontwikkeling. Ik herken dat de beschikbaarheid van energie een cruciale basisvoorwaarde is voor economische ontwikkeling. De energietransitie is juist nodig om de leveringszekerheid te verbeteren. Daarmee gaan we zelf op Europese grond meer schone energie opwekken, wat ons minder afhankelijk maakt.

De heer Dassen vroeg naar de routekaart om over te stappen op Europese digitale alternatieven. De routekaart digitale autonomie van de overheid wordt momenteel uitgewerkt en zal in het najaar worden gepubliceerd.

De heer Van Dijk vroeg of het kabinet de kans gaat benutten om in te zetten op herziening van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het is van belang dat herzieningen van EU-wetgeving plaatsvinden als die nodig zijn. Evaluaties zijn het instrument om de noodzaak hiervan aan te tonen. De Commissie voert op dit moment een stresstest uit van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Ik denk dat de belangrijkste eerste stap is dat wij dat onderzoek afwachten, om vervolgens de resultaten van de stresstest mee te nemen in het bepalen van het kabinetsstandpunt.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank voor de reactie van de minister. Mijn punt is natuurlijk dat we een megaprobleem hebben, zeker wat betreft stikstof en de instandhoudingsdoelstellingen. Er is inderdaad een stresstest gaande, maar is dat geen mooi momentum waarmee we iets aan concessies kunnen bereiken voor het achterliggende, diepere probleem? Moeten we dat momentum niet aangrijpen?

Minister **Berendsen**:

De stresstest wordt uitgevoerd. Dat betekent dat er een evaluatie uitkomt. Daar zullen we ons kabinetsstandpunt op bepalen. Tegelijkertijd wordt er door de Taskforce Stikstof natuurlijk nationaal gewerkt aan een aanpak om met voorstellen te komen. Die zijn natuurlijk gerelateerd aan eventuele Europese wetgeving.

Voorzitter. Mevrouw Becker vroeg hoe we Nederlandse bedrijven bij de Europese defensieprojecten gaan betrekken. Nederlandse bedrijven hierbij betrekken is een belangrijk onderdeel van de Nederlandse beleidsinzet op dit gebied. Samen met de RVO positioneert Defensie het Nederlandse bedrijfsleven bij het EDIP en het Europees Defensiefonds. Hier organiseren we regelmatig informatiebijeenkomsten voor. De RVO helpt Nederlandse bedrijven bij het indienen van proposities voor deze EU-programma's.

Voorzitter. Mevrouw Becker vroeg ook of er een Nederlandse DARPA komt. Om technologische voorsprong te creëren en het gevecht van de toekomst te kunnen winnen, investeren we fors meer in defensie. We werken aan een voorstel voor een defensie-innovatieautoriteit. Die autoriteit moet zorgen voor versnelde hoogtechnologische militaire capaciteiten van Nederlandse bodem en disruptieve innovaties. Uw Kamer wordt daarover binnenkort nader geïnformeerd.

Voorzitter. Iets meer op het terrein van de minister van Buitenlandse Zaken vroeg de heer Krul naar mijn ervaringen bij het bezoek aan Hongarije. Dat was een goed en vertrouwenwekkend bezoek. Het was mooi om de energie te proeven in dat land. Niet alleen is de inzet van de Hongaarse regering om hervormingen door te voeren duidelijk, maar ik heb ook gesprekken gevoerd met studenten, het maatschappelijk middenveld en mensen uit het onderwijsveld. Ook daar merk je een voorzichtig optimisme over de koers van de nieuwe regering. Tegelijkertijd blijven we die natuurlijk kritisch volgen, want daar zijn nog steeds hervormingen nodig.

Voorzitter. De heer Van Baarle vroeg naar de Nederlandse bescherming van het ICC. Ik herken mij niet in het beeld dat Nederland zich niet zou inzetten ten behoeve van het ICC. Het werk op mitigatie gebeurt veelal achter de schermen en is gebaat bij een zekere mate van vertrouwelijkheid. Het kabinet overlegt doorlopend met het hof over de impact van de sancties en we bespreken mogelijke mitigatiemaatregelen met hen.

Voorzitter. De heer Krul vroeg naar de voorbereidingen voor het voorzitterschap in 2029. Dat is inderdaad een belangrijk diplomatiek instrument. We staan dan in het centrum van de Europese onderhandelingen en besluitvorming. Tegelijkertijd vraagt het voorzitterschap ook tijdige voorbereiding en goede organisatie. Daar zijn we dus inmiddels ook mee begonnen. Het Nederlandse voorzitterschap valt vlak na de Europese verkiezingen en ook in de aanloop naar een nieuwe Europese Commissie. Dat is dus een interessant moment. Uiteraard zal Nederland inhoudelijk gereed het voorzitterschap voeren, aansluitend bij de strategische prioriteiten die wij voor Europa zien. Denk aan onderwerpen als concurrentievermogen, veiligheid en defensie, asiel en migratie. Tegelijkertijd zijn we ook pragmatisch en zullen we moeten inspelen op ontwikkelingen die dan spelen.

De heer Van Baarle vroeg hoe het kabinet opvolging geeft aan de ingediende moties over discriminatie tegen minderheden in de EU. Het kabinet vraagt in EU-verband actief aandacht voor de aanpak van discriminatie van minderheden, zoals ook antimoslimhaat. Nederland ziet antimoslimhaat ook als onderdeel van de bredere inzet tegen racisme en discriminatie in samenhang met vrijheid van religie. Er wordt nu bezien hoe het binnen bestaande EU-kaders het meest effectief kan worden aangepakt. Denk aan de EU-antiracismestrategie en de EU-richtsnoeren voor vrijheid van religie en levensovertuiging. In Nederland wordt momenteel gewerkt aan een nationale aanpak tegen moslimdiscriminatie onder regie van de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme. Deze benadering wordt geplaatst in het bredere kader van racisme en discriminatie en dat ziet Nederland ook als een logische lijn voor de EU.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dat laatste, met dankzegging voor de beantwoording, gaat natuurlijk over het Nederlandse beleid. Als we kijken naar de Europese Unie, hebben we een Europese Unie waarin gelijkwaardigheid in verschillende landen onder druk staat. Landen waarin Roma en Sinti niet dezelfde behandeling krijgen, landen waarin lhbti-vrije steden zijn aangewezen. In alle opzichten druist dat in tegen gelijkwaardigheid. Wat is nou de concrete inzet om de verordeningen en de praktijken die we hebben in Europa, te verscherpen op het gebied van die waardengemeenschap als Europa met een gelijkwaardigheid voor iedereen?

Minister **Berendsen**:
Ik denk dat de heer Van Baarle een terecht punt aanhaalt, want de Europese Unie is ook een waardengemeenschap. Dat betekent dat dit kabinet staat voor de waarden, ook rond discriminatie tegen minderheden waar we in EU-verband op inzetten. Tegelijkertijd kent de EU ook voor de meeste vormen van discriminatie en religieuze haat geen aparte strategie, maar wordt deze aangepakt binnen de bredere kaders. Op het moment dat een lidstaat buiten de kaders gaat, is het aan de Europese Commissie om daartegen op te treden.

Voorzitter. De heer Stöteler had het over orde op zaken binnen de Commissie, transparantie, de appjes en de uitspraken van de Ombudsman. Het is belangrijk dat de Europese Ombudsman, en overigens ook het EU-Hof, zich hierover hebben uitgesproken. EU-instellingen moeten transparant en integer werken. Dat is belangrijk voor het vertrouwen van burgers in de EU. Elke instelling heeft eigen integriteits- en transparantieregels. Instellingen zijn bij een overtreding van de eigen regels zelf verantwoordelijk. Daarnaast zal het opgerichte orgaan voor ethiek minimumstandaarden opstellen met als doel dat alle EU-instellingen zich daaraan committeren.

De heer Van Baarle en de heer Dassen vroegen naar de beloningen van Europarlementariërs, het verhuiscircus van Straatsburg en of de regering bereid is een vuist te maken om deze beloningen te verminderen. Het kabinet kijkt in het kader van de onderhandelingen over het MFK naar de groei van administratieve uitgaven. Dat geldt voor EU-instellingen en daar vallen natuurlijk ook de salariëringen onder. Het wijzigen van de zetel van het Europees Parlement vergt verdragswijziging en een verdragswijziging is nu niet aan de orde.

De vervolgvraag van de heer Dassen, waar hij niet voor opstaat maar waar hij een vraag over heeft gesteld, is of de minister verdragswijziging mogelijk gaat maken. Wij willen serieus kijken naar hoe we de EU kunnen verbeteren. De architectuur van de EU moet toekomstbestendig zijn. We hebben een brief naar de Kamer gestuurd over hoe we daarnaar kijken, in het kader van uitbreiding, toetredingsverdragen en verdere hervorming; hervormingen die nodig zijn vanwege de absorptiecapaciteit van de Europese Unie. Maar nogmaals, een verdragswijziging is nu niet aan de orde.

Voorzitter, ik heb het blokje overig hiermee gehad.

De heer **Stöteler** (PVV):
De minister van Buitenlandse Zaken weet natuurlijk dondersgoed dat je om dat verhuiscircus te stoppen geen verdragswijziging nodig hebt.

Minister **Berendsen**:
In het verdrag staat dat het Europees Parlement twaalf keer per jaar vergadert in Straatsburg. Dat betekent dat je geen verdragswijziging nodig hebt om niet naar Straatsburg te gaan, maar dat betekent wel dat Frankrijk naar het Hof stapt op het moment dat het Europees Parlement dat niet doet.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Stöteler** (PVV):
Je kunt ook andersom denken. Je hoeft dus niet naar Brussel van de verdragen en het Europees parlement zou dus gewoon in Straatsburg kunnen vergaderen en niet in Brussel. Dan heb je het hele verhuiscircus opgelost.

Minister **Berendsen**:
Dat klopt. Alleen denk ik dat dan de kosten de pan uit rijzen, omdat alle instellingen in Brussel zitten. Het gaat in ieder geval de besluitvorming niet bespoedigen.

De heer **Krul** (CDA):
Of je opent op één dag twaalf keer de vergadering. Dat kan natuurlijk ook! Maar goed, ik heb een andere vraag voor de minister.

Hongarije. Ik ben blij met de beantwoording, maar ik maak mij nog wel zorgen. We willen natuurlijk allemaal het liefst dat die hervormingen zo snel mogelijk worden doorgevoerd en dat Magyar en zijn regering bewijzen dat ze het op een andere manier kunnen doen. Maar tegelijkertijd zijn er ook partijen en bewegingen, waar we blij zijn vanaf te zijn, die er baat bij hebben dat het mislukt. Wat kunnen wij als Nederland doen om Hongarije heel gericht te helpen om te voorkomen dat bepaalde clubs hun gelijk gaan halen?

Minister **Berendsen**:
Dat is natuurlijk een uitdaging. Hongarije staat ook echt voor een uitdaging, omdat er heel veel hervormingen nodig zijn. De premier gaf net al aan hoe wij naar een uitbreiding kijken. Dat is strikt, fair en betrokken. Die betrokkenheid tonen we natuurlijk ook bij hervormingen die nodig zijn in lidstaten. Dat betekent dat we ook Hongarije bijstaan met expertise en kennis. We helpen hen waar ze dat nodig hebben. Als ze daarom vragen, staan we hen bij bij de hervormingen.

De heer **Dassen** (Volt):
De minister weet natuurlijk dat het kabinet zelf ook actie kan ondernemen voor een verdragswijziging. De heer Stöteler heeft net een loophole gevonden en misschien moeten we het dus wel op een andere manier regelen.

Een vraag van mij is nog niet beantwoord. We hebben de afgelopen jaren gezien dat Hongarije vaak dwarslag en dat het dan heel moeilijk was om daar actie op te ondernemen, bijvoorbeeld door dat land zijn stemrecht te ondernemen of door op een andere manier in actie te komen. Ik heb daar een vraag over gesteld: welke mogelijkheden ziet het kabinet om daar verandering in te brengen? Je kunt dan denken aan het afschaffen van de unanimiteitseis voor het ontnemen van het stemrecht. Kun je individuen wellicht het recht geven op het Europees Hof geven, zodat wetten getoetst kunnen worden? Welke plannen heeft het kabinet daarvoor? Ik vraag dat, omdat we juist nu de mogelijkheid hebben om hiervoor in actie te komen.

Minister **Berendsen**:
Inderdaad, in de brief die wij aan de Kamer gestuurd hebben over uitbreiding, staat dat we voor nieuwe toetredende lidstaten op dat gebied in het toetredingsverdrag bepaalde zaken tijdelijk kunnen uitstellen. Dat betekent bijvoorbeeld het veto voor buitenlandbeleid, het veto voor de meerjarenbegroting en het veto voor de uitbreiding in de tijd uitstellen. Tegelijkertijd geven we in die brief ook een aantal voorstellen op het gebied van hervorming van de Europese Unie. Dat is inderdaad nodig. Een voorbeeld is het invoeren van qualified majority voting. We geven ook aan, en dat doen we ook in de onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader, dat de rechtsstaatskoppeling gewoon heel belangrijk blijft. Uiteindelijk hebben we ook bij Hongarije gemerkt dat er te praten valt op het moment dat het geld in het geding komt.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik heb een vraag die misschien iets buiten de comfortzone van de minister ligt. Die vraag raakt aan wat ik heb gezegd over staatssteun. Driekwart van de nationale staatssteun in Europa wordt door Frankrijk en Duitsland gedaan. Je ziet ook dat die mogelijkheden verruimd zijn. Nu heeft de Commissie voorgesteld, en dat is ook overeengekomen, om een Competitiveness Coordination Tool in het leven te roepen. Ik ben al maanden bezig om te achterhalen wat dat betekent, wat dat is en wanneer dat komt. Het verzoek aan de minister van Buitenlandse Zaken is om de Kamer daarover te informeren, want hij zal dat ook niet paraat hebben. Het is namelijk nergens te vinden.

Minister **Berendsen**:
Het kabinet gaat de heer Van der Lee daar graag bij ondersteunen en zal de Kamer daarover proberen te informeren.

De **voorzitter**:

Ik dank de minister voor de beantwoording in zijn eerste termijn en geef het woord aan de heer Klos voor zijn tweede termijn namens D66. Gaat uw gang.

De heer **Klos** (D66):
Sorry, voorzitter. Het ging plotseling heel snel.

Dank aan het kabinet voor de beantwoording. Dank ook voor de toezegging dat Nederland politiek leiderschap wil tonen bij de bouw van die Europese defensie-unie. Dat ga ik met interesse volgen en er natuurlijk ook voorstellen voor doen vanuit de Kamer.

Ik heb nog twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie om geopolitieke redenen vaart wil maken met uitbreiding naar Oekraïne, Moldavië en de Westelijke Balkan;

constaterende dat er nu verschillende voorstellen van lidstaten liggen voor gefaseerde toetreding van kandidaten tot de Europese Unie;

overwegende dat het kabinet positief staat ten opzichte van het idee van gefaseerde toetreding en tegelijkertijd vaart wil maken met het reguliere proces naar volledig en gelijkwaardig lidmaatschap;

verzoekt de regering te voorkomen dat aanpassingen in het toetredingsproces het pad naar volledig lidmaatschap belemmeren of vertragen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Klos.

Zij krijgt nr. 2 (36866).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in discussies over EU-uitbreiding wordt overwogen om nieuwe lidstaten geen vetorechten te geven;

overwegende dat volwaardig EU-lidmaatschap gebaseerd is op gelijkwaardigheid tussen lidstaten;

van mening dat Nederland baat heeft bij een Unie die snel tot besluitvorming komt;

verzoekt de regering gelijktijdig in te zetten op zowel de tijdelijke beperking op deelterreinen van het stemrecht van nieuwe lidstaten als de afschaffing van het veto voor bestaande lidstaten op het terrein van buitenland- en veiligheidsbeleid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Klos.

Zij krijgt nr. 3 (36866).

Dank u wel. Heeft de heer Gerbrandy behoefte aan een tweede termijn? Dat dacht ik al. Gaat uw gang.

De heer **Gerbrandy** (EP/D66):
Dank u wel, voorzitter. Dit laat ik mij natuurlijk niet ontnemen. Ik wens de Kamer veel nuchterheid toe in de toekomst, zeker als het Europa aangaat. Iemand die heel nuchter was, was Henry Kissinger. Bij hem werd het realpolitik genoemd, maar je kan het ook nuchterheid noemen. Van hem is een beroemde uitspraak: Duitsland is groot in Europa maar klein in de wereld. Als dat voor de derde economie van de wereld geldt, dan geldt het natuurlijk al helemaal voor de achttiende economie van de wereld, Nederland. Dus zijn boodschap als realpolitiker was al: doe het gezamenlijk in Europa, want alleen dan heb je als Duitsland, als Nederland echt invloed in de wereld.

Het tweede punt dat ik wil maken is dat ik best wel wat chagrijn voel in de Kamer over de toestand van Europa en de staat van Europa, en ik denk dat dat verkeerd is. Europa is nog altijd ongekend rijk. Wij zijn superinnovatief, hebben een sterke economie, hebben de beste universiteiten in de wereld. Maar — en dat is natuurlijk de hoofdboodschap van meneer Draghi — we moeten nu wel gezamenlijk onze schouders eronder zetten, want anders zouden we die sterke positie in de wereld weleens kwijt kunnen raken.

Het doet mij deugd om hier een minister-president en een minister aan te treffen die namens het kabinet juist die enorme "yes we can"- oftewel "het kan wél"-mentaliteit uitstralen en ik hoop dat ze dat in Europa ook heel krachtig blijven doen, want alleen dan zal Nederland ook zo welvarend en rijk blijven als we nu zijn.

Dank u.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Becker. Nee, u staat te popelen, meneer Stöteler, maar u bent pas de zevende spreker op de lijst. Ja, u kent elkaar nog uit Brussel volgens mij. Gaat uw gang, mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank, voorzitter. Ik heb twee moties waar ik mee begin.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Rekenkamer in een recent rapport kritisch is geweest over de traceerbaarheid en transparantie van de Recovery and Resilience Facility-middelen (RRF);

overwegende dat het in het kader van gedegen begrotingsbeleid van belang is dat achteraf vast kan worden gesteld of Europese gelden effectief en doelmatig zijn ingezet;

verzoekt de minister om er in Europees verband voor te pleiten dat de bevindingen en aanbevelingen van de Europese Rekenkamer in het kader van de RRF inzake traceerbaarheid en transparantie onderdeel zullen vormen van het nieuwe Meerjarig Financieel Kader,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Becker, Krul, Hoogeveen en Diederik van Dijk.

Zij krijgt nr. 4 (36866).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het verminderen van de regeldruk voor bedrijven en inwoners van de Europese Unie een van de speerpunten is van het meest recente werkprogramma van de Europese Commissie;

overwegende dat ondanks dit speerpunt er nog te vaak wetgevingspakketten worden gepresenteerd die de regeldruk juist vergroten;

verzoekt de minister om in Europa een voortrekkersrol te spelen bij het smeden van een kopgroep met als doel het identificeren, vereenvoudigen en schrappen van regels,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Becker.

Zij krijgt nr. 5 (36866).

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik wil de minister-president en de minister zeer danken voor hun aanwezigheid hier, terwijl we volgende week dinsdag alweer met elkaar het debat hebben over de Europese Raad; het zijn Europese weken. Zeer veel dank voor de toezeggingen over een brief over externalisering van migratie en over de AI Act en de Cloud Act. Ik zou ook nog willen meegeven: heb inderdaad geen haast op het MFK, maar hou de lijn vast zoals die vanavond is toegelicht.

Ik wil mijn laatste zeven seconden gebruiken om mijn collega Azmani, met wie ik vanavond het genoegen heb gehad om dit samen te mogen doen, te bedanken. Ik wil hem zeer veel succes wensen. Hij is ooit dit parlement uit gegaan omdat hij zijn migratieagenda verder wilde brengen in Brussel en ik hoop dat hij dat komende week met zeer veel steun kan doen, door de Terugkeerverordening aan te laten nemen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Heeft de heer Azmani behoefte aan een tweede termijn? Dat is het geval. Ga uw gang. Wat zegt u?

De heer **Azmani** (EP/VVD):
Ik zei: dat ga ik samen met onder anderen Jeroen Lenaers doen. Dat is ook heel goed.

Ik wil vooral het kabinet danken voor de beantwoording en inderdaad ook heel veel wijsheid en succes toewensen met de belangrijke onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader, het MFK, maar ook met de uitdagingen waar we voor staan.

Er is al één motie gericht op de competentie en de concurrentiekracht als het gaat om deregulering. Ik denk echt, kijkend naar hoe die agenda in het begin van het jaar liep en hoe die agenda nu loopt, dat daar nog wel wat aanzetten naartoe gedaan mogen worden vanuit Nederland. Er moet echt krachtiger met de kopgroep naar worden gekeken, zodat niet alleen de Commissie aan slag is. Die keurt dan namelijk toch het eigen vlees.

Mijn tweede onderdeel is migratie. Ik heb de premier goed gehoord. Ik heb natuurlijk ook mogen lezen dat de verantwoordelijke minister op migratie ook actief aan de slag is met de lidstaten. Ik zou daar nog wel één lidstaat aan willen toevoegen, die ook past binnen zijn politieke familie, en dat is Griekenland. Kijkend naar de laatste evaluatie van de implementatie van het Migratiepact loopt dat land behoorlijk achter. Ik hoef niet uit te leggen hoe cruciaal Griekenland is. Mijn verzoek is dan ook om te kijken wat er moet gebeuren om dat land ook op de rit te krijgen, en gebeurt dat niet, dan kan dat ook niet zonder gevolgen zijn.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Van der Lee namens PRO.

Ga uw gang.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Een motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Europese Unie haar democratische waarden, vrije markt en maatschappelijke verworvenheden in toenemende mate moet beschermen tegen het geopolitieke handelen vanuit Rusland, China en de VS;

overwegende dat Nederland er daarom niet omheen kan om geostrategische belangen te betrekken bij besluiten over de uitbreiding van de Europese Unie;

constaterende dat de geostrategische dimensie geen expliciet onderdeel is van de uitgangspunten van het Nederlandse EU-uitbreidingsbeleid;

verzoekt de regering om niet alleen de uitgangspunten "strikt, fair en betrokken" te hanteren bij het Nederlandse EU-uitbreidingbeleid, maar hier het uitgangspunt "geostrategisch" expliciet aan toe te voegen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Lee.

Zij krijgt nr. 6 (36866).

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik wil de premier en de minister van Buitenlandse Zaken hartelijk danken en ik wil ook de collega's van het Europees Parlement en uit dit parlement danken voor een boeiend debat.

Op het punt van het MFK gaan we nog vaak de degens kruisen. Ik had overigens graag de motie op stuk nr. 4 van mevrouw Becker, de eerste, mee willen tekenen, want ook ik vind het heel belangrijk dat we traceerbaar kunnen controleren wat er met Europese middelen gebeurt, tot op het niveau van de bonnetjes, maar ook op het niveau van kijken welke resultaten nou worden behaald.

De **voorzitter**:
Kan mevrouw Becker daarmee instemmen?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ja, graag zelfs. We hebben laatst al samen een motie over uitbreiding en het versterken van dat proces ingediend. Deze motie dienen we nu ook samen in: het moet niet gekker worden! Laten we dat doen.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Nu begrijpt mevrouw Becker natuurlijk wel dat mijn constructieve opstelling in dezen een oproep bevat om ook naar de andere kant te kijken. Die grote uitdagingen, ook geopolitiek, die ook de VVD noemt en die het kabinet noemt, en de inzet op modernisering, die we delen, kunnen alleen slagen als we op een gegeven moment ook een wortel hebben. Dat betekent ook in een nettobetalerspositie bewegen, en niet te laat.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Stöteler namens de PVV in tweede termijn.

De heer **Stöteler** (PVV):
Voorzitter, dank u wel. Dank aan de minister van Buitenlandse Zaken voor het beantwoorden van de vragen.

Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt het kabinet de aanbevelingen in het kader van het Europees semester retour afzender te sturen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Stöteler.

Zij krijgt nr. 7 (36866).

De heer **Stöteler** (PVV):
Motie nummer twee, voorzitter.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt het kabinet in Europees verband te pleiten voor beëindiging van het verhuiscircus van het Europees Parlement en derhalve het Parlement permanent in Straatsburg te huisvesten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Stöteler en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 8 (36866).

Dank u wel, meneer Stöteler. Het woord is aan de heer Krul namens het CDA.

De heer **Krul** (CDA):
Voorzitter. Eén motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Commissievoorzitter Von der Leyen en de Hongaarse premier Magyar op 29 mei jongstleden een politiek akkoord hebben gesloten over de rechtsstaathervormingen en maatregelen om corruptie te bestrijden die noodzakelijk zijn voor het deblokkeren van EU-middelen;

constaterende dat de Hongaarse regering op 10 juni jongstleden een omvangrijk pakket aan wetgeving bij het parlement heeft ingediend om te kunnen voldoen aan de met de Commissie gemaakte afspraken;

constaterende dat Hongarije nog de benodigde hervormingen moet doorvoeren om alle zorgen in het kader van de artikel 7-procedure weg te nemen;

verzoekt de regering Hongarije aan te moedigen om aan de met de Commissie gemaakte afspraken te voldoen, de noodzaak voor verdere duurzame hervormingen te benadrukken en hen hier waar nodig bij te ondersteunen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Krul en Dassen.

Zij krijgt nr. 9 (36866).

De heer **Krul** (CDA):
Voorzitter. Ik dank de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken voor de beantwoording. Complimenten kunnen ze nog verdienen, want ik heb nog één vraag die volgens mij niet is beantwoord. Die ging over het ESF+. Ik hoop dat ik daar nog antwoord op krijg. Dan kunnen ze nog complimenten krijgen. Mijn enthousiasme kent echt geen grenzen bij de gedachte dat wij dit dinsdag, zodra we hier weer een plenair debat hebben, gewoon nog een keer opnieuw gaan doen. Ik heb daar nu al heel veel zin in.

De **voorzitter**:
We kijken er nu al naar uit.

De heer **Krul** (CDA):
Zeker. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Meneer Lenaers. U heeft het woord voor uw tweede termijn.

De heer **Lenaers** (EP/CDA):
Dank u, voorzitter. Dank voor de gastvrijheid en het mooie debat. Ik denk dat de toekomst van de Europese Unie een gedegen debat verdient dat verdergaat dan de clichés en de simpele vraag of we voor of tegen Europa zijn. Ik heb daar vandaag voldoende aanknopingspunten voor gezien. Ik denk ook dat deze Kamer daar een hele belangrijke rol in speelt, juist vanwege haar zichtbaarheid misschien nog wel meer dan het Europees Parlement. Dank daarvoor. Dank ook voor de beantwoording van de vragen.

De premier zei terecht dat we trots mogen zijn wat betreft de Nederlandse steun aan Oekraïne. Ik denk dat het heel belangrijk is dat juist die steun veel meer breed gedragen wordt door andere EU-lidstaten, maar zeker ook door andere NAVO-landen. De NAVO-top van begin juli is daar een ontzettend belangrijk moment in. Ik hoop oprecht dat Nederland daarin een hele belangrijke rol kan spelen om dat tot een succes te maken.

Ik steun de opstelling wat betreft het MFK volledig, en ook de vraag — dat zijn de twee belangrijkste aspecten — over de hoogte van de begroting, juist om ervoor te zorgen dat de Nederlandse bijdrage binnen de perken blijft, maar zeker ook wat betreft de besteding van het geld. Zorg dat die Nederlandse prioriteiten niet ten koste gaan van alleen een discussie over de hoogte van de begroting.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Hoogeveen namens JA21 in de tweede termijn.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dank u, voorzitter.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie momenteel bestaat uit één Eurocommissaris per lidstaat, ieder met eigen verantwoordelijkheden en een eigen kabinet;

overwegende dat het Verdrag van Lissabon reeds ruimte biedt om de Europese Commissie kleiner en efficiënter in te richten;

verzoekt de regering zich er in EU-verband voor in te zetten dat bij discussies over de toekomstige inrichting van de Europese instellingen nadrukkelijk wordt gekeken naar verkleining van de Europese Commissie en een efficiëntere portefeuilleverdeling,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Hoogeveen, Dassen en Vermeer.

Zij krijgt nr. 10 (36866).

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik heb nog één vraag. Ik kon die in mijn betoog in de eerste termijn niet meer stellen vanwege tijdgebrek, maar ik wilde het toch nog even vragen. Het gaat over IJsland. We hadden het over toetreding. Er is in augustus een referendum in IJsland over toetreding. Visserij is daarbij een groot onderwerp. Ik zag dat Eurocommissaris Costas Kadis heeft

gezegd dat carve-outs voor het gemeenschappelijk visserijbeleid voor IJsland mogelijk zouden zijn en dat dat ook onderdeel kan zijn van de onderhandelingen met het land. Mijn vraag is eigenlijk wat het standpunt van het kabinet daarin is. Zijn wij voor gelijke monniken, gelijke kappen in het gemeenschappelijke visserijbeleid? Het kan natuurlijk niet zo zijn dat als een land lid wordt van de Europese Unie, het in het gemeenschappelijke visserijbeleid, dat daar echt een fundamenteel onderdeel van is, wel de lusten maar niet de lasten deelt.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Dekker namens Forum voor Democratie in de tweede termijn.

De heer **Dekker** (FVD):
Dank u wel, voorzitter. Ik heb één motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat Nederland al jarenlang een van de grootste nettobetalers is van de EU;

overwegende dat het merendeel van de EU-lidstaten nettoontvanger is van de EU;

constaterende dat het bij meerderheidsbesluitvorming in de EU mogelijk is dat nettobetaler Nederland wordt weggestemd door de meerderheid van netto-ontvangers;

overwegende dat het voor ons land essentieel is om EU-besluitvorming die direct ingaat tegen het Nederlandse belang te kunnen tegenhouden;

constaterende dat het tegenhouden van voor Nederland ongunstige besluiten in sommige gevallen alleen kan door een Nederlands veto te gebruiken;

verzoekt de regering om te bepleiten vetorecht binnen de EU zo veel mogelijk te behouden en meerderheidsbesluitvorming binnen de EU zo veel mogelijk te beperken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Dekker.

Zij krijgt nr. 11 (36866).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Van Baarle voor zijn inbreng namens DENK.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dank, voorzitter. Ik heb twee moties over de beloningen en vergaderkosten.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het kader van het nieuwe Meerjarig Financieel Kader opnieuw wordt gesproken over de uitgaven en prioriteiten van de Europese Unie (EU);

constaterende dat Europarlementariërs, Eurocommissarissen en andere Europese politieke ambtsdragers binnen de EU naast hun hoge salaris aanspraak kunnen maken op diverse vergoedingen, waaronder kostenvergoedingen, dagvergoedingen en reisvergoedingen;

overwegende dat deze stapeling van salarissen en vergoedingen moeilijk uit te leggen is aan burgers die te maken hebben met hoge kosten voor boodschappen, huur en energie;

verzoekt de regering om zich in Europees verband, zoals bij de onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader, in te zetten voor een versobering van vergoedingen voor politieke ambtsdragers binnen de EU,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Baarle.

Zij krijgt nr. 12 (36866).

De heer **Van Baarle** (DENK):
De tweede motie. De heer Stöteler had volgens mij een motie ingediend over het stoppen van het vergadercircus, maar daar blijkt een verdragswijziging voor nodig te zijn, of een creatieve variant. Zolang dat dus niet gebeurt, kan deze motie uitgevoerd worden.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de maandelijkse verhuizing tussen Brussel en Straatsburg jaarlijks tientallen miljoenen euro's kost;

overwegende dat in het kader van het nieuwe Meerjarig Financieel Kader kritisch moet worden gekeken naar versobering van de kosten van Europese instituties;

verzoekt de regering om zich in Europees verband, zoals bij onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader, actief in te zetten voor het terugdringen van de verhuiskosten van het Europees Parlement tussen Brussel en Straatsburg,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Baarle.

Zij krijgt nr. 13 (36866).

De heer **Van Baarle** (DENK):
Tot slot, voorzitter.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering te bepleiten dat alle EU-verdragen met Israël worden opgeschort en Israël wordt uitgesloten van EU-fondsen en EU-samenwerking,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Baarle.

Zij krijgt nr. 14 (36866).

Dank u wel.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u. Het woord is aan de heer Diederik van Dijk namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank, voorzitter. Ik heb drie moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er signalen zijn van toenemende onveiligheid en antisemitische incidenten op universiteiten in de Europese Unie;

overwegende dat instellingen die gebruikmaken van publieke Europese middelen, waaronder Horizon Europe, moeten kunnen aantonen dat zij er alles aan doen om sociale veiligheid op hun instelling voldoende te waarborgen;

verzoekt de regering in Europees verband te bepleiten dat bij de toekenning van Horizon Europe-middelen strikter wordt getoetst op de aanwezigheid en naleving van antisemitismebeleid binnen kennisinstellingen, en te verkennen hoe ernstige en aantoonbare tekortkomingen kunnen leiden tot tijdelijke opschorting of beperking van projectgelden totdat verbeteringen zijn doorgevoerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk, Vermeer en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 15 (36866).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er in de nasleep van 7 oktober 2023 toenemende kritiek is op samenwerking met Israëlische kennisinstellingen, waaronder oproepen tot boycots;

overwegende dat geen enkele Palestijn gebaat is bij een boycot van Israëlische kennisinstellingen, terwijl zo'n boycot wel vooruitgang belemmert op het terrein van medische innovaties en klimaatbestendige landbouw;

overwegende dat Horizon Europe gebaseerd is op internationale samenwerking en open wetenschappelijke uitwisseling;

verzoekt de regering in Europees verband te bepleiten dat er geen Horizon Europe-middelen kunnen worden toegekend aan consortia of instellingen die samenwerking met Israëlische kennisinstellingen of onderzoekers categorisch uitsluiten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk, Vermeer en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 16 (36866).

Heel snel nog, meneer Van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
De laatste motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie dit jaar een stresstest uitvoert voor de Vogel- en Habitatrichtlijn;

overwegende dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen lidstaten in de uitwerking van de Vogel- en Habitatrichtlijn, onder meer wat betreft de beoordeling van de stikstofdepositie van projecten;

overwegende dat het vereiste dat toestemmingverlening alleen gedaan kan worden als met (wetenschappelijke) zekerheid vastgesteld is dat geen sprake is van negatieve effecten op de natuur, moeilijk werkbaar blijkt te zijn bij een stapeling van minimale projectbijdragen en dynamische ecosystemen;

overwegende dat er onduidelijkheid is over de positie van bestaand gebruik;

verzoekt de regering proactief inbreng te leveren voor de genoemde stresstest, inclusief de genoemde knelpunten en voorstellen voor verbetering, en aan te dringen op daadwerkelijke herziening van de Vogel- en Habitatrichtlijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk, Flach, Vermeer en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 17 (36866).

Meneer Van Dijk!

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank, voorzitter!

De **voorzitter**:
Wat denkt u dat ik ga zeggen?

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Nou, dat u graag wilt meetekenen!

(Hilariteit)

De **voorzitter**:
Als u het de volgende keer binnen de tijd doet, dan zal ik het overwegen. Het woord is aan de heer Ruissen, eveneens namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Ruissen** (EP/SGP):
Dank u wel, voorzitter. Ik wil u om te beginnen danken voor de gastvrijheid. Dank aan het kabinet voor de beantwoording van de vragen. Dit debat was me een genoegen. Het was echt een debat op de inhoud. Ik heb ook wel geconstateerd dat ik het op een aantal punten toch wel fundamenteel oneens ben met het kabinet, onder andere wat betreft opheffing van het vetorecht. Ik zou zeggen: niet doen, want in mijn beleving gooi je echt het kind met het badwater weg.

Voorzitter. Ik wil vooral nog een streep zetten onder de noodzaak van een vereenvoudigingsagenda. Ik zie dat de Europese Commissie daar best mee bezig is, aan de hand van diverse omnibuspakketten. Echter, de Commissie is daarin zeer selectief. Ik zie met name op het visserijdossier en ook rond de Nitraatrichtlijn een Commissie waarbij de hakken in het zand gaan. Daarom toch de oproep vanavond aan het kabinet: help ons om druk uit te oefenen op de Europese Commissie, om met name de Nitraatrichtlijn te gaan herzien en om met voorstellen te komen voor een omnibus heel specifiek voor de visserij. Ik denk dat we de betreffende sectoren daarmee een enorme dienst bewijzen.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Smit namens de BBB.

De heer **Smit** (EP/BBB):
Voorzitter, van harte dank voor uw gastvrijheid hier.

Over de Europese meerjarenbegroting het volgende. GLB en Visserijfonds moeten hersteld, visserij- en landbouwsteun geoormerkt.

Voorzitter. In de huidige meststoffencrisis ligt er de kans om de verouderde Nitraatrichtlijn open te breken, die dierlijke mest onnodig stigmatiseert en peperdure kunstmest bevoordeelt. Kabinet en Commissie lijken te blijven stilstaan. De krimpagenda tegen onze veehouderij en visserij lijkt vooralsnog belangrijker dan de echte milieuwinst. De Europese Commissie gaf zelfs toe dat de aanlandplicht niet werkt, maar aanpassing blijft uit. De EU-mammoettanker heeft moeite met keren — niet het roer, maar de kapitein en haar stuurlieden op de brug. Onze boeren, tuinders, vissers en jagers zijn onderdeel van de oplossing.

Voorzitter. Het veto. Het vetorecht is van wezenlijk belang voor de soevereiniteit van lidstaten als Nederland. Zonder vetorecht is er geen confederale unie van landen meer, maar slechts een federale dwangbuis. Maak van Nederland geen provincie en van deze Kamervergadering geen Provinciale Statenvergadering. Er staat te veel op het spel.

Ik dank u hartelijk, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Smit** (EP/BBB):
Binnen de tijd!

De **voorzitter**:
Heel keurig. Het woord is aan de heer Dassen namens Volt.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank, voorzitter. Dank aan de bewindspersonen voor de beantwoording.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Unie voor besluiten onder artikel 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie nog altijd grotendeels afhankelijk is van unanimiteit van de lidstaten;

overwegende dat deze unanimiteit het effectief optreden tegen ernstige schendingen van de rechtsstaat binnen de Europese Unie kan belemmeren;

verzoekt de regering zich in EU-verband actief in te zetten voor het afschaffen van de unanimiteitseis binnen artikel 7 en besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid mogelijk maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Dassen.

Zij krijgt nr. 18 (36866).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie heeft vastgesteld dat Nederland de Schengen-grenscode niet correct heeft nageleefd en dat de grenscontroles aantoonbaar geen effect hebben gehad op het aantal asielaanvragen;

overwegende dat deze controles de interne markt schaden, de Nederlandse geloofwaardigheid als Europese partner ondermijnen en de Algemene Rekenkamer heeft geconcludeerd dat de opvangproblemen het gevolg zijn van slecht beleid en niet van instroom;

verzoekt de regering de grenscontroles voor de zomer af te bouwen en daarna volledig te stoppen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Dassen.

Zij krijgt nr. 19 (36866).

De heer **Dassen** (Volt):
Voorzitter. De heer Stöteler had een motie om het naar Straatsburg te brengen; de heer Van Baarle had een motie om daarop te bezuinigen. Ik zal de derde variant invullen. Dan heeft de Kamer alle keuzeopties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het Europees Parlement maandelijks heen en weer reist tussen Brussel en Straatsburg;

overwegende dat deze verhuizing onnodig en duur is;

verzoekt de regering zich in Europees verband actief in te zetten om te stoppen met verhuizen van Brussel naar Straatsburg, en hiervoor in te zetten op de noodzakelijke verdragswijziging,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Dassen.

Zij krijgt nr. 20 (36866).

De heer **Dassen** (Volt):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u, meneer Dassen. Het woord is aan de heer Van Lanschot, eveneens namens Volt.

De heer **Van Lanschot** (EP/VOLT):
Dank u wel, voorzitter. In het Europees Parlement richt ik mij vooral op defensie, democratie en digitalisering. Naar aanleiding van dit debat wil ik nog drie korte reflecties met u delen.

Allereerst. Ik juich het van harte toe dat regeringsleiders zich uitspreken voor meer Europese defensiesamenwerking. Maar in de dagelijkse praktijk van de onderhandelingen merk ik dat de Europese Raad alle ambitie tempert en vast blijft zitten in een tunnelvisie, vastgeketend aan nationale belangen. Dat is doodzonde. Laten we er dus voor zorgen dat die ambitieuze woorden van de regeringsleiders ook in de Europese Raad worden omgezet in ambitieuze daden.

Mijn tweede reflectie. Het ging hier heel vaak over het zijn van nettobetaler. Ik wil dan toch een analyse van De Nederlandsche Bank delen. Zij hebben namelijk berekend dat wij per Nederlander per jaar gemiddeld €155 aan de EU betalen. Daar staat tegenover dat wij per Nederlander per jaar gemiddeld €3.000 tot €5.000 meer verdienen. De EU maakt ons rijk! Daar moeten we juist blij mee zijn. Dus stop met dat gedoe over het nettobetalerschap en waardeer dat wij door de EU rijk worden.

Mijn derde reflectie gaat over democratie.

De **voorzitter**:
Heel kort, heel kort.

De heer **Van Lanschot** (EP/VOLT):

Ik heb genoten van dit debat. Daar kan de EU volgens mij veel van leren. De debatten in de EU moeten beter, want dan kunnen we de Commissie beter controleren, en dat is goed voor een Europees publiek debat. Laten we ons daar dus allemaal voor inzetten, want daar kan volgens mij iedereen zich in vinden.

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Van Lanschot** (EP/VOLT):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Een vraag van mevrouw Keijzer! Nee, dat kan niet. Nee, dat kan niet. Nee, mevrouw Keijzer, het kan echt niet.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Jawel! Een verduidelijkende vraag.

De **voorzitter**:
EP-leden nemen niet deel aan het debat in de vorm van interrupties. Anders gaan alle leden met terugwerkende kracht dat ook willen. Weet u wat u doet? U heeft nu uw termijn, dan stelt u 'm retorisch.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dit is de tweede termijn. Ik ben in de tweede termijn niet naar voren gekomen. Ik heb geen interruptie gepleegd. Dit is een feitelijke vraag, en dat is mij toegestaan.

De **voorzitter**:
O! Nou ja, eigenlijk niet. Nee.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Zeker wel!

De **voorzitter**:
Nee, neeneenee. Het staat de leden van het Europees Parlement vrij om zelf feitelijke vragen te stellen aan de regering dan wel aan leden van de Tweede Kamer.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dan een punt van orde.

De **voorzitter**:
Gaat uw gang. Gaat uw gang, want dan is hij voor mij! Ik ben nu heel benieuwd.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dat ik nog eens van meneer Krul moet vragen ... Ja, voorzitter, toch even, want het is een prachtig visionair beeld over de Europese Unie en over de Europese defensiesamenwerking, maar zou de heer Van Lanschot zelf in het leger stappen als Ursula von der Leyen zegt dat hij moet gaan vechten?

De **voorzitter**:
Kunt u het aan, meneer Van Lanschot?

De heer **Van Lanschot** (EP/VOLT):
Dank u wel voor uw vraag. Kijk, ik heb veel ontzag voor iedereen die zich inzet voor de Nederlandse en andere Europese strijdkrachten. Ik vind het dus terecht dat deze vraag gesteld wordt, want ik denk dat iedere volksvertegenwoordiger die verantwoordelijkheid zeer serieus neemt. Ik zal dat dus ook doen. Op het moment dat het Europees Parlement ... Ja, ik moet een beetje opschieten, maar ik wil graag een genuanceerd antwoord op de vraag geven. Als ikzelf bij Defensie zou werken, dan: ja.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Keijzer voor haar tweede termijn namens de fractie-Keijzer.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Voorzitter. Toch een beetje sharing, zo'n debat. Ik zou mijn kinderen trouwens niet opofferen aan mevrouw Von der Leyen; laat ik daar duidelijk over zijn. Twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het vetorecht binnen de Europese Unie de laatste waarborg is voor lidstaten om nationale belangen te beschermen en te voorkomen dat zij tegen hun wil worden gebonden aan ingrijpende besluiten;

constaterende dat afschaffing of uitholling van dit recht de democratische legitimiteit van nationale parlementen fundamenteel ondermijnt;

verzoekt de regering onder geen enkele omstandigheid, in geen enkele vorm en op geen enkel beleidsterrein in te stemmen met de afschaffing, beperking of uitholling van het vetorecht binnen de Europese Unie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Keijzer en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 21 (36866).

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Nog eentje, voorzitter.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Europese ruimtelijke regels en milieuregels door stapeling en overlap de Nederlandse vergunningverlening voor woningbouw, energie, industrie en gebiedsontwikkeling ernstig vertragen en projecten doen stilvallen;

overwegende dat de Europese Milieuomnibus een kans biedt om deze knelpunten op EU-niveau aan te pakken en dat een gerichte derogatie tijdens de bouwfase een proportionele oplossing kan bieden;

verzoekt de regering zich in Europees verband actief in te zetten voor een derogatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn, Kaderrichtlijn Water, Richtlijn Luchtkwaliteit en MER-richtlijn, specifiek voor projecten die bijdragen aan de versterking van onze industrie, energievoorziening, digitalisering, woningbouw en voedselproductie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Keijzer.

Zij krijgt nr. 22 (36866).

Een vervolgvraag van mevrouw Becker.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Is dat toegestaan, voorzitter?

De **voorzitter**:
U bent een Nederlandse parlementariër, dus ja.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Anders had ik een punt van orde gemaakt, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ja, dat is de nieuwe vorm.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ja. Mevrouw Keijzer stelde hier net de vraag of mensen hun kinderen of zichzelf naar het leger van mevrouw Von der Leyen zouden sturen. Zij diende net een motie in waarin zij het kabinet eigenlijk oproept om niet mee te gaan in het afschaffen van het veto binnen de Europese Unie. Daar wil ik dan aan het einde van dit debat toch even een opmerking over maken. Want er wordt door meerdere sprekers hier vandaag eigenlijk gedaan alsof het aan de orde zou zijn dat er een Europees leger in de maak is waarbij we zelf niet meer gaan over wie er wordt uitgezonden; of alsof er een afschaffing van het veto in de maak is als het gaat over allerlei zaken, bijvoorbeeld over uitbreiding, over het MFK, over allerlei interne aangelegenheden van de Europese Unie. Dat is gewoon niet waar. Het enige wat wij voorstellen vanuit de coalitie is om te kijken naar het veto op het buitenlands en veiligheidsbeleid. Dus is mevrouw Keijzer bereid om zorgvuldiger te formuleren, zodat mensen geen angst aangejaagd wordt over dingen die niet aan de orde zijn?

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Het buitenlands beleid en het veiligheidsbeleid gaan uiteindelijk natuurlijk ook over defensie. We weten met z'n allen hoe dit in de Europese Unie werkt: het is stap voor stap voor stap steeds meer zeggenschap kwijtraken. In mijn eerste termijn zat de redenering opgenomen dat dit soort afwegingen juist verbonden moeten zijn aan democratisch gekozen organen, die niet alleen democratisch zijn in het proces maar ook democratisch zijn in termen van nabijheid, verbondenheid, herkenbaarheid en gemeenschappelijke taal. Dan voel je het wanneer je dit soort besluiten neemt. Dat is waarom ik zo terughoudend ben ten aanzien van het veto, want ik vind dat dat niet zonder reden is. Ik weet mijn eerste artikel 100-brief nog goed te herinneren. Het is niet zonder reden dat dat aan nationale parlementen is. Dus ik vind dat we het daar wel met elkaar over moeten hebben, en daarom heb ik ook deze motie ingediend. Eerder hebben dit soort moties trouwens meerderheden gekregen met ook de steun van de VVD. Dus ik vertrouw erop dat dat dinsdag ook weer gebeurt.

De **voorzitter**:
Ik had gezegd één interruptie, mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Maar voorzitter, toch even. Mevrouw Keijzer heeft het hier nu over artikel 100. Dat is niet aan de orde. Ik vind dat we, als we in Nederland onze verantwoordelijkheid nemen met alles wat er geopolitiek gebeurt in de wereld en juist onze jongens en meisjes veilig willen houden, niet het draagvlak voor de EU laten afkalven door verhalen te houden die niet aan de orde zijn.

De **voorzitter**:
Punt gemaakt.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Artikel 100 is hier en niet in Brussel.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Nog wel. Dat wil ik graag zo houden. Daarom vind ik dat je geen stappen moet zetten in het verder weggeven van het vetorecht en al helemaal niet op onderwerpen die uiteindelijk gaan over leven en dood.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik schors tot 22.35 uur voor de beantwoording van het kabinet of tot zoveel eerder als mogelijk.

De vergadering wordt van 22.24 uur tot 22.35 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Ik geef het woord aan de minister van Buitenlandse Zaken voor de appreciatie van de ingediende moties.

Minister **Berendsen**:
Voorzitter. De motie op stuk nr. 2: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 3: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 4: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 5: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 6: oordeel Kamer. Daarbij wil ik wel aantekenen dat het geostrategisch perspectief nooit ten koste mag gaan van het strikt zijn op de criteria. Als ik de motie zo mag lezen, dan geef ik haar oordeel Kamer.

De **voorzitter**:
Dat mag van de heer Van der Lee.

Minister **Berendsen**:
Dan hoeven wij het debat daar ook niet meer over te voeren.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 7.

Minister **Berendsen**:
De motie op stuk nr. 7 ontraden we met verwijzing naar het debat.

De motie op stuk nr. 8 ontraden we met verwijzing naar het debat.

De motie op stuk nr. 9: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 10: oordeel Kamer. Dit nemen we mee in de discussie over de noodzakelijke hervormingen.

De motie op stuk nr. 11 ontraden we. We hebben in vele vormen uitgebreid gedebatteerd over het vetorecht.

De motie op stuk nr. 12 geven we oordeel Kamer. Het kabinet zet zich in voor de verlaging van het volume van het MFK in pijler 4. In dat kader kijken we naar de administratieve kosten.

De motie op stuk nr. 13 geef ik, ook in het kader van pijler 4, oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 14 ontraden we met verwijzing naar het debat en de vele debatten die we daarover gevoerd hebben.

De motie op stuk nr. 15 ontraden we ook. Die gaat over de koppeling tussen Horizon en antisemitisme. Het belang van het krachtig bestrijden van antisemitisme en het tegengaan van discriminatie van Israëlische of Joodse onderzoekers en instellingen onderschrijven we natuurlijk. Tegelijkertijd zijn de kennisinstellingen onafhankelijk. De keuze om samenwerkingsverbanden aan te gaan en op te schorten valt binnen de institutionele autonomie van een instelling. Dat betekent dat we deze motie ontraden. Datzelfde geldt voor de motie op stuk nr. 16.

De motie op stuk nr. 17 ontraden we. Die stresstest kijkt of de richtlijn fit for purpose is of dat de regels moeten worden aangepast en hoe. Natuurlijk gaat Nederland een flinke bijdrage geven op het gebied waar het knelt met de kennis die wij hebben op dit gebied. Op basis van de resultaten van de stresstest zal Nederland bekijken of herziening van de richtlijn nodig is.

De motie op stuk nr. 18 is ontijdig. Dat vergt een verdragswijziging en dat is nu niet aan de orde. Het is wel onderdeel van de Nederlandse inzet op de lange termijn conform het coalitieakkoord in het kader van EU-hervormingen en de toekomst van Europa.

De motie op stuk nr. 19 over de grenscontrole ontraden we. Het kabinet heeft op 8 mei gecommuniceerd dat de binnengrenscontroles tot uiterlijk eind september lopen. De Koninklijke Marechaussee gaat daarna over op het verruimde juridische kader voor het grenstoezicht waarmee de KMar meer ruimte en flexibiliteit krijgt voor het toezicht in de grensstreek.

De motie op stuk nr. 20 ontraden we, want we zetten op dit moment niet in op verdragswijziging.

De motie op stuk nr. 21 gaat wederom over het vetorecht. Deze ontraden we onder verwijzing naar het debat.

De motie op stuk nr. 22 ontraden we ook. Het kabinet kijkt zeker naar knellende wetgeving in de EU, maar deze is zo breed geformuleerd dat we daar op dit moment geen ja op kunnen zeggen.

De **voorzitter**:
Eén vervolgvraag, mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik heb een verduidelijkende vraag over het stemadvies, en daarna heb ik nog een vervolgvraag, als dat mag. Het gaat over het stemadvies dat de minister net gaf over de Vogel- en Habitatrichtlijn zodat mijn fractie kan beoordelen wat we gaan stemmen.

De **voorzitter**:
Welke motie?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dat is de motie van Diederik van Dijk.

De **voorzitter**:
Dat is de motie op stuk nr. 17.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ja. Waarom geeft de minister deze niet het oordeel ontijdig? Hij geeft aan eerst te willen afwachten wat eruit komt en

afhankelijk daarvan te willen beoordelen of hij de richtlijn wil aanpassen.

Minister **Berendsen**:
Er staat in de motie: "en aan te dringen op daadwerkelijke herziening van de Vogel- en Habitatrichtlijn". Zoals gezegd, wij leveren onze input voor de stresstest voor de herziening. Dit betekent dat als we die uitspraak nu al doen, we die ontraden.

De **voorzitter**:
En uw vervolgvraag?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dan is mijn vervolgvraag een andere. Ik heb in het debat vragen gesteld over kennisveiligheid. De minister gaf aan dat ik op mijn wenken bediend ben, omdat daarover een brief naar de Kamer is gestuurd. Ik heb daar net in de schorsing even naar gekeken en ben me doodgeschrokken. In de brief staat dat we buitenlandse wetenschappers toch niet gaan screenen op spionagerisico, ook niet als zij uit landen komen waar we wel een hoog spionagerisico zien. Dat is een besluit van het kabinet waar ik erg van schrik. Ik zou voor de zomer duidelijkheid willen hebben waarom hiertoe is besloten en hoe het eventueel wel kan. Ik begrijp uit berichtgeving dat er na de zomer eventueel verder naar gekeken kan worden. Ik vind dit dusdanig ernstig dat we hier voor de zomer duidelijkheid over zouden moeten hebben. Kan de minister dat toezeggen?

Minister **Berendsen**:
Als een brief naar de Kamer is gestuurd, kan ik me voorstellen dat die in een betreffend commissiedebat aan de orde gesteld wordt. Dan kan deze vraag ook worden beantwoord.

De **voorzitter**:
We zien elkaar dinsdag ook weer, gaf mevrouw Becker zelf aan. Mevrouw Becker, echt tot slot dan.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ja. Hier is nogal wat aan de orde. We hebben het de hele dag over de geopolitieke urgentie. We hebben hierop ook een inzet in de EU. Als u mij toestaat, wil de minister dan ieder geval in het kabinet doorgeleiden dat het verzoek wat mij betreft is om ons nog voor de zomer te informeren over hoe dan wel en of dit niet toch op een andere manier opgelost kan worden? Want dit is vrij urgent voor onze kenniseconomie en onze veiligheid.

Minister **Berendsen**:
Dat doe ik. Ik zal binnen het kabinet bij de betreffende minister naar het juiste moment zoeken om die informatie te delen.

Voorzitter. Dan had ik nog twee openstaande vragen. Het Europees Sociaal Fonds Plus is het voornaamste sociale investeringsfonds van de EU. De vraag was hoe we kijken naar het financieren van die nationale competenties vanuit het EU-budget. Het kabinet kijkt, zoals altijd, naar de subsidiariteit, ook in het kader van dit fonds.

Voorzitter. De heer Hoogeveen vroeg naar de carve-out voor IJsland voor de visserij. Op dit moment is die vraag voorbarig, want er komt eerst een referendum in IJsland over de vraag of zij de onderhandelingen over het lidmaatschap überhaupt gaan hervatten. Vervolgens weten wij dat de visserij een struikelblok was tijdens de vorige onderhandelingen. Ik kan niet vooruitlopen op hoe de onderhandelingen zullen verlopen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik denk dat het wel belangrijk is om het Nederlandse standpunt naar voren te brengen, aangezien er een campagne is in IJsland waarin als argument vanuit de Europese Commissie wordt gebruikt: ja, die flexibiliteit is mogelijk. Dan lijkt het mij wel goed als duidelijk is dat Nederland zegt: wij komen op voor onze eigen vissers en als een land lid wordt van de Europese Unie, doet het dus mee aan het gemeenschappelijke visserijbeleid met één markt, één regelboek en geen uitzonderingen.

Minister **Berendsen**:
Wij mengen ons als kabinet niet in de campagne die in IJsland plaatsvindt. Wij beoordelen straks de zaken en de onderhandelingen die gaan lopen en het eventuele resultaat dat daaruit komt.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dan is het toch de Europese Commissie die zich bemoeit met deze campagne? Het is toch ongehoord dat de Europese Commissie zegt dat er mogelijkheden zijn om carve-outs te krijgen in het gemeenschappelijk visserijbeleid? Dat is nog nooit eerder gebeurd. Het lijkt me heel goed als de Nederlandse regering hier wél een standpunt over inneemt, aangezien de Commissie dat in het debat slingert.

Minister **Berendsen**:
Ik heb mijn antwoord gegeven. Ons kabinet gaat daar geen uitspraken over doen terwijl die campagne loopt. In algemene zin wil ik wel zeggen dat we IJsland natuurlijk graag verwelkomen in de Europese Unie. Laten we met z'n allen de Europese Unie vooral bouwen en hervormen, zodat IJsland, Noorwegen, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk allemaal meedoen.

De heer **Stöteler** (PVV):
Toch even duidelijk stellen. Is het dan niet gewoon politieke beïnvloeding als de Europese Commissie een campagne voert in IJsland?

Minister **Berendsen**:
Ik weet niet op welke manier de Europese Commissie een campagne aan het voeren is in IJsland.

De **voorzitter**:

Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de beantwoording van het kabinet en ook aan het einde van dit debat over de Staat van de Europese Unie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**:
Ik dank de Europarlementariërs voor hun aanwezigheid vandaag. Ik wens ze namens de Tweede Kamer een behouden reis terug naar Straatsburg, Brussel of elders. Ik dank de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken voor hun aanwezigheid.

Ik sluit de vergadering van 11 juni 2026.